ОЛЕКСАНДР ІРВАНЕЦЬ

РІВНЕ / РОВНО

(СТІНА)

Нібито роман

РОВНО – обласний центр Соціалістичної Республіки України. Численність населення – 120 тис. чол. за переписом 2001 р. Розвинуте сільськогосподарське машинобудування, льнопереробна промисловість.

При піддержці та потуранні реакційних сил ЗУР і ряду держав Європи західна частина міста насильницьким шляхом відторгнута зі складу СРУ і являє собою окреме політичне утворення під юрисдикцією ООН. Населення Західного сектора Ровно – 150 тис. чол. на вересень 2001 р. Економіці Західного сектора Ровно притаманні всі хиби та недоліки капіталістичної системи господарювання: високе безробіття, інфляція, корупція. Грошова одиниця Західного сектора Ровно – гривня ЗУР. Соц.-демократична партія Західного сектора Ровно – 2,4 тис. чол. Давні демократичні та національно-визвольні традиції.

КОРОТКИЙ ДОВІДНИК З ЕКОНОМІЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РЕСПУБЛІКИ УКРАЇНИ. КИЇВ, "ПОЛІТВИДАВ" – 2002 р.

Нема на світі України,

Немає другого Дніпра…

Т.ШЕВЧЕНКО.

Олафові Мюнцберґові, чоловікові з-потойбіч Стіни

присвячую.

***

Не такого вже й раннього ранку погожого вересневого дня письменник Шлойма Ецірван прокинувся з якимсь дивним передчуттям. Щось йому наснилось, якісь тьмяні образи, химери іще клубочились десь у сонному мозку, все глибше поринаючи у підсвідомість і не даючи себе висмикнути, чи бодай доторкнутися до себе. Письменник Шлойма Ецірван рвучко сів на ліжку й обсмикнув піжамну куртку, яка задерлася аж під пахви. Жовта каракатиця каштанового листка, прилипнувши до шибки іззовні, повільно сповзала-спускалась донизу. У відчинену кватирку хрипкувато придихав вітерець. Письменник вишпортався з ковдри й босоніж почалапав до підвіконня, похапливими жестами сліпця намацав пачку сигарет і запальничку. Головне тепер – це припалити не фільтра, а тютюн. От, вже й очі розплющуватись починають потрохи. Так, і що воно тут? Туманець в голові, туманець і за вікном. Ох, не треба було вчора з тим Маульвюрфом по третю пляшку їхати… Та й по другу не обов'язково було. Ну та вже. Що сталося, те сталося. Десь там, у шафі був ефералган. В кухні щось гупнулось об підлогу. Це Боніфацій стрибнув зі столу. Що там можна робити, на столі?.. Після вчо… Ох, як же воно важко. Ось вони, наслідки безпутства й невлаштованого життя. Два тижні минуло, звідколи Оксана, залишивши йому на столі роздратовану записку: "Як тобі така важлива твоя творчість, то можемо пожити певний час окремо", відбула Клеванським коридором до батьків, у тихе село на Волині. Шлойма лише плечима знизав – окремо, то й окремо…

Японський будик в узголів'ї ліжка дрібно заверещав. Так і є – 7:49. Сімка й сімка у квадраті. Забобонний ти чоловік, Шлоймо. І то усе життя, від самого дитинства.

Зашкварчала у склянці мінералки зелена пілюля ефералгану. Зашверготіла, застрибала вгору-вниз між бульбашками. Засичала змією кава, підступаючи джезві під горло. Ззаду Боніфацій ткнувся головою

десь під коліно. Голодний, звірюко? Зараз, зараз, тільки каву зніму з плити. Десь там ще "Віскас" лишався для тебе. Трохи більше, як пів-банки. Від запаху м'ясива тілом пересмикнув блювотний спазм. Ось тобі вчорашній "Джоні Вокер"!.. Ху, відпустило. Це вже, напевно, ефералган почав діяти. Тепер можна й кави.

Розкришуючи крекера, письменник Ецірван визирнув у кухонне вікно. Туман потроху розвіювався, проступали жовті обриси каштанів у внутрішньому дворі. Дальша половина двору була відгороджена під автостоянку готелю "Європейський-Гоф", і там, поміж чорними та сріблястими лімузинами походжав довготелесий охоронець у сірому френчі. Ближче сюди, до будинку, поміж каштанами було вкопано кілька металевих лавочок, вкритих зараз ранковою росою, а поміж лавками – пісочниця з підвологлим піском, у якому забуто синіло пластмасове дитяче відерце. Всього шість п'ятиповерхових будинків, стулившись у каре, оточували двір. Праворуч, у глухому кутку подвір'я запітнілими від роси корпусами сивіли трійко автомобілів з місцевими номерами, певно, власність когось із заможніших мешканців будинку. "Ночі стали вже холодними." – промайнула думка, — "Оце б до лісу вирватися, по гриби, десь на Волинь. Треба буде після прем'єри запросити Георга з Ізабеллою..."

І раптово якось повернулась навколо уся дійсність велетенським циферблатом, і всі опуклості й виступи увійшли в відповідні пази – "Це ж сьогодні! Сьогодні прем'єра. О пів на дев'яту зустріч з Маульвюрфом у театрі. А зараз вже п'ять, ні, шість хвилин на дев'яту. Саме залишилось чверть години на гоління. І то, якщо швидко. Добре, хоч театр під боком, лише вулицю перейти..."

Письменник Шлойма Ецірван зробивши останній ковток кави, брязнув філіжанкою у дзеркальну мушлю мийки, де вже громадилось чимало скляного, металевого й порцелянового посуду. "Після прем'єри, все після прем'єри..." – пробурмотів він сам собі під ніс і вже твердим, не шаркаючим кроком попрямував до ванної кімнати.

Вийшов звідти він хвилин за десять, ще прикладаючи до обличчя рушника й розливаючи навколо міцні пахощі доброго колоніального одеколону "Олд Спайс". В шифоньєрі вибрав біло-синю смугасту сорочку та сірі вельветові штани. Трохи повагавшись, узяв з вішалки ще й новеньку джинсову куртку. "А смокінга й метелика ми увечері одягнемо..." Іще одну-дві хвилини Шлойма в роздумах тупцяв помешканням, то тут, то там знаходячи й запихаючи до кишень гаманця, сигарети, ключі, носовичка, запальничку та інший дріб'язок. Потім, уже в передпокої він знову повиймав усі ці речі з кишень, перевіряючи, чи чогось не забув. Врешті там же, у передпокої перемкнув телефон на автовідповідач і гукнувши котові "Боні, ти тут за старшого!", захряснув двері й вийшов на сходи.

Припалюючи сигарету, боковим зором зауважив, що у бляшаній поштовій скриньці на стіні ліворуч щось біліє крізь круглі дірочки в її металевих дверцятах. Це вже, значить, і ранковою поштою обнесли. Чи, може, нехай лежить, зачекає до вечора? Але ні, треба подивитися, що воно там. Поштовий ключик, ось він, пристебнутий на менше кільце до ключа від квартири. Так, ну і що там? У глибині скриньки – кілька газет і листівок-рекламок з сезонних розпродажів у місцевих супермаркетах. Але спереду, просто за дверцятами, які щиро відвисли на скособоченій петлі – білий конверт з марками СРУ і штемпелем "Ровно. Почтамт". На місці адреси отримувача – "Тов. (закреслено) Ецірван Ш.В., Зах. Сектор Ровно, вул. Полуботко, д. 8. Кв.45. Так. Адреса відправника: Ровенське обласне управління зовнішньої та внутрішньої міграції населення СРУ Ровенської обл. Дата на штемпелі відправлення – двотижневої давності, 2 вересня, точніше – "2 сентября", ледь прочитується по бляклому чорнильному штампові. Ну, так, у межах одного міста, звідти, з-за Стіни лист мусив добиратися два тижні. Авжеж, західнорівенський штемпель сьогоднішній, нічний, все правильно. І над ранок лист вже тут. Все вірно. Отож... Та що це таке...

Конверт був заклеєний грубо і густо чимось, схожим на світлий сургуч, щоб не шукати неприємнішого порівняння. Шлойма мусив просто надірвати його по короткому краю. Вміст конверта – складений удвоє

аркушик бурого канцелярського паперу ще й приліпився ізсередини. Шарпнувши сильно, але обережно, письменник Ецірван таки відділив внутрішнє від зовнішнього й розгорнув надірваного аркуша, на якому під шапкою управління зовнішньої та внутрішньої міграції, одразу після відбитого типографським способом і закресленого скорочення "Ув.тов." йшов текст, надрукований на машинці з російським шрифтом, тож літера "е" означала саму себе, а також і "є", а цифра 1 виконувала функції літер "і" та "ї".

"Ув.тов." (закреслено) Ец1рван Шлойма,

проживаючий у м. Ровно, зах1дний сектор, вул. Полуботко, д.8, кв.45. Ровенське обласне управл1ння зовн1шньо1 та внутр1шньо1 м1грац11 населення повідомляе Вам, що зг1дно з трьохстороннім договором про статус зах1дного сектора м.Ровно та відпов1дно до граф1ку роботи пропускних пункт1в Ви маете право на 1-денне (одноденне) в1дв1дання м. Ровно у четверг 17 вересня з 10 год. до 19 год. Пропускний пункт № 1 на вул. Лен1на працюе з 10 год.

Старший 1нспектор Ровенського ОУЗВМН

Нерозбірлива закорючка

(Колтунец).

Перебігши листа очима, Шлойма похапливо зиркнув на годинника з календарем на циферблаті: Sept.17 Thurs. Так, це сьогодні. До всього ще бракувало лише цієї поїздки. Але їхати треба.

Запихаючи листа з конвертом до кишені, письменник Шлойма Ецірван майже бігцем вискочив з під'їзду, скрунув ліворуч і перетнувши проїжджу частину вулиці Полуботка в тому місці, де вона з'єднувалась з коротюсінькою вулицею Правди (при тому, що вулиця Свободи залишилась у східній частині міста) перед тупим носом тролейбуса

третього маршруту, обминувши каналізаційного люка з яскравою оранжовою кришкою, збіг асфальтованим пандусом до службових дверей міського театру. Там він привітався з черговим і пройшовши через коридор, службовим ліфтом піднісся на третій поверх, де одразу напроти ліфта знаходились приймальня і кабінет головного режисера. У кабінеті на Ецірвана чекав гостьовий (запрошений) режисер, світило західноєвропейської сцени Георг Маульвюрф, схиливши свою лисо-розпатлану голову на руки.

Коли Шлойма увійшов, гостьовий (запрошений) режисер підвів йому назустріч обличчя з очима, повними страждання.

"Морґен!" – гукнув йому з порога Шлойма.

"Тобрий… ранок! – з павзою поміж словами озвався Маульвюрф. –

Ми з тобою тобре посиділи фчора… Туже топре…"

"Я трохи захопився, вибач. – Шлойма хотів одразу скінчити з

"розбором польотів", — Може й не треба було тієї… третьої пляшки…"

"О-о-о! – Маульвюрф закотив очі під лоба й знову опустив голову

на стіл. За кілька секунд він підвів обличчя, вже дещо спокійніше. – Сарас має прийти Ісабелла. У нас остання консультація. Ти хотофий?"

"Я хотофий… — Шлойма не хотів тягнути, він вирішив одразу й остаточно прояснити ситуацію. – Георгу, я оце щойно отримав дозвіл з того боку. Ну, з Ровно, розумієш? Дозвіл на відвідання моєї родини. І це має бути сьогодні. Георгу, якщо я тобі… якщо я не конче мушу бути присутнім…"

"Ти нітшого мені не мусиш." – Так само з натугою в голосі відказав йому гостьовий (запрошений) режисер. – "От тільки… Гаст ду альказельцер?.."

В цю мить двері кабінету протяжно рипнули і в них з'явилася Ізабелла Штольц – прима південнонімецької сцени, молода зірка театрів Баварії та Баден-Вюртембергу. – "Гальо-о!" – проспівала вона, широко всміхаючись і водночас сторожко позираючи на Шлойму й Маульвюрфа.

"Привіт". – поспішно відповів їй Шлойма й переадресував до неї питання-прохання Маульвюрфа. – "Може, ти маєш алка-зельцер?"

"О, йа, йа, натюрліх." – Ізабелла з розмаху шваркнула об стіл своєю сумочкою, від чого та розкрилася навстіж. "Скільки-то всякої всячини вміщається у жіночих торбинках" – подумав Шлойма, споглядаючи, як Ізабелла між ключів, пудрениці, кількох тюбиків губної помади, пачки серветок, якихось квитанцій та іншого мотлоху знаходить нарешті таблетки у сріблястій обгортці. "Бітте", — простягла вона їх Шлоймі. – Це для Георга. – кивнув Шлойма й актриса простягла ліки режисерові. Той поклав їх перед собою, сторожко налив у склянку води з графина. Потім підвів погляд на Ізабеллу й Ецірвана:

"Сітайте, чого стоїте?.."

Ізабелла присунула собі стільця, сіла на нього й почала згрібати назад, до сумочки витрушені на стіл скарби. Шлойма, залишившися стояти в неї за спиною, видобув з пачки сигарету. "Вже третя сьогодні" – відзначив собі подумки.

"Я фчора виставиф остаточно ліхт… топто світло." – Маульвюрф надпив десь зо чверть склянки і тепер дивлячись на вміст посудини, повільно ворушив губами. Потім залпом вихилив усе до решти і втупився своїми світлими очима кудись у далечінь, за вікно.

"Отше, ти хочеш їхати туди?..." — вказав він кивком голови в напрямку свого погляду, за дахи готелю "Театральний-Редіссон".

"О! Вас іст льос? Що діється ? – жваво закрутила Ізабелла своєю гарною голівкою. – Хто їде туди?"

Українську вона опанувала ліпше від Маульвюрфа, бо мусила грати тією мовою на сцені. Тому відмінки в неї майже завжди збігались, а німецький акцент був ледь-ледь відчутним.

"Він хотче їхати туди... — Маульвюрф вже трохи живіше ворушив язиком. – Він отримаф дозвіл на ф'їзд. На фітфітання своєї ротини..."

"О! Пріма!... — радісно зблиснула очима Ізабелла, та одразу ж налякано їх округлила. – Але ж... але ж там... ти можеш не повернути... ся звідти..."

"Ну ні-і... — протягнув Шлойма, виймаючи з рота сигарету. – Я їм нічим не насолив, та й взагалі.Навіщо я їм там потрібен?"

Маульвюрф раптом прикрив рота пухкою долонею і випустив (таки ротом) зайве повітря. Шлойма подивися на нього розуміюче – самого щойно недавно попустило.

"Тоді ми шфитко провотимо нашу нарату. Я вчора остаточно виставиф сфітло і пітігнаф сфук!.. І ще (Маульвюрф вимовляв "штше") – я снайшов отин цікавий хіт... я мушу с фами потілитися..."

Шлойма й Ізабелла приголомшено подивились на режисера. "Цікавий хід" у день прем'єри, коли все вже підготовано, багато разів перевірено, підігнано й відшліфовано. Тоді це має бути і справді щось надзвичайне, або незвичайне. Тим часом Маульвюрф підвівся з-за столу.

"Тож мусите йти сі мною!" – прорік він досить велично й попрямував до дверей.

Ізабелла підвелась зі стільця і трохи повагавшись, все ж залишила свою сумочку, повісивши її на спинку. Шлойма пішов останнім. Маульвюрф котився попереду й натиснувши кнопку ліфта, вже озирався на актрису й драматурга. Коли двері ліфта зійшлися за ними, гостьовий (запрошений) режисер дістав з кишені маленького ключика і встромив його в одну з кнопок на панелі, знайшовши відповідну шпарину. "Дивно, я ніколи не звертав уваги на те, що у ліфті театру є ще й така кнопка", — подумав Ецірван, спостерігаючи ці маніпуляції. Тим часом кабіна ліфта рушила униз, та рухалась трохи довше, ніж звичайно, їдучи до першого поверху.

"Ми їдемо у підвал..." — чи то ствердно, чи запитально промовила Ізабелла, пускаючи очі під лоба й перебігаючи поглядом зі Шлойми на Маульвюрфа й навпаки. – "Навіщо?"

"Так!" – Маульвюрф усміхнувся. – "Я маю вам щось (штшьось) покасати. Тсе і є мій неспотіваний хіт. Закольотники у тругій стсені с'являтимуться не з-за лаштункіф, а с-піт семлі, с-піт сцени. Я тсе притумав уночі..." — режисер змовницьки зиркнув на Шлойму. – "Після того, як пішоф від тебе."

"Ти ще міг думати про постановку?" – Шлойма не прикидався, він був щиро здивований.

"Я уфесь час тумаю про тсе." – Маульвюрф прибрав посмішку з обличчя, а ліфт зупинився і відчинився.

Перед ними лежав підвальний коридор, давненько і брудненько штукатурений, з запилюженою цементною підлогою. Режисер впевнено пішов уперед, звернув за ріг, у довше коліно підземелля і пришвидшив крок. Ізабелла тепер мусила майже бігти. Шлойма йшов позаду, широко

ступаючи по цементній долівці, роззираючись то під ноги, то навкруги. Праворуч у стіні виявились металеві двері з непрозорим віконцем і номерним замком на них. "Прямо сейф якийсь, а не двері." — встиг подумати Шлойма, та ще вхопити краєм ока англомовну табличку, що починалась великими літерами "ATTENTION!". "Ото вже європеїзація, чорти її хапай, через присутність у місті двох сотень чужоземних – ха-ха, переважно польських солдатів, навіть у підвалах театру вже з'являються написи їхньою общепонятною..."

Тим часом вони вже досягли кінця коридора. Маульвюрф потягнув на себе ще одні залізні двері й усі троє опинились у великому кубі майже порожньої зали, де лише попід стінами стояло кілька дерев'яних лав, а металеві сходи вели кудись під стелю. Маульвюрф задоволено зупинився руки в боки й показавши очима на люк угорі, урочисто пророк:

"Ми піт самою стсеною. То є хіт до оркестрової ями!.."

"І для чого було тягти нас з Ізабеллою сюди? Теж мені – знахідка..." – Шлойма вже починав мерзнути і згадав, що зранку з'їв лише одного крекера з кавою. Треба б десь заскочити поснідати.

А Маульвюрф, перейшовши на рідну німецьку, заходився пояснювати Ізабеллі, як саме вискочать на сцену озброєні заколотники, коли її героїня, ведуча телепрограми, розпочне у прямому ефірі інтерв'ю з ватажком терористів. Георг вимахувався руками, як вітряк, Шлойма вирізняв з його скоромовки лише "лінкс" та "рехтс", та ще часом "цум байшпіль". Ізабелла покірно кивала головою й підсипала своїх запитань швабським діалектом. "Яка вона дошниплива, ця німецька порцелянова лялька" – з раптовою неприязню подумав Шлойма й сам собі здивувався: чого це я так на Ізабеллу? Та з-під споду випливла згадка про дозвіл на в'їзд туди, за стіну, про клопоти, з усім тим пов'язані, випливла й усе пояснила. "Ага, ось чому я дратуюся..."

Дратуватися й нервувати і справді було від чого. В'їзд і виїзд поза межі Стіни (а в Шлойминому випадку йшлося саме про виїзд) регламентувався Тристоронньою угодою про Західний сектор і був украй складним. Через кожен з двох пропускників на схід, а містились вони в місцях перетину стіни й вулиць Соборної-Ленінської та Бандери-Московської, дозволявся необмежений і безперешкодний проїзд як громадян СРУ, так і громадян Західної України. Важалося, що вони проїздять транзитом, і це полегшувало всі процедури. Але для мешканців самого Західного Рівного існувала величезна кількість обмежень та заборон, — мусила ж навколишня, "оточуюча" в найпрямішому значенні цього слова, СРУ якось покарати цих запроданців-відступників, котрі окопалися прямо у них під носом, під прикриттям ворожого війська. Щоправда, військо було переважно польським (одна рота десантників) і зовсім ледь-ледь німецьким (взвод технічного обслуговування і кілька офіцерів-консультантів), що втім не заважало компартійній ровенській газеті "Червоний прапор" називати західний сектор міста не інакше, як "окупованою територією".

Саме цілком випадковій інспекційній поїздці спостерігачів НАТО на Тучинський військовий полігон, котра співпала з наступом українсько-російського альянсу зі сходу й завдячувало Західне Рівне своїм існуванням. Налякані європейські офіцери встигли на своїх джипах дістатись до обласного центру, і з офіцерського містечка вже за мостом через Устю зв'язатися зі своїм керівництвом у Брюсселі. Брюссельські генерали, порадившись, і з'ясувавши, що уряд України вже вилетів з Києва до Львова, потрактували ситуацію аж надміру серйозно. Чотири терміново вислані військово-транспортні пузаті "Боїнги", переповнені вояками в камуфляжі, за півтори години після вильоту важко приземлялися один за одними на бетонці Рівненського аеропорту, який, за щасливим збігом обставин також знаходився у західній (точніше – південно-західній) частині міста, обіч від Дубенського шосе. Війська щойноутвореної СРУ, увійшовши до міста, зупинились у його центрі, спостерігши антени рацій бельгійських і французьких десантників за акуратно вкладеними лантухами з піском по той бік площі Незалежності. А за кілька місяців Рівне перетнула Стіна.

З боку східного Рівного, чи то пак Ровно, як знову офіційно іменувалося місто, в'їзд до "Західного сектора", за твердженням все того ж обкомівського друкованого органу "Червоний прапор", був "вільним і практично необмеженим", чим доволі часто – двічі-тричі на місяць могли користуватися вищі посадовці обкому партії з дружинами, а також співробітники спецслужб – по двоє, але без дружин. Вони щедро оформляли собі відрядженння до ЦК Соціалістичної партії Західного Рівного й потім витрачали добові на розваги та подарунки, підхарчовуючись у готельних номерах привезеними з собою рибними і м'ясними консервами. Затоварювались вони в дешевих супермаркетах навколо стадіону, скуповуючи одяг, взуття, парфуми й магнітофони для автомобілів. Якоїсь помітної, суттєвої шкоди вони не чинили, тож місцева влада теж не надто переймалась цими візитерами, сприймаючи їх, як неминуче лихо, й зосереджуючи свою увагу першою чергою на західних туристах, котрі прибували й прибували, прагнучи на власні очі побачити, сфотографувати й помацати нову стіну, яка знову перегородила Європу. Світові туристичні агенції розробляли нові маршрути, які пролягали навпростець з Берліна в Рівне, а вже потім – до Львова, Ужгорода, Чернівців чи інших містечок ЗУР. "Вперед у минуле!" – закликали рекламні проспекти.

"Потрібно купити джинси" – чомусь подумав Шлойма й аж пересмикнувся від недоречності – які джинси? Ти п'ять років не бачив рідних, випадково заночувавши тієї фатальної літньої ночі в гостях на Ювілейному. На ранок місто розділилося, і тролейбуси вже не ходили. Жоден транспорт не ходив, не тільки тролейбуси. Блокада тривала понад два роки, а потім потрохи вас, "західних" почали пускати туди, в східну половину вашого міста. За весь цей час ти отримав два коротких листи від матері, здвоєні аркуші зошита в клітинку, поплямлені чорними штемпелями цензури. Ти й приблизно не можеш тепер уявити собі, як вони там живуть, що роблять і чого потребують.

Тим часом Ізабелла й Маульвюрф, усе ще жваво шпрехаючи поміж собою, нарешті почали крок по кроку посуватись до виходу із підземної зали. У їхній розмові раптом виникали україномовні фрагменти – слова й

цілі речення. Та це був лише текст п'єси – п'єси Шлойми Ецірвана "Програма передач на післязавтра", яку сьогодні увечері творчий геній Георга Маулювюрфа має нарешті явити на сцені театру, отут, у них над головами, і де Ізабелла мала головну роль – теледикторки Олесі. Цю п'єсу Шлойма несподівано для себе створив торік, коли три його комедії, які він сам інакше як "п'єсами для читання" не називав, з несподіваним успіхом навіть не пройшли – прокотилися сценами Німеччини, Франції і Нідерландів. Маульвюрф був постановником однієї з тих комедій у мюнхенському Каммершпілє, вони познайомились, коли Шлойма приїхав на прем'єру, першого ж вечора напилися й заприятелювали. Георг жваво цікавився ситуацією в обох частинах України й особливо – в розділеному місті Рівному, а коли з'явилася найперша нагода, негайно приїхав, справив у міській раді якнайкраще враження й під своє гучне ім'я отримав можливість постановки у Вільному театрі міста Рівного, як вже офіційно іменувався на той час колишній облмуздрамтеатр.

Отримавши кошти на постановку від департаменту розвитку культури в Західному Рівному, Маульвюрф на всезагальний подив обійшовся місцевими акторами, жорстоко з ними, щоправда, воюючи і сварячись. Лише виконавицю головної ролі він запросив з-за кордону. Ізабелла у свої неповні тридцять була вже знана в Європі й трохи поза її межами, бо встигла до того часу знятись у двох-трьох голівудських мелодрамах. Бульварні видання типу газет "Вечірнє Рівне" доволі гучно коментувала її прибуття до Західного сектора, але на час підготовки до вистави преса дала актрисі спокій, бо Ізабелла не їздила нічними клубами, не робила гучних заяв і не заводила коханців. Вона грунтовно й ретельно взялась опановувати українську мову і вже за місяць говорила доволі пристойно, навіть з легким полішуцьким акцентом. Зателефонувавши до Шлойми й почувши від Оксани, що чоловіка немає вдома, вона могла шокувати Шлоймину дружину запитанням типу "А куди вун пушов?" або "А кули вун прийде?", аж поки Шлойма остаточно втратив терпець і наказав Ізабеллі не мавпувати жінок, що продавали чорниці на базарі, а слухати радіо й телевізійних дикторів.

Майбутню прем'єру Маульвюрф розкручував з властивою йому помпою. На сьогоднішній вечір було запрошено журналістів з багатьох світових пресових органів та інформагенцій, величезні рекламні щити – біг-боарди з кучерявою голівкою Ізабелли стріляли по очах обивателя ледь не на кожному перехресті Західного Рівного, кабельне телебачення на всіх своїх каналах щопівгодини крутило тридцятисекундні ролики довгоочікуваного шедевру. Для Маульвюрфа це був його шанс, його крок – постановка спектаклю місцевого автора у географічній точці на самому вістрі "буферної зони". Бо ж його такий гучний і скандальний імідж, ретельно плеканий упродовж років, останнім часом починав підупадати.

Й ось зараз цей енфан терібль західноєвропейського театру голосно сопів, пробираючись підвальним коридором у напрямку ліфта. На середині коридору, біля металевих дверей зі скляними віконцями він раптом зупинився і повернув до Шлойми своє червонясте обличчя:

"Чи ти мошеш дати мені сигарету?"

Шлойма сягнув до кишені, витяг звідти пачку й відкривши її, простягнув гостьовому (запрошеному) режисерові. Той поліз до пачки своїми оцупкуватими пальцями і пом'явши кілька сигарет, таки витяг одну з них, розправив і встромив собі між губів. Ізабелла, яка цього разу йшла попереду усіх, вже встигла повернути за ріг, до ліфта. У ту мить, коли Шлойма клацнув запальничкою перед носом в Маульвюрфа, звідти, з-за рогу з'явились і попрямували до них дві цибаті постаті у сіро-зелених строях. Шлойма через плече Маульвюрфа розрізнив у них червоно-білі нашивки на рукавах. Це були польські вояки обмеженого контингенту ООН в Західному Рівному, які разом з німецьким взводом невідь для чого перебували в "обгородженому місті" згідно з Тристороннью угодою. Тяжко було собі уявити, кого й від чого здатні були захистити ці дві неповні сотні двадцятилітніх юнаків, очолювані десятком не набагато старших офіцерів, у разі нападу зі сходу чи звідкись іще. Та, схоже, хлопці у мундирах і самі не вельми переймалися цим питанням, проводячи вільні вечори в численних пивничках і

кав'ярнях вздовж набережної Усті, залицяючись до місцевих дівок і подеколи зчиняючи бійки з місцевими полішуками-поліціянтами. Їхні офіцери у той самий час проводили дозвілля на дещо вищому рівні – в ресторанах та на прийняттях, що їх час від часу влаштовувала міська адміністрація. Саме на такому прийнятті, куди він був запрошений з Маульвюрфом та Ізабеллою, Шлойма познайомився з майором Петером Зоммером, русявим аж білим німцем, шанувальником німецької поезії минулого, двадцятого сторіччя. Добре прийнявши на груди, майор декламував на балконі "Die shöne Stadt" – "Гарне місто" Георга Тракля, декламував ні для кого, у вечірній простір. Ецірван знав цього вірша в перекладі Тимофія Гавриліва й підхопив нетверезим голосом:

І дівочий острах в брамах

Зрить життя шовки розлогі.

Тріпотять уста вологі,

І дівчата ждуть у брамах…

Потім на двох з майором було випито ще кілька літрів пива і довго, трохи не до ранку тривало розвітання на лавці під вікнами Шлойминого помешкання, коли й сигарети потрохи закінчувались, а приязнь одне до одного все зростала. Звідтоді Зоммер часто телефонував, призначав зустріч у якійсь кав'ярні щоб похвалитися свіжим номером того чи іншого німецького поетичного журнальчика тиражем 200 або 500 примірників, щойно надісланим йому з дому, з Нового Ульму матінкою-пенсіонеркою, колишньою вчителькою німецької літератури.

"Тякую, Шлоймо, я вже припалиф-ф…" – потрусив його за рукав Маульвюрф. Запальничка в руці нагрілась і припікала у пальці. Замислився, гальмо ти наше. Пардон. Еншульдігунг.

Дві постаті в мундирах вже наблизилися впритул і тепер тактовно чекали, відступивши до стіни, щоб дати режисерові з драматургом змогу пройти. Вже майже розминувшися з солдатами, Шлойма підвів погляд в обличчя одному з них і раптом вояк, зустрівшися з ним очима, весело підморгнув Шлоймі, так блискавично, що вже за мить це здавалось якимось опитичним обманом у тьмяно освітленому просторі підземного коридора.

Вже у ліфті, дивлячись на світляні кнопки, які вертикально згасали одна по одній на панелі, Шлойма знову жахнувся, упіймавши в голові думку, що застрягла, як рефрен: "Потрібно купити джинси".

А поки кабіна ліфта повзла угору, внизу, у підвалі постаті в сіро-зелених мундирах, неначе зробивши кілька статутно-танцювальних па, крутонулись на підборах і завмерли перед нешироками сталевими дверима, майже непомітними у сірій бетонній стіні. Скляне віконечко на дверцятах у тьмяному підвальному освітленні відбивало сфери їхніх шоломів.

***

Три пари джинсів різних розмірів і кольорів було вже куплено й разом з кількома пластиковими торбами інших непотрібних речей вкладено до багажника винайнятої в орендному бюрі на Замковій зелененької "Мазди". Перед тим довелося заскочити до банку й випотрошити майже дощенту одну з двох наявних у розпорядженні кредитних карток – банкомати у Рівному більше двохсот гривень за один раз не видавали. На автовідповідач свого домашнього телефона Шлойма наговорив свіжу й піднесену тираду: "Мене зараз немає, я поїхав до східного сектора. Повернуся пізно й одразу ж прослухаю ваше повідомлення. Говоріть або стартуйте факс після звукового сигналу". Прокрутивши самому собі тасьму, він знову ввімкнув магнітофона на запис і для чогось іще додав: "Сімнадцяте вересня дві тисячі ...ого року". Щось підказувало йому, що дата буде важливою.

Наклавши для Боніфація аж з горою "Віскасу", щойно придбаного зі знижкою в тих самих крамничках біля Стадіону, де купувалися джинси та інші гостинці, Шлойма налив котові у миску свіжої води з крана і навіть замінив поролонову підстилку у кошику-будиночку. Боніфацій весь цей час сидів на холодильнику й широко витріщеними очима водив-лупав за господарем. Шлойма присів на табурет посеред кухні, припалив цигарку.

"Мене сьогодні не буде до вечора" – сказав, дивлячись у зелені котові очі. – "Нікого не бійся. Але нікому й не піддавайся."

Закордонний паспорт лежав там само, де й завжди – у коробці з-під взуття на верхній полиці шафи. Взявши його до рук, Шлойма цілком машинально прогорнув сторінки – після двох десятків шенгенських віз і штемпелів місцевих європейських влад про їх подовження іще зо три сторінки паспорта залишалися чистими. Для штампика про в'їзд і виїзд з Ровно мусило вистачити. Якась неприємна думка-передчуття знову застриміла в голові, не даючи проте себе конкретизувати. "Що ж то мені снилося цієї ночі?" – спробував зосередитися Шлойма, та свідомість знову розпливлася.

Замикаючи двері на обидва замки, знову зиркнув на "Casio" – чорні кристали показали 9:32. Є ще півгодини на легкий сніданок у якомусь з поближніх кафе, а тоді – на пропускник.

Але вже виїхавши з двору, Шлойма раптово змінив свої наміри, пригальмував біля вуличного прилавка, купив шматок маківника і каву в одноразовій філіжанці й усе це спожив прямо в авті, повільно прожовуючи пирога й присьорбуючи гарячий, але не вельми міцний напій. Подумки він був вже там, по той бік Стіни, щодня баченої, такої близької, наявної в житті міста й – неподоланної. Там, у рідному і вже кілька років – чужому місті. Невже – чужому? Яке воно тепер? Обласний центр СРУ, хіба не було вже воно чимось таким у роки твого дитинства, молодості? Але ж ні, наївно думати, що там все повторилося, повернулось точнісінько так, як було. Повного відтворення, здається

досягти все ж таки неможливо... Принаймні, багато хто навіть у недавній історії намагався, але ефект був близький до нульового.

З такими думками Шлойма повільно, на першій швидкості під'їхав до кількох авт, які вишикувались у чергу перед зеленою металево-дротяною брамою пропускного пункту № 1. Заглушивши двигуна, він витяг з пачки ще одну сигарету й відкинувшись на спинку сидіння, задивився уперед, туди, де за кількадесять метрів рівненькою горизонтальною площиною незрушно стояла вона. Стіна.

Вона постала в коротку літню ніч, коли командуванню військ СРУ нарешті обридло протистояння з натівськими підрозділами, які до того часу зміцнили свої лави бронетранспортерами й кулеметами. Пропускні пости з вже існували, існувала й колюча загорожа по периметру теперішньої Стіни. Мешканці оточеного західного сектора (а війська СРУ, обійшовши місто навколо, вже зайшли далеко, аж за Клевань) ніяк не квапилися вітати хлібом-сіллю визволителів, які так прикро встрягли просто у центрі міста в неподоланну халепу. Колюча загорожа оперезала половину міста від Басового Кута й аж до звивини Усті неподалік залізничного вокзалу. Поза межами цього поясу, в навколишніх колгоспних полях де-не-де іще зберігалися шанці, з яких поблискували один супроти одного скельцями біноклів бельгійські солдати, вояки польського батальйону, який прибув з-за Бугу на підтримку бельгійцям та – з-за "лінії фронту" – солдатики Армії СРУ, хлопчаки, "реб'ята" з Луганщини й Дніпропетровщини, Кіровоградщини й Черкащини.

Як одначе повільно посувається ця черга. Вже хвилин зо двадцять тому за дротяну браму в'їхав порожнісінький "Фольксваген-гольф" з двома молодиками, на вигляд – іноземцями. А попереду ж іще джип, автобус з дітьми й поважна старша пара в "Мерседесі". Пропускний пункт явно не квапиться виконувати своє пряме призначення, себто – пропускати. Там, за брамою час від часу з'являються постаті у трав'янистого кольору кашкетах, ліниво проходять відтинком видимого простору і знову ховаються у тіні Стіни...

Стіна… Її зводили уночі, при світлі прожекторів солдатики будівельних частин Армії СРУ, монтуючи-припасовуючи бетонні блоки просто попід бордюром хідника вулиці 17 Вересня, тоді ще Тополевої, ставлячи їх впритул, ці сірі бетонні панелі виробництва місцевого домобудівного комбінату, залишаючи відтепер недосяжними для мешканців Західного сектора центральний універмаг, Будинок природи, парк імені Шевченка, (якому невдовзі присвоїли ім'я Валентини Шевченко, так що й табличок переробляти не довелося – "парк им. Шевченко" й усе тобі), учбове містечко академії водного господарства, стару головпошту, будинок-прасочку, перший пологовий будинок, готель "Мир". Одразу за готелем Стіна робила кілька закрутів, спершу праворуч, в бік вулиці Міцкевича, чомусь ніколи й ніким не перейменовуваної, а потім круте коліно ліворуч, по вул. Тольятті, не міста на Волзі, а італійського революціонера, про що вже мало хто і пам'ятав, майже попід самими вікнами відновленого обкому КПУ повертала на північний захід, перетинала річку Устю (під мостом було встановлено потрійні грати, вбиті у дно ріки), і ще раз повертаючи вже на млинівсько-луцькому перехресті, тяглася далі, оточуючи летовище Рівне-Тинне, частково перегороджуючи Тинне-село, поза яким, перетнувши ще й Дубенську трасу, замикалась у кільце в районі Басового Кута, вже попід самим озером, відділяючи і його на користь східного Ровно. Через це Рівне західне мусило розбудовувати систему насипних пляжів упродовж болотистого відтинка русла Усті, який дістався відрізаному анклавові й простягався від басівкутської греблі попід Стадіоном аж до вже згадуваного коліна-перехрестя поза вокзалом. Власне, пляжі понад Устею і місточки Гідропарку – місцевого, рівенського, а не славетного київського – разом з несчисленними терасами кафе, барів та ресторанчиків – і зробилися в Західному Рівному улюбленим місцем відпочинку городян і прибульців, заїжджих бізнесменів, туристів, спраглих сенсацій "буферної зони" журналістів, та інших шукачів романтики й любителів полоскотати нерви. Саме там, понад Устею, в ресторані "Лебідь" учора й почали "відтяжку" Шлойма з Маульвюрфом, і вже звідти, гарно підігріті, перенеслися до холостяцького помешкання Еціpвана.

У цей час старенький "Фольксваген-пассат" з двома молодиками, поблискуючи рубіновими задніми габаритами, потрохи виповз крізь відхилену дротяну браму назад і боком прилаштувався перед самим носом у джипа. Водій з пасажиром, хряпнувши дверцятами, вийшли назовні й зіпершись на капот, запалили. Шлойма опустив скло на дверцятах і висунув голову, дослухаючись.

"У них там саме одинадцята, за їхнім часом, а з одинадцятої – планірка. Сказали, що вона годину триватиме. Або півтори."

Ах, так, східне місто живе ж за тим, попереднім часом, київським, або ж московським, на годину пізніше. Отже, у них вже давно не десята.

Раптом з-за дротяної брами, зсередини підбігли дві постаті у трав'яних кашкетах і більше жестами, аніж словами динамічно довели до молодиків якусь інформацію, причому настільки дієву й ефективну, що один з них, притоптавши недопалка, поміж автами швидко наблизився до Шлойминої "Мазди" і нахилившись до відчиненого вікна разом з тютюновим смородом видихнув йому в обличчя:

"Вони… там… Кажуть, що прямо зараз можуть пропустити… – він зробив паузу, вдивляючись письменникові Ецірванові просто в очі – можуть пропустити саме вас…"

"Мерседес" і джип тим часом вже здали у різні боки, звільнивши поміж собою смужку простору. "Фольксваген" і так стояв боком, а половина дротяної брами прочинилась досередини, і постать у трав'янистому кашкеті, піднісши правицю, завмерла у відчиненій брамі, поволі відступаючи назад.

***

"Това… гражда… грамадянин Ецірван! – запитально-стверджувальним тоном промовив вугруватий молодший сержант,

повертаючи Шлоймі паспорта в розгорнутому вигляді. Отримавши документа до рук, Шлойма механічно прогорнув сторінки зі штемпелями, але якоїсь нової відмітки про перетин кордону не зауважив. Проте роздивлятися пильніше часу не було, й атмосфера не виглядала сприятливою, тож він, похапцем запхавши паспорта до зовнішньої кишені куртки, швиденько підгазував до наступної будки, на якій за склом трішки навскоси виднілась табличка "Таможенний контроль." У цій будочці сидів інший молодик, вже не у трав'янистій формі, а в сіруватій, з незрозумілими знаками у петлицях.

"Скоко грівєнь при сєбє маєте? – запитав він Шлойму крізь віконечко, ще й руку простягнув. — Декларацію пред'явіть, пожалуста.

Декларація! Шлойма згадав, що на в'їзді до брами хтось упхав йому до рук білого папірця, якого він, не заповнюючи, поклав у відкритий бардачок. Нашвидкоруч надряпавши ім'я-прізвище, номер та серію паспорта, він сягнув по гаманця, щоб порахувати гроші, які мав при собі.

Тип у сірій уніформі пожвавішав, навіть вийшов з будочки й спинившися біля "Мазди", нахилився до віконця:

"Можу купіть грівни по вигодному курсу…" – довірливим тоном протуркотів Шлоймі у саме вухо, водночас зазираючи до портмонета – "О, а це що такоє?" – він елегантним жестом ілюзіоніста витяг двома пальцями з гаманця складену вчетверо банкноту в сто німецьких марок, яку (Шлойма згадав це тієї ж миті) Маульвюрф учора силоміць вручив йому після першої пляшки, бажаючи неодмінно впасти в долю. – "Ви що, не знаєте, шо ввоз валюти капстран до нас заборонений? Подлежить конфіскації! Ілі, або… знаєте, дуже довго заповнять акт і'зятія, я можу просто ці дєньги у вас купить по вигодному курсу в частному порядку. Ось, возьміть, пожалуста. Проїзжайте, до свіданія. Щасливого перебування в Ровно!.."

Кілька нехитрих маніпуляцій, які супроводжували цей монолог, потривали якихось пару секунд, і ось вже Шлойма, здивовано стискаючи між пальців папірця у сто рублів СРУ (що ж це за курс такий вигідний 1:1?) вилетів за ворота пропускного пункту й різко загальмував, чим уник трохи не лобового зіткнення з тролейбусом, який саме розвертався на кільці перед універмагом. Стоп, а куди ж тепер?

***

А тепер угору, довгим пологим схилом, ген туди, до початку Соборної, яка звідси вже іменується Ленінською, повз центральний, найцентральніший у світі універмаг, на кільці перед яким завмерло кілька побитих життям тролейбусів "Шкода", оточених юрбою потенційних пасажирів, повз кафе "Супутник" – (враз пригадався смак тістечка "Лимонне" по п'ятнадцять копійок, з білим верхом, притрушеним якоюсь жовтуватою субстанцією, смак, звичайно, зовсім не лимонний, якийсь пісно-солодкий, мучнистий, смак нікелевої монетки-п'ятнадцятки, смак убогого дитинства, супроводжуваного походами на танці в клуб будівельників, бійками з пацанами з Проспекту, вином "Золота осінь" за карбованець двадцять сім, ну а вже лимонним тістечком частувалося дівчинку, з якою класі в сьомому вибирався в кіно у неділю, та досить вже спогадів!), вище за "Супутником" починався парк, цілий ненаписаний роман, три чверті, ні, дев'ять десятих юності твоєї, за гранітним метровим бордюром. Після парку, там, де він відступається вглиб від вулиці – головний корпус гідромеліоративної академії, у давніші часи "водний інститут", у якому навчалась переважна, аж подавляюча більшість твоїх друзів дитинства й однокласників, далі п'ятиповерхові будинки чи то сталінської, чи хрущовської забудови, помешкання з високими стелями й під'їзди з широкими сходами, якими зручно зносити мерців у трунах, колишніх завідуючих відділами обкому, міськкому чи райкому, облвиконкому, райвиконкому або, у крайньому випадку, якогось управління ДТСААФ, ліворуч – цвинтар Грабник, але вже не для них, не для цих мерців. Для них – Колоденка, колись перейменована на селище Молодіжне, так що й цвинтар у селищі отримав назву "Кладовище Молодіжне", що часом

викликало недоречні усмішки у приїжджих, а на Грабнику вже років сорок нікого не ховають. Далі схил закінчується і вже на рівнині – будинки новішого планування, перехрестя біля друкарні, власне, друкарня так і лишається праворуч, а тобі повернути ліворуч, на вулицю Артема – і вперед, повз двоповерхову лазню з табличкою "Бани", ряди довгих, критих шифером одноповерхових будиночків, називані "лініями", потім праворуч за спорудою дитячої поліклініки, навпроти понурої залізобетонної огорожі овочесушильної фабрики – й туди, у самий майже кінець вулиці Струтинської, у хвіст витягненого з заходу на схід (саме так, ззаду наперед іде нумерація помешкань) неймовірно довжелезного, аж на дев'ять під'їздів, сірого панельного чудовиська, будинка, що наприкінці сімдесятих певний час був найдовшим у місті, будинка, з якого кілька років тому ти вийшов до міста, загостював і заночував на Ювілейному, щоб прокинутись в іншому місті, в місті з особливим статусом, там, по той бік Стіни. З де'вятого поверху, з-за оббитих фальшивою шкірою дверей із тризначним числом на них ступив ти в невідомість, — і на довгі дні, місяці опинився за Стіною. Щоб зараз під'їздити до "свого дому", як давно вже прийнято в нас говорити, хоча у цьому домі тобі належать якихось тридцять п'ять-сорок квадратів, вкритих вичовганим блідо-вишневим лінолеумом...

"Home, sweet home..." – приспівують штатники у таких от випадках. Цікаво, чи ж батьки знають про твій приїзд? Та, напевно, знають, мусили б їм повідомити. Чекай, хто б це мусив їм повідомити? Ну, як це хто – та ж сама інстанція, котра надіслала тобі дозвіл на приїзд. "ОУзмивон" якийсь, чи як його там. Старший інспектор Колтунец, чия монограма стоїть під друкованим текстом запрошення-дозволу. Або його заступник, заступниця, секретарка яка-небудь. Вони ж на те й існують, ці компетентні органи. Ач, як ти швидко, щойно опинившись по цей бік стіни, почав думати по-тутешньому. Може й нема тут ніяких "компетентних органів"... Та ні, де ж їх нема... Швидше можна припустити, що той старший інспектор, або його заступник, або секретарка просто не потрудились передзвонити твоїм батькам. Бо що йому/їй, більше за всіх треба? Добре, цю свою думку додумаєш пізніш. Краще поглянь навкруг – оце ж твоя вулиця, якої ти не бачив бозна

скільки. Як попідростали горобини вздовж хідників… І ще – хтось вирвав мальви попід вікнами аптеки. А от вибоїни на асфальті ніде не поділися. Крутонувши кермо ліворуч-праворуч, Шлойма пригальмував навпроти останнього під'їзду й заглушив двигуна. Береза, яка стоїть впритул до ліхтаря, теж розрослася за ці роки. Шлойма вийшов з авта і через задні дверцята вийняв торбинки з подарунками. Озирнувся на рідну двадцять четверту школу, яка бовваніла в легкому туманці навпроти за дротяною огорожею – там довгих вісім років довелось викладати мову й літературу в різних класах, від шостого й вище. Аж поки та сама література не забрала його вже назовсім від суспільно-корисної праці.

Три пакети зі шматтям не були важкими і вмістилися в одну руку, якраз, щоб другою потягти на себе важкі двері на пружині. Двері, помальовані олійною, якогось пластиліново-вохристого кольору, фарбою десь у незапам'ятні часи, найшвидше – іще до перевороту, до поділу двох Україн. За дверима мусили б стояти наступні двері, внутрішні, але їх нема, вони відсутні, вибиті разом з одвірком і далі – темна прірва під'їзду, сходи, стіни у брудно-зелених патьоках. Кнопка ліфта на спроби натиснення не відреагувала ніяк. Ну що ж, він, цей ліфт, і в ті давні часи працював переважно на великі свята, а тепер, видно – й поготів. Отож пішечки, степ бай степ, сто п'ятдесят вісім сходинок, колись, іще замолоду ти порахував їх знічев'я. Прольоти по дев'ять сходинок, а також п'ять сходинок до першого поверха – це ж усього сто сорок дев'ять, а де ж іще шість? Не складається… Перерахувати, чи що?

Тим часом вже й четвертий поверх. Наступний проліт – рівно середина шляху, "чотири і пів поверха", як ти колись для себе це називав. Половина від дев'яти. За час твоєї відсутності в під'їзді вже від другого поверху з'явилися добудови — додаткові зовнішні двері, щоправда без замків, лише з клямками, сільськими металевими клямками: натискаєш пальцем гачечка – і двері відчиняються. Як у тому давньому й дещо рогульському анекдоті: заходьте, люди, беріть, що хочете!.. Запилюжені вікна в під'їзді скеровані в північний бік, тож світла впускають мало, а прямі сонячні промені взагалі потрапляють сюди

лише кілька разів на рік, у ті найдовші дні червня, коли день триває вісімнадцять годин.

Ну, ось нарешті й дев'ятий поверх. Вище – лише вічно вибиті двері на горище й зелені металеві сходи на дах. Плаский дах, вкритий рубероїдом, завбільшки з футбольне поле, звідки, напевно, має бути видно дахи й телеантени Західного сектора, вежі готелів і ген аж там, далеко, на обрії – будівлі району Ювілейний, вже не за, а – перед зовнішнім закрутом Стіни.

Доторкування пальцем до кнопки дзвінка не дало жодного аудіо-результату, як і у випадку з ліфтом. Або дзвінок працює дуже-дуже тихо, або не працює взагалі. А твої ключі, вони так і залишилися висіти на цвяшку в передпокої, там, по той бік Стіни.

"Заходь, синку" – тихо сказала мати, відчинивши перед ним двері навстіж і відступивши на крок, замість кинутись назустріч. – "Тебе вже чекають." З-за материної спини, з вітальні в коридор виступили дві квадратноплечі постаті без облич, бо в контражурі.

"Шлойма Васильович?" – у запитанні бриніло водночас стверділе ствердження. – "Це хара… добре, що ми заздалегідь знали про ваше прибуття. Ми з Миколою Івановичем уповномочені пригла… запросити вас на одкрите засєданіє місцевої Спілки письменників!"

Тон висловленої пропозиції заперечень не допускав навіть гіпотетично.

Шлойма з торбинками пройшов до кімнати, розсунувши квадратноплечих. Поставив подарунки на стіл, сів на канапу.

"Я приїхав побачитися з рідними" – Намагаючись бути спокійним, подивився знизу вгору на гостей. На світлі вже було видно, що вбрані вони у не вельми зграбно пошиті костюми-двійки та сорочки з

кравatками. – "Так що лишіть мене у спокої, будь ласка… Мамо, а де батько? Де Уляна?"

Мати відійшла від одвірка, з-за спин квадратноплечих, присіла на край канапи. На протилежний край.

"Вона хотіла прийти, синку. Але у них у школі захворіла вчителька, російський мовник, і Уляну попросили вийти на заміну. А батько поїхав на Черкащину. Позавчора. Ну а як ти там, синку?"

"Я не там, мамо, я вже тут. Ну, обійми ж мене!" – вже майже наказав Шлойма, і мати, підсунувшися ближче, пригорнулася до нього. – "Мамо, хто це такі? Навіщо ти їх впустила?"

"Сину!" – мати зазирнула йому в очі. – "Так треба. Поїдь на ті їхні збори. Вони ж не відчепляться."

"Які збори, мамо? Я що, чекав усі ці роки, щоб приїхати сюди і йти на збори? Ти краще розкажи…"

Тим часом один з квадратноплечих, той, якого інший назвав Миколою Івановичем, м'яко й тихо перейшов кімнатою, і відхиливши штору на вікні, визирнув униз, у двір.

"Слабєнька у вас машина, Шлойма Васильович" – з простодушною іронією в голосі зауважив він. – "От у іюлі приїжджав од вас, оттуда один… дєятєль, так у нього був етот… джип, я не помню…"Пахєро", з переднім і заднім приводом. Звєрь-машина."

"Собирайтесь, собирайтесь, Шлойма Васильович" – майже прохальним тоном протягнув від дверей другий квадратноплечий. – Потом, після засєданія у вас ще буде врем'я пообщаться з родними, з матер'ю."

"Синку, їдь. Я чекатиму." – У материному голосі теж чулися нотки прохання. – "Може ж там не буде довго."

Неназваний досі квадратноплечий біля дверей вже набирав якогось номера на телефонному апараті.

"Ало! Катрушин, ти? Самчук говорить. Ми на Струтинській. Давай сюда "волжану", до послєднього под'єзда. І ліфта включи, бо шо нам, пєшком топать з девятого етажа? У нас же тут гость, із Западного сектора, він ще подумає, шо в нас, у Ровно ліфти не работають. Давай! Через п'ять мінут виходим."

Микола Іванович відчинив двері на балкон і вийшов. Шлойма взяв зі столу пакети й поставив перед матір'ю.

"Мамо, я ось тут подарунків купив. Джинси для Уляни, для Ілька, і ще..."

"Дякую, сину, нащо ти витрачався? У вас же там все таке дороге. А в нас все є. Дякую, сину, вона буде рада." – Зазирнувши до пакетів, мати відставила їх на підлогу. – "Що там у вас з Оксаною? Як там ви? Не бідуєте?"

"Прийшла "волжана" – повідомив Микола Іванович, визирнувши з балкона.

"Ні, мамо, у нас все в порядку." – Розповідати підробиці не хотілось анітрохи. Шлойма рвучко підвівся з канапи й попрямував на балкон. Микола Іванович хотів було перехопити його, але чи то не встиг, чи то не наважився. Шлойма переступив поріг балкона, витягаючи з пачки сигарету. Рука з запальничкою тремтіла.

"О, у вас хароші сігарєти!" – Микола Іванович всією своєю квадратурою виник у вузьких балконних дверях. – "Може, вгостите? А то від цього "Космосу" так у горлі дере..."

Шлойма простяг йому відкриту пачку, але Микола Іванович, замість узяти з неї сигарету, забрав усю пачку до рук і заходився її розглядати.

"Га-у-ло-і-сес... І шо то воно таке?" – потім він нарешті таки вийняв сигарету, припалив і схилився поряд зі Шлоймою на бетонне опертя.

Сонце десь за будинком добивалося до зеніту. У двір падала довжелезна прямокутна тінь, немов величезне темне вітрило. За дротяним парканом унизу висипали на перерву школярі. Старші діловито курили біля жовтогарячого клена, передаючи сигарету по колу в той час, коли малеча намагалась упоперек стадіону зіграти міні-тайм футбольного матчу. Праворуч бовваніла, затуляючи чверть небосхилу, коробка недобудованого будинку поверхів на п'ятнадцять, зяючи дірками незасклених вікон.

"Кооператив. Ніяк його не достроять." – Микола Іванович упіймав шлоймин погляд і поспішив пояснити, видихаючи тютюновий дим. – "Бо в людей зараз грошей не... не так багато. Але зарплату у нас платять регулярно. День у день."

Вдалині, за полем чаділо їдучим димом міське сміттєзвалище, – як і роки, й десятиліття тому. Праворуч, понад Бармацькими ярами багряніли гайки між полів. По об'їзній трасі повзли на Сарни якісь вантажівки й цистерни, фарбовані в понурі військові кольори.

"Пора їхать, Шлойма Васильович." – Микола Іванович шпурнув недопалка униз.

"Мамо, я ще повернусь!" – промовив Шлойма вже у дверях, але мати, дивлячись йому просто у очі, своїми карими у його сірі, заперечливо похитала головою.

Ліфт зі скреготом роззявив свої двері й усі троє увійшли до запльованої, а колись лакованої кабіни, де на плити ДВП місцями були грубо набиті несиметричні квадрати фанери. Доки кабіна повзла донизу, Шлойма намагався зосередитись: що далі? Вочевидь, повернутися до матері вже не вдасться. Тоді – що? Відбути це "відкрите засідання" Спілки письменників і від'їздити. Так, треба повертатися. Оце попав, так попав. Але чого б їм тебе затримувати? Та чи мало, з якої причини? Наприклад... Прикладів можна напридумувати просто зараз необхідну кількість.

Ліфт востаннє смикнувся і зупинився. Двері розлізлися й Шлойму підштовхнули назовні, у під'їзд. Знадвору, перед самими сходами, підігнана впритул до дверей, вже стояла "Волга" світло-сірого кольору з відкритими обома задніми дверцятами.

"За машину свою не беспокойтеся. Вам її возвратять." – оптимістично заспокоїв Шлойму Микола Іванович. – "Сідайте." – Він першим поліз на заднє сидіння. Другий квадратноплечий, Самчук, сів останнім, рвучко причинив дверцята наглухо. Кілька разів смикнувшись і пчихнувши, "Волга" рушила.

Горобини по обидва боки вулиці вже багряніли пурпуровими кетягами. Хмарне зранку небо, як це й буває в середині вересня, ближче до полудня роз'яснилося. Рідко траплялись перехожі, автомобілів не було взагалі. Праворуч промайнув кіоск з рекламою сигарет "Верховина" без фільтра.

"А пока доїдем," — повернув до нього усмішкою обличчя Микола Іванович, — "можна у вас іще одну сигарету хорошу? І ще ето..." – він ніяково затнувся, — "ви случайно там журналів разних не привезли? Ну,

з дєвчонками голими... "Плейбой", чи як вони там називаються. Я би купив, єслі б недорого."

"Ні, не привіз." – Шлойма простягнув йому вже напівпорожню пачку.

"Ну, я просто так поінтересувався."

"Волга" вже минала палац культури текстильників зі скульптурою "Ткаля" перед фасадом. Шлойма озирнувся. Велетенська жіноча постать сиділа на постаменті, неприродно викрунувшись, відставивши убік стулені разом ноги. "Вона усе така сама страшненька." – подумалось. Ніби зустрів давно знайому, живу людину після довгої розлуки. А вона така ж сама.

На перехресті з Млинівською авто пригальмувало, об'їжджаючи прикриту жовтогарячим брезентом виямину, котра зяяла посеред бруківки.

"Блін, да коли вже вони ці ями позасипають! Довбають по всьому городу, он і прямо на дорозі вже!.." – сірники в Миколи Івановича не загорялися, димілися й гасли, і він пхав їх під денце коробки. Шлойма нахилився вперед і клацнув йому перед носом своїм "зіппо".

"Ето я понімаю, западна техніка" – випустив дим від першої затяжки Микола Іванович, але зиркнувши поза Шлойму, на Самчука, поспішно докинув – "Хотя і у нас не хужі випускають, на радіозаводі. Тіко їх на експорт гонять, у Білорусію..."

"Ти би помовчав про радіозавод перед іностранцем. Це ж секретний об'єкт стратегічєскій." – зронив крізь зуби Самчук. Микола Іванович хотів щось відповісти, але тільки частіше задихав тютюновим димом.

"Волга" на мінімальній швидкості котилась останнім відтинком вулиці Міцкевича перед стіною. З довгого крутого спуску стіна унизу, її

закрут від готелю "Мир" до сірого бетонного паралелепіпеда обкому КПУ видавався у крайньому разі добротним бетонним парканом навколо будівництва, але аж ніяк не фрагментом міждержавного (українсько-українського) кордону.

Сповзши до самого підніжжя спуску, авто покотило праворуч, до споруди обкому, й зупинилося біля кубічної, дещо світлішої на колір, але теж бетонної прибудови, що її Шлойма іще з часів єдиного міста пам'ятав, як будинок політосвіти. Пізніше, вже після 91-го року приміщення зайняв педагогічний інститут, але тепер...

"Дім ідейної роботи Ровенського обласного комітету Комуністичної партії СРУ" – прочитав він написа на великій чорно-дзеркальній таблиці праворуч від вхідних дверей. Стовпчик менших таблиць такого ж самого кольору і стилістики прикрашав стіну будови ліворуч від дверей.

Самчук відчинив дверцята авта й визирнув назовні. "Приїхали." – неголосно вимовив він.

***

Шлойма, вийшовши з авта услід за неговірким Самчуком, розім'яв закоцюрблі ноги. Його супутники про щось перемовлялись з водієм. Погляд письменника Ецірвана впав на "свердловину" – короткий відрізок труби, що стирчав посеред бруківки, заліплений зверху яскравою оранжевою пломбою. "І тут вони є..." – майнула думка. Такими свердловинами було всіяне всеньке Західне Рівне. Кілька років тому геологорозвідувальні знімки земної кулі з супутника остаточно засвідчили, що найбільше у світі родовище урану залягає строго під розділеним українським містом. Звідтоді під одностайний лемент зелених усього світу в Рівне (у Західне Рівне) й потекли інвестиції, які значною мірою й зумовлювали теперішній розквіт міста. "Розквіт ціною загибелі" – такими заголовками коментувала чергове економічне диво

радикальна ліва преса. Що ж до газет у східній частині, то вони про таку гарячу тему неначе води в рот понабирали.

Шлойма відвів погляд від свердловини й подивився понад Стіною, яка пролягала ліворуч. Звідси, з боку східного вона справляла значно серйозніше враження. Не було на її сірій площині зухвалих ґрафіті анархістів і тінейджерів-реперів, натомість колючий дріт, який ішов її гребенем, нахилений сюди, досередини, на східний бік, виглядав переконливо і загрозливо. Під Стіною й побіля неї не було помітно жодної живої душі, та зиркнувши праворуч-ліворуч, Шлойма зауважив у затінку Стіни виструнчені постаті у плащах кольору хакі, метрів за сто одна від одної.

За скляними дверима "Дому ідейної роботи" на них вже хтось чекав. Коли Самчук відчинив перед ним двері з полірованими клямками, Шлойма зауважив у просторому холі цілий гурт людей, здебільшого чоловіків у піджаках, світлих сорочках і краватках. За їхніми спинами у два ряди стояли столи-не столи, а звичайні шкільні парти зі стільцями по два за кожною. На партах лежали розгорнуті загальні зошити й кулькові ручки, дешевенькі, одноразові, деякі перев'язані нитками, чи обклеєні ізоляційною стрічкою, а ще деякі – погризені з тупого кінця в пристрастному шалі творчого натхнення.

Тим часом від гурту чоловіків у піджаках і краватках відділився й виступив наперед невисокий лисуватий дядечко з виразним черевцем і простим сільським обличчям. Озирнувшись на свій колектив, він коротким поглядом встановив тишу і непорушність у лавах, після чого, кашлянувши, проголосив:

"Сьогодні у нас зустріч з нашим…як би сказати… колегою… західно-ровенським автором… літератором… письменником… Ецірваном Шлоймою Васильовичем… який… тимчасово проживає… і працює… у західному… окупованому… секторі нашого міста…"

Три крапки у його прямій мові були тверді і об'ємні. Було навіть чути, як вони, повисівши мить у повітрі, осипаються на підлогу, поцокуючи, немов відстріляні гільзи.

"Ми зараз… по черзі…. познайомимося з нашим… гостем… з нашим західноровенським колегою… і потім… ми продовжимо роботу… нашу працю… над якою ми з вами… працюємо… вже тривалий час. Крім того… у нас сьогодні… є й інші гості… інший гість…" По цих словах дядечко з черевцем зробив три кроки назустріч Шлоймі й тицьнув йому свою правицю. – "Трохим Зубчук, відповідальний секретар і голова Ровенського відділення спілки письменників".

Шлойма потис простягнуту йому долоню. Він знав Зубчука іще з часів єдиного міста, але не був знайомий особисто, ніколи не був йому відрекомендований, тож подумав, що той просто не пам'ятає його. Та вже наступний письменник, який услід за Зубчуком простяг йому руку й відрекомендувався "Петро Тимчук", був у тому, попередньому житті коли не близьким товаришем, то принаймні добрим знайомцем. Років десять тому Тимчук вів відділ культури в обласній молодіжці, писав доволі дотепні фейлетони і в київському видавництві "Молодь" готувалася до друку збірка його гуморесок. Чи побачила вона світ, Шлойма не пам'ятав.

"Та ми ж, начебто, знайомі, Петре…" – про всяк випадок неголосно й конфіденційно промовив Шлойма до гумориста.

"Ми не можемо бути з вами знайомі, бо наше відділення СП СРУ веде своє нове літочислення тільки після недавньої перереєстрації членів!" – відбарабанив у відповідь Тимчук, не кліпнувши жодним з двох очей, а лише спрямувавши погляда кудись у Шлойми над головою.

"Ну ні, то й ні. Можливо, обізнався." – так само голосно, в унісон гумористові підхопив і Шлойма. Видно, зараз ліпше і справді першому не признаватись. Хто зна, що у них за правила тут такі.

Наступні письменники, які підійшли знайомитись, виявилися братами, або однофамільцями. Коли перший з них назвав своє прізвище, Шлоймі здалося, що він не дочув. Та коли один за одним всі троє по черзі назвалися "Гімнюк Василь, Гімнюк Андрій, Гімнюк Микола", Шлойма, затримавши у своїй долоні міцну, короткопалу руку останнього з них, Миколи, все ж таки зважився перепитати: "Може – Гуменюк? Вибачте..."

"У рамках боротьби за повернення до першоджерел та прадавніх витоків нашому прізвищу повернено його первісне значення, вимову і написання." – відрапортував просто Шлоймі у обличчя Гімнюк Віктор. – "Наше прізвище "Гімнюк" є одним з найпоширеніших у волинсько-поліському регіоні. Хіба тільки Поліщуки можуть зрівнятися з нами своєю кількістю. Або ми – з ними."

Поліщуків, які підійшли знайомитись услід за Гімнюками, було двоє – Юхим і Никифор. Обоє писали прозу, що й підкреслили, потискаючи Шлоймі руку.

"А зараз," – оголосив Трохим Зубчук після завершення процедури потискання рук, – "ми пояснимо нашому західноровенському гостеві, чим ми тут сьогодні займаємося. Вже досить тривалий час колектив Ровенського відділення СП СРУ працює над великим спільним художньо-документальним твором під назвою "Тарас Григорович Шевченко на Ровенщині". Нами ретельно вивчені й проаналізовані у світлі останній партійних рішень всі документальні згадки про перебування Великого Кобзаря у нашому краї в складі етнографічної експедиції 1846 року, складено детальну хронологічну й географічну таблиці його переміщень територією сучасної Ровенщини. До теми цієї всі ми ставимось якомога більш відповідально. І слід відзначити, маємо вже непогані напрацювання. Зараз ми ознайомимо нашого гостя... наших гостей з найбільш вдалими фрагментами цього нашого спільного, колективного твору. Хто почне?.." – Зубчук окинув поглядом ряди ввірених йому письменників. – "Поліщук Юхим Якович?"

"Нехай вам читає той, хто у вас квартіри получає!" – раптом різко й гостро відповів Юхим Поліщук, не підводячись з місця.

"Ну, як не хочете, Юхиме Яковичу, то ми когось іншого попросимо." – роздратовано-примирливо промимрив Зубчук. – "А на ваш закид я вже раніше пояснював вам усім, що через наявність певних тимчасових проблем у житловому будівництві обком партії видав розпорядження, згідно якого до особливого розпорядження про скасування цього розпорядження квартири членам нашої спілки будуть надаватися лише посмертно... і в інших надзвичайних ситуаціях. Але хто ж прочитає нам свої роздуми про перебування Тараса Григоровича Шевченка у нашому краї? Хоче... хоче це зробити… Гімнюк Микола хоче!.." – майже полегшено оголосив Трохим Зубчук.

Микола Гімнюк взяв з далекої парти зошита з обвислими краями, і повернувшись обличчям до аудиторії, гугнявим одноманітним голосом зачитав: "Дорогою з Корця у Межиріч Тарасові Григоровичу довелося заночувати в селі Синів, тепер Гощанського району. Швидко опускалися на землю сутінки. Яскраво освітлені стояли хати місцевих попів, куркулів і багатіїв. "Ні, не піду я до них проситися на ніч," – вирішив Тарас Григорович, — "піду до простих людей." Він постукав у вікно бідної хатинки на краю села, понад дорогою. Двері відчинилися й на порозі з'явився Омелько Стецюк, господар цієї бідної хатинки. Тарас Григорович назвався й попросився переночувати. Омелько Стецюк з радістю впустив такого дорогого гостя. ("Го-го-го" – подумки відзначив для себе Шлойма збіг трьох однакових складів.) Хоча діти вже й спали, Омелько Стецюк звелів жінці накривати вечерю на стіл. Жінка Омелькова, Параска Стецюк з радістю накрила на стіл, що вже мала до вечері – молока, хліба та вареної картоплі…"

"Ви це молоко викресліть!" – сердито втрутився у його читання Зубчук. – "Звідки в тих нещасних трударів молоко, якщо перші тваринницькі ферми в нашій області з'явилися тільки з приходом Радянської влади!"

"Як ви до мене таким тоном говорите, то я взагалі не буду далі читати. Я вам не наймався!.." – плаксиво продудонів у ніс Микола Гімнюк і сів на місце, уткнувшися обличчям у розгорнутого зошита.

"Ну що ви справді! Що за колектив!!!" – Зубчук, зауваживши, що припустився помилки, намагався виправити ситуацію. – "Добре, тут у нас іще поети єсть. Он там, у самому кінці сидить, виходь-виходь, не ховайся, оце у нас Олесь Фіалко, це псевдонім, його справжнє прізвище – Баранюк, студент педучилища, дуже перспективний молодий поет, учасник республіканської наради, давай-но, прочитай щось для гостей, отого свого віршика… того вірша, ну, про юрбу!"

Веснянкуватий юнак з відстовбурченими вухами не примусив себе довго впрошувати й виступивши убік від парти, задекламував:

Невже це так довіку буде?

В наш час утвердження добра

Є люди.

Є чудові люди!

А є юрба!..

Багаторука і столика, —

Хіба від неї є пуття?

Бо ж скільки геніїв великих

Вона цькувала за життя!

Зате нездар, цей людський пил вона

Понад собою вознесла,

Натішилась, награлась – кинула,

В своїй байдужості страшна…

"Як би звідси вийти непомітно…" – майнула у Шлойми думка, яку він квапливо від себе відігнав, але вона негайно повернулась. – "Бо скільки тут літературою катуватимуть? Годин зо три, не менше…"

Олесь Фіалко-Баранюк у цей час саме дочитував свої мініатюри про весну, яка символізувала для нього відродження й пробудження всього нового, свіжого, чистого і прогресивного:

І незабаром вже проллються

Дощі великі і малі.

Неначе вічна революція,

Весна крокує по землі!..

"Добре, Олесю!" – благословив його відповідальний секретар і голова ровенського відділення в одній особі. – "Ростеш. Скоро будемо вже думати про якісь публікації в місцевій періодиці. Рівень твій вже дозволяє."

"А ще я хотів би закінчити свій виступ…" – перебив його зненацька юний поет своїм високим надтріснутим голосом – "зверненням до нашого шановного гостя!"

Вся письменницька аудиторія, ніби не вірячи вухам своїм, приголомшено підвела голови і спрямувала погляди хто на Шлойму, хто на Фіалка.

"Шлоймо Васильовичу! У старих ровенських газетах, в обласному архіві я розшукав ваші перші поетичні публікації! Повертайтеся в поезію, Шлоймо Васильовичу! Ви ж так прекрасно починали. Я читав ваші ранні вірші своїм однокурсницям… і однокурсникам. Їм усім дуже подобалося. Ваша інтимна лірика, ваш "Вальс для Наталки" – я його напам'ять знаю:

Я не спеціаліст в словеснім камуфляжі.

Любов за ґрати слів сховати я не зміг.

В запльованім піску на басівкутськім пляжі

Я поцілую слід твоїх, Наталко, ніг.

Так, як цілують сніг, так, як цілують сміх,

Я поцілую слід твоїх, Наталко, ніг!..

"От мерзотник малий, моїми віршами дівок в кущі заманює!" – незлостиво констатував Шлойма подумки. А молодий поет, видно, забувши останню строфу, знову заговорив прозою, близькою до публіцистики:

"У мене його, цього вірша навіть дівчата наші просили переписати у днєвнік пожеланій, тобто у щоденник побажань. Бачите, як ви раніше писали! А те, чим ви займаєтеся зараз, Шлоймо Васильовичу, воно ж зовсім не те, воно ж незрозуміле широким читацьким масам. Оті всі бубабісти, лугосади, нові деґенерації – це ж все таке, вибачте, непотрібне. Вони ж усі у своїх творах вживають нецензурні вислови,

пишуть незрозумілою простим трудящим мовою, вони..." – молодий поет раптово вмовк, зніяковів і сівши на своє місце, виснажено зітхнув.

"Що то воно молоде!" – чи то з осудом, чи то схвально підсумував його виступ Зубчук. – "А ми тим часом продовжимо нашу роботу. Якщо ніхто більше не хоче прочитати нам свої розділи з нашої спільної праці... нема бажаючих?.." – Зубчук обвів поглядом присутніх зі Шлоймою включно. – "...тоді я хотів би зараз надати слово!.." (Шлойма внутрішньо напружився: ще тільки виступати тут зараз бракувало! що казати? про що розповідати? про що тут можна говорити, а про що – ні? Ой, як би гарно було б зараз чкурнути звідси якнайдалі!..)

Та його страх був цілком даремним. Бо Зубчук, витримавши досить тривалу паузу, переможно оголосив, що тепер він хотів би надати слово іншому гостеві, гостеві столичному, вченому і знаному, а саме – професорові, завідувачеві кафедри літературознавства Київського державного університету Юрієві Павловичу Чмоневі.

З-за останньої парти підвелась невисока кремезна постать у яскравому синьому светрі з малиновими рукавами, взяла під пахву шкіряну течку і попрямувала до дерев'яної кафедри-трибуни у кутку. Зустрівшися зі Шлоймою очима, професор Чмонь ледь помітно кивнув своєю масивною головою, наче привітався, а може й ні.

Зубчук делікатно узяв Шлойму за лікоть і легенько потягнув до передньої парти, яка залишалася порожньою в той час, коли всі інші парти пообсідали письменники. Уся аудиторія, притамувавши подих, звернула погляди до Чмоня, який, схилившися грудьми на кафедру, попідтягав рукава светра і розщіпнув на комірі сорочки верхнього ґудзика:

"Про Шевченка говорити нелегко! А нелегко про Шевченка говорити тому, що важко!.." – Чмонь вочевидь шукав точку опору, відштовхнувшися від якої він міг би пожбурити свою промову слухачам,

немов античний дискобол. – "І водночас про Шевченка говорити можна безкінечно! Бо він – це той моноліт! На якому! Стоїть і стоятиме! Українська ! Література!"

Шлойма потрохи починав розуміти, чому він ніколи не розумів творів Чмоня, коли вони потрапляли йому до рук у нечасто читаних київських часописах – "Києві", "Вітчизні" й нещодавно знову відродженому "Радянському літературознавстві" вже під назвою "Українське соціалістичне літературознавство". Тим часом професор Чмонь дедалі ширше розкручував над головами присутніх письменників обласного центру спіраль порожнечі свого виступу.

"Шевченко – він же всеосяжний! Він охопив усе!.. І саме тому! Саме тому наші ідеологічні супротивники..." – Чмонь кинув погляда на Шлойму, погляда гострого й короткого, ніби давньоримський дротик-фашіо. – "...всілякі там Грабовичі, а також їхні доморощені підспівувачі, на кшталт Оксани Забужко... дозволяють собі інтерпретувати творчість Великого Кобзаря, як їм заманеться. Доходять до... Самі знаєте, до чого доходять ці так звані дослідники!.. Я вам з усією відповідальністю заявляю, усім тут присутнім, що якби... якби Тарас Григорович зараз встав з могили на Чернечій у Каневі..." – Чмонь молитовно звів очі д'горі й завмер. Шлойма скосив очі на Зубчука, що сидів праворуч. Той благоговійно і заворожено намагався відшукати на стелі ту саму точку, в яку дивився зараз київський професор.

"...він одразу ж добряче нам'яв би вуха цим самозваним дослідникам!" – голос Чмоня тверд і вищав (з наголосом у слові "вищав" на обох складах), – "а декому він стягнув би штани й добряче відходив би його паском, паском, ременем, кропивою!!!" Чмонь аж тіпався над кафедрою, щосили показуючи, як немилосердно шмагав би Т.Г.Шевченко самозванних дослідників своєї творчості.

"Якої біди я тут сиджу?" – майже з розпачем, різко й зненацька подумав Шлойма. – "Надворі такий чудовий осінній день, може, один з останніх погожих днів у році. Міг би пройтися містом, парком, у якому не

був уже стільки літ." Бажання було настільки непереборним, що він аж смикнувся звестися з-за столу і лише спійманий гострий погляд Зубчука пришпилив його назад, до незручного дерев'яного стільчика.

Тим часом професор Чмонь, зробивши чергову паузу, підвів голову, наче хотів ухопити якнайбільше повітря у свої широкі груди – й раптом, коротко кашлянувши, захрипів і почав сповзати з кафедри, благально простягнувши руки до письменницької аудиторії. Зубчук і ще хтось із письменників після миті-паузи кинулись до професора. Зчинилася загальна метушня, залунали заклики "води!", "води!" – а води, як назло, ніде не знаходилося, хтось вибіг у коридор, хтось іще підставляв стільця під обважніле професорове тіло, – і тут Шлойма цілком несподівано для себе самого підвівся й не особливо навіть криючись, вийшов за межі холу, не до дверей, а в протилежний бік, у глибину будівлі. Широкий коридор з вікнами праворуч і дверима по лівому боці тягнувся у глибину Дому ідейної роботи. Останні двері в кінці коридора мали на собі літеру "М", набиту під трафарет. Шлойма прослизнув досередини і роззирнувся. Вікно було одне, на протилежній від дверей стіні, височенько над двома пісуарами. Аби лиш ніхто сюди не зайшов – і можна спробувати...

Раптом в одній з кабінок чмихнув двічі чи тричі зливний бачок, дзеленькнула пряжка на паскові й за мить з кабінки виринула квадратноплеча постать Самчука. Підійшовши до крана, він тицьнув долоні під тоненьку цівку води й зиркнувши через плече на письменника Ецірвана, котрий укляк над пісуаром, запитав з усмішкою в голосі:

"Що, Шлойма Васильович? Підсадити?"

І рвійно обтріпучи долоні, швидко вийшов з туалету, притримавши двері, щоб не хряпнули.

І що ви цим хотіли сказати? Що за підколки такі? До чого вони? Шлойма відпровадив його поглядом, для виду посовав туди-сюди зіпера на штанях (Хоч би не забути, що ривків "туди-сюди" має бути парна кількість, бо ходитимеш потім з душею, відкритою всім незгодам світу), прислухався. У коридорі панувала цілковита тиша. Ось цього вони від мене зараз точно не чекають!..

Обтічні боки порцелянової туалетної посудини були слизькими, та все ж якось вдалося спертися на них ногою, другою відштовхнутися від підлоги, вікно виявилось навіть на шпінгалет не зачиненим – легко відійшла убік квадратна рама зі склом, заляпаним вапном у час останнього ремонту – й ось ти вже по той бік, зістрибуєш у траву на схилі, сорокалітній мудацюго, знаний рівенський письменнику, що ти собі думаєш, ніби хлопчак з уроків, утікаєш з такого важливого заходу, який тут неодмінно назвали б мірроприємством. Нехай собі, нехай вже якось там без мене, відвик уже від таких посиденьок. Треба трохи прогулятись, ноги розім'яти.

За спиною Дому ідейної роботи круто здіймався угору пагорб з тополями потойбіч вершини. Коли ця споруда будувалася, бульдозерами зрили частину узвишшя, на якому лежав старий єврейський цвинтар. Навіть у протилежному кутку міста, на Московській (тепер Степана Бандери, хоча ні, зараз, тут, по цей бік стіни знову на Московській), де минало твоє дитинство, між однолітків переказувалось, ніби пацани з п'ятої школи у футбол черепами грають на цьому будівельному майданчику.

Але щоб зостатись непоміченим, зараз найкраще буде піти саме тут, угору, по схилу.

Видряпавшись на пласку вершину пагорба, він обтріпав штанину, до якої причепилось кілька сухих реп'яшків. Англійські лаковані мешти запилюжились і вже не відбивали сонячного сяйва своїми тупими носаками. Ну й нехай – на жодне прийняття тебе тут сьогодні не запрошено. Відщипнувши двома пальцями останнього реп'яха від

вельвету, Шлойма побрів схилом праворуч, до сіро-червоних стін п'ятої школи, які просвічували неподалік, за тополями. Школу цю, пам'ятається, збудовано у формі не зовсім симетричної літери "Н", за однаковим проектом із твоєю рідною вісімнадцятою. Вниз, до викруту стіни вели широкі бетонні сходи, обсаджені невисокими вербами, які вже трохи покоричневіли під вересневим сонячним промінням. Самотня жіноча постать підіймалася сходами угору. Коли вони порівнялися й зустрілися поглядами, обличчям жінки перебіг подив, змішаний з переляком, який за мить змінився розгублено радісною посмішкою.

"Шлоймику!"

Сестра Уляна широко розвела руки в зеленкуватих бананових рукавах демісезонної куртки й застигла, все ще трохи вагаючись. Та це таки був він. Уляна лизнула брата у щоку й знову повторила : "Шлоймику!.."

"А мати сказала, що ти на роботі."

"Я... Я й була на роботі. Звідки ти? Надовго?"

"Дозвіл на відвідання маю, на один день. Сьогодні, до вечора. Я там, у мами подарунки лишив, і тобі, й Миколі, й Ількові."

"А Ілько у школі, друга зміна. Вже шостий клас. Він так виріс..." – Уляна показала долонею десь на рівні своїх очей. – "Слухай, Шлоймику, вас так там лають, у підручнику з укрлітератури за 10-й клас, там у самому кінці є розділ кортенький про сучасну літературу." – Сестрі явно не терпілось поговорити про все одразу. – "Так там і тебе, і Андруховича згадують, і того, Неборака... Шлоймику, може, ходімо до нас? Ми ж тут, поряд, ти не забув, я сподіваюся..."

Шлойма озирнувся. З-за сірого куба Дому ідейної роботи по схилу пагорба невпевнено дряпалися дві квадратноплечі постаті, метушливо роззираючись навсібіч.

"А ходімо!" – не роздумуючи, вхопив сестру під руку. Йому прийшла до голови ідея, що здавалась майже рятівною. – "Від вас таксі викликати можна?"

"Можна, звісно, можна." – зраділа Уляна. – "Ми тобі й талона дамо."

"Якого талона?" – сторопів Шлойма.

"Ой, ну ти ж не знаєш. На таксі талона. У нас же воно по талонах.Але ми ними ніколи не користуємось. А Миколі на роботі, в його бюрі талони видають. То у нас їх ціла купа."

Уляна теж зауважила тих двох на далекому схилі й прикриваючи Шлойму собою (а бахмата зелено-бананова куртка добре надавалася для цього), швидко повела брата попід облупленими стінами школи. До під'їзда її дому вони майже вбігли, відсапуючись натисли обгорілу пластмасову кнопку ліфта й остаточно отямилися вже у помешканні на сьомому поверсі. Уляна гримнула на плиту чайника й заходилася викликати таксі по телефону. Шлойма підійшов до вікна у вітальні і не відхиляючи тюлевої запони, просто крізь неї подивився вниз, у двір. Ззаду підійшла Уляна, також визирнула вниз. Двоє квадратноплечих метушилися двором туди-сюди, а потім присівши на зелену лавку просто перед входом у під'їзд, почали про щось радитися.

"А я викликала таксі до першого під'їзду" – зловтішно прошепотіла сестра. – "а це в нас третій. Перейдеш через дах і в першому під'їзді спустишся. Ходімо, іще чаю нап'ємося, таксі буде хвилин за двадцять.

Після чаю Уляна, накинувши куртку, піднялася з братом сходами зі свого сьомого на дев'ятий поверх і вже звідти – на дах. Шлойма

роззирнувся: праворуч далеко унизу розкинулися дахи Західного сектора, всіяні сателітними антенами-тарілками, поміж них де-не-де випиналися вежі готелів: "Хілтон", "Маріотт", "Європейський-Гоф".

Уляна перехопила його погляд.

"Ми з Миколою й Ільком часом виходимо сюди, подивитися у ваш бік." –Уляна сумно всміхнулася. – "А квартири з вікнами на захід у нашому будинку отримують тільки співробітники обкому. І ще – дехто з органів. У них ваше телебачення береться. В кого три програми, в кого й чотири. А не тільки радіо— еф-ем. Ми тебе по радіо чули, коли ти виступав, про ваш театр, про свою п'єсу розказував. У тебе ж десь прем'єра незабаром..."

Та слід було поспішати. Вони пірнули в люк першого під'їзду, збігли до ліфта металевими сходами, фарбованими салатовою фарбою. На щастя, ліфт, який саме стояв на дев'ятому поверсі, виявився у робочому стані. З'їхавши донизу, Шлойма залишився в під'їзді, а Уляна визирнула з вхідних дверей.

"Давай швиденько, таксі оно стоїть." – вона всунула братові в руку якогось папірця і поцілувала у щоку.

Шлойма виступив на півкроку, прикриваючись дверима. Просто перед сходами в під'їзд стояв червоненький 412-й "Москвич" з гострими закрилками й лампочкою на даху кабіни. По лампочці були помальовані шашечки, певно, гуашшю – не олійною ж фарбою вони могли бути помальовані. Хоча, якщо лампочку ніколи не вмикати...

Він швиденько гепнувся на продавлене сидіння поруч з водієм і видихнув "Поїхали". "Куди "поїхали"?" – перепитив водій, носатий і лисуватий дядько в сонцезахисних окулярах і картатій тенісці. – "І ви ще свого талона не пред'явили."

Шлойма зиркнув ліворуч. Крутоплечі постаті на лавці біля третього під'їзду щось запідозривши, позирали в їхній бік.

"Поїхали-поїхали." – вже майже благально зашепотів Шлойма до водія, простягаючи йому папірця, отриманого від сестри. – "Виїдемо з двору, а там я скажу, куди їхати. Їдемо... Їдемо..." – вся рідна географія разом з топонімікою вмить вискочила кудись із голови. – "Їдемо... на Кузнєцова!" – сяйнула нарешті назва бодай однієї з вулиць у рідному місті, по сей бік Стіни. Крутоплечі постаті коло третього під'їзду вже потрохи рушили в їхній бік, про щось між собою перемовляючись.

Водій нарешті увімкнув запалення, подивився у дзеркальце й "Москвич" кількома ривками, з чахканням виїхав з двору.

Випірнувши між будинків поза магазином "Електроніка", вони звернули на Млинівську і лишивши ліворуч Грабник, хвилини за три досягли перехрестя Ленінської й Кузнєцова, яке сьогодні вранці Шлойма вже проїздив, хоча і в іншому керунку, перпендикулярно теперішньому. "Москвич" переповз перехрестя й з'їхавши ще метрів сто донизу, спинився. Шлойма поліз до кишені. Раптова думка про те, що він не має тутешніх грошей, полоснула по свідомості, але за секунду змінилася згадкою про банкноту в сто карбованців, отриману вранці від митника в обмін на стомаркову.

"Е нє, в мене з таких дєнєг здачі не буде." – роздратовано протягнув водій, та потім, перевіривши купюру на світло, все ж відрахував цілих вісімдесят карбованців здачі, хоча на лічильнику світилася цифра 05.00. – "Все шо в кошельку було, ви в мене вибрали."

Шлойма не хотів сперечатися. Вийшовши з авта, він найперш глибоко зітхнув, намагаючись ввібрати до легень якнайбільше повітря, та відчувши замість свіжості лише пилюгу з присмаком асфальту, прокашлявся й збіг сходами у парк.

Ці каштани, ці тополі, ці верби й липи пам'ятають тебе років так із тридцять п'ять. Ну так, до Рівного ви переїхали у шістдесят шостому. Чи у шістдесят сьомому? Тоді, до п'ятдесятиліття жовтневої революції міські власті кардинально змінили центр міста. Зруйнувавши кілька кварталів, заклали площу Леніна з пам'ятником Ленінові ж посередині. За спиною вождя звели кінотеатр "Жовтень", кінотеатр широкоформатний, чим страшенно пишалися й тільки так іменували його в пресі й службовій документації. Зараз це все – потойбіч, за Стіною. Десь у середині дев'яностих місце вождя зайняв Тарас Григорович, а кінотеатр перейменували "Україною". Але тоді, ще за часів єдиного міста безпосереднє й близьке сусідство двох великих площ – Театральної та майдану Леніна-Незалежності змалку дивувало і дратувало тебе, як щось, погано задумане і ще гірше втілене.

А парк все той самий – великий, загадковий, притишений. Він вже давно пребуває таким. У сімдесяті-вісімдесяті парк був для тебе багато чим, майже усім: домом-не домом, але – приватним світом. Тебе не можна було назвати "неблагополучною дитиною", з дому ти не втікав, та все ж кожну вільну мить намагався провести тут, у парку. Нормальна реакція дитини лісового краю на відсутність лісу в безпосередній близькості. Парк розпочинався за кілька кварталів від п'ятиповерхової хрущовки, в якій тоді мешкала ваша родина. Шлях до центру міста – якщо не користуватися транспортом – лежав через парк. У парку знаходився каскад фонтанів, танцмайданчик, кінотеатр, атракціони – всілякі гойдалки з каруселями й чортовим колесом. Та перш за все парк був живим організмом, велетенським, зеленим, рухомим. Він дихав на пагорбах понад старим центром, вбираючи в себе щоденну втому міста, він огортав кожного, хто вступав під гіллясте склепіння. Перша сигарета, перша пляшка портвейну, перша серйозна бійка, перший дівочий поцілунок – скільки тих ініціацій пройшло в більшості мешканців міста (і в тебе особисто) у затінку цих кущів, на цих нерівно асфальтованих алейках.

Повільно крокуючи однією з таких алейок паралельно гранітному парапетові, Шлойма пригадав свої нічні повернення парком додому, на

Московську, десь у першій половині сімдесятих. Він тоді ще не писав віршів, але вже декламував, і перемігши на шкільному конкурсі читців, потрапив до "сімки". Четверо хлопців і троє дівчат у традиційних тоді строях "білий верх, чорний низ" були неодмінною складовою всіх загальноміських урочистих вечорів: 8 березня, 1 та 9 травня, 7 листопада і 2 лютого, локальне свято, день визволення Ровно від німецько-фашистських загарбників. Час виходу "сімки" на сцену завжди припадав аж на кінець урочистих засідань, після довжелезної доповіді першого секретаря обкому з переліком досягнень трудящих міста й області, вже аж перед самим початком урочистого концерту. Піонери своїми дзвінкими голосами тарабанили холерично-хореїчні рядки величальних віршиків, попередньо накурившись у туалеті. Тексти віршиків створювались здебільшого місцевим автором з дивним прізвищем Можаєнко, до якого він сам, чи хтось із його предків приточив у кінці літерку "в". Товариш Можаєнков і сам часом впадав за лаштунки, аби проконтролювати, чи випадково не перекрутив хтось із декламаторів його рядків, не змістив наголоса, не спотворив змісту. Масними й ніжними очима позирав він на молодих актрис, які обсмикували спіднички перед виходом на сцену, а також і на молодих акторів, особливо – на танцюристів, у яких трико щільно обтягали всі принадні опуклості їхніх мускулястих тіл. Як усякий справжній поет, товариш Можаєнков повнився любов'ю до усього світу, а в тім, що ця любов була надміру плотською, тілесною, його вини не було, бо все це були вже прошуки науки фізіології, яку лише помилково, через недогляд не внесли свого часу до реєстру лженаук. "Дивно, чому це Можаєнкова не було сьогодні на письменницькому зібранні?" – майнула думка. – "Померти він іще б не мусив, зараз йому десь коло сімдесятки... Чи, може, його до Спілки не прийняли?.."

Переважна більшість "урочистих засідань" відбувалася в театрі. Так, саме в театрі, там, де сьогодні увечері накручені Маульвюрфом актори проговорюватимуть твій вар'ятський текст, твій геніальний текст, твій вистражданий, виболений, твій постмодерний, сякий-перетакий і ще якийсь там текст. Споруда театру сьогодні не зовсім та сама, бо він, театр горів десь у другій половині сімдесятих, а потім довго

відбудовувався. Та все ж – це театр, і тоді він час від часу робився вмістилищем кращих представників народу, який населяє місто та околиці. Кілька разів на рік "ровенчани", вони ж "рівняни" вбирали на себе святковий одяг, видобувши його у надрах шаф, відчистивши й відпрасувавши. В інтервалах між урочистими зборами театр досить регулярно повнив свої безпосередні функції, ставлячи п'єси й граючи їх перед повним залом петеушників або ткаль з льонокомбінату, яким квитки задурно забезпечувала профспілка.

Після завершення їхнього виступу "сімку" заводили в котрусь із кімнат чи гримерних за сценою і вручали кожному по коробці дорогих цукерок виробництва місцевої кондфабрики "Червона зірка" – "Червоний мак", "Каракум", або навіть "З лікером". Автобус № 22 від театру в бік Московської у вечірній час ходив погано і тому худенька постать тонкошийого вухатого підлітка з коробкою цукерок, затиснутою під пахвою, здебільшого чимчикувала швидким кроком пізньовечірнім парком, майже підбігаючи від одного ліхтаря до іншого. Уляна, яка мала тоді рочків 3-4, вже просікла, що з таких пізніх відсутностей брат зазвичай повертається з гарною здобиччю, і всіляко намагалася не заснути, дочекатися Шлоймика, всупереч наполегливим спробам батьків приспати молодшу дочку.

Але не щоразу Шлойма повертався нічним парком в самотині. За чахлими, приземкуватими каштанами у видолинку розпласталися понад землею розкарячені верби – по них було так зручно лазити, граючися в індіанців після перегляду чергового дедеерівсько-югославського вестерну з Гойко Мітичем, замінником, чи швидше – предтечею Арнольда Шварценегера для радянських дітей сімдесятих років. Ці захоплюючі забави тривали, аж поки товстий Ігор Юрковський не зламав собі руку, перестрибуючи з дерева на дерево. "Не долетів, бідака." – підсумувала Шлоймина мати, довідавшись цю новину.

Але не щоразу Шлойма повертався нічним парком в самотині. Інколи поруч із ним ішла Обля.

Обля, Олена Бляшана вчилась у "російській" одинадцятій школі й була на рік старшою від Шлойми. Вона мала дзвінкий, чистий голос, і також входила до "сімки". Невисока, проте рано й гарно розвинута дівчина виходячи на сцену, не без певного задоволення ловила на собі захоплені погляди молодших членів президії. Її трішки приземкувата постать на міцних повнуватих ногах, увінчана русявою голівкою з кирпатим носиком, вочевидь, будила в партійцях якісь приємні асоціації, навівала їм спогади з буремної комсомольської юності.

Батьки в Облі розлучилися, коли дівчинка йшла до першого класу. Мати, вчителька початкових класів іще рік-два попрацювала за інерцією в школі, а потім, втомившись існувати з доростаючою дочкою на 120 карбованців у місяць, влаштувалась провідницею на поїзд Ковель-Москва. Батько, перспективний лікар-нейрохірург і фанатичний бітломан, віддавши щедру данину зеленому змієві, врешті знайшов душевний спокій на посаді паталогоанатома ровенського міського моргу. Роз'їхавшися з дружиною, Ігор Бляшаний виписав з села стареньку матір й замешкав з нею в двокімнатній хрущовці на другому поверсі, просто над аптекою, поряд з магазином "Білий лебідь". Тож коли Оленчина мати від'їздила у більш як сорокавосьмигодинний рейс, дівчина ночувала в батька й бабусі. Таке траплялося практично щотижня, й саме тому час від часу Шлойма перетинав парк пізнього вечора удвох з Оленою, несучи під пахвою не одну, а дві коробки цукерок. Якоїсь весни, після урочистих зборів до 1-го, а за тиждень – і до 9-го травня ці вечірні прогулянки раптом набули нового, незнаного доти для Шлойми забарвлення. Він тоді закінчував сьомий, а Олена відповідно – восьмий клас. Тридцятого квітня збори таки добряче затягнулися, а вже після їхнього закінчення "сімку" ще добряче помаринували в передбаннику банкетного залу, доки вручили традиційні коробки "Червоного маку". Шлойма з кількома приятелями встиг покурити, замкнувшись у кабінці чоловічого туалету, а до Облі у цей час не без успіху залицявся другий секретар міськкому комсомолу – слизький на вигляд чорнявий парубок, який саме перебував у "критичному" для комсомольця віці двадцяти восьми років. Йому без особливих труднощів вдалося затягнути товстоногу піонерку-

комсомолку до театрального буфету й там почастувати її пивом і сухим вином з шоколадкою. І за годину по тому, вже йдучи парком, Шлойма здивовано позирав на розпашіле Обліне обличчя, слухав її хихотіння з його простеньких дотепів, яке поступово переросло у хихотіння й зовсім без причини. Вже дійшовши до свого будинка, Обля затягла Шлойму в під'їзд і там, одразу за вхідними дверима, на сходах, вхопивши за голову, раптом смачно поцілувала губи в губи, потім відсторонившись, кілька секунд задоволено вдивлялась у його ошелешене обличчя, після чого, вихопивши у Шлойми з-під пахви належну їй коробку цукерок, зі словами "Хороший мальчік" швидко вознеслася сходами на свій другий поверх, залишивши майбутнього письменника у вирі розбурханих почуттів.

Після того, повільно бредучи останні два квартали до свого будинку, Шлойма аналізував пережиті почуття: ну проникла вона тобі язиком у рота (словосполучення "ротова порожнина" він тоді ще не вживав), ну щось там покопирсалась. Зуби волого цокнулись об зуби. Але від чого тут кайф і до чого тут кайф?.. Та й чи відчув ти кайф хоч якийсь? Слід зізнатися – таки відчув. Хоча у чому саме він полягав, пояснити собі ти не міг. Явно – не у контакті слизистих оболонок, – цього, останнього терміну він ще теж тоді не відав.

Спинившись посеред алейки, Шлойма дістав з кишені пачку "Галуазу" й зазирнув досередини – іще з десяток сигарет стриміло звідти жовтими фільтрами догори. Взявши одну до вуст, Шлойма почав шукати по кишенях запальничку, а поглядом – місця, де можна було би присісти. Онде, метрів за тридцять, край алейки вкопана лавочка, ще й дошки не всі у ній повиламувані. Тільки спершу слід її помацати, обдивитися, бо паркова мебля, схоже, нещодавно пофарбована. Он і ціла шпальта газетна прилипла, постелена зверху на фарбу, вже порядно вижовкла на сонці – "Україна оновлена", київська газетка, в західному Рівному її ще попошукати по кіосках. Заголовки стріляли в очі своєю переконливою недоречністю – "Піднімемо престиж вітчизняного виробника", "Переговори в Криму – ще один крок до зміцнення українсько-російських взаємовідносин", "Хроніка жнив", а у правому

нижньому куті – ти бач! – оголошення, чи й не рекламне: "Мимська фабрика молочних і кондитерських кремів проводить конкурс романів і п'єс "Кремація слова". Конкурс проходить під патронатом ЦК КП СРУ. До розгляду приймаються рукописи художніх творів, що раніше не друкувались і не ставилися. Переможці отримають високі гонорари, а їхні твори будуть опубліковані високими тиражами й поставлені у провідних театрах СРУ. До участі в конкурсі запрошуються домогосподарки, учні шкіл та ПТУ, особи, що відбувають покарання в місцях позбавлення волі. Професійні письменники та особи з вищою освітою до участі в конкурсі не допускаються..." Далі текст оголошення уривався – між дошками лави зяяла тріщина. "Бувають же ж, блін, моменти у житті. От взяв би ти участь у цьому конкурсі, хоч би під псевдонімом, від імені якоїсь домогосподарки..."

Сигарета догоріла вже досередини, обвиснувши довгим сірим хоботком неструшеного попелу. Шлойма відвів погляд від газети, на якій сидів, подивився понад деревами у бік вулиці Кузнєцова, в бік будинку, де колись мешкала Обля. Облін батько, Ігор Бляшаний, знайшовши спокій душевний на посаді патологоанатома міського моргу, місив відбувати там цілодобові чергування – двічі або й тричі на тиждень. Олена, живучи здебільшого у батька, в такі дні носила йому обіди, або вечері – літрові слоїки з гречаною кашею, вермішеллю, чи картопляним пюре, придавленим згори кількома котлетами. Якогось дня, все тієї ж самої весни у сьомому класі Шлойма спускався донизу вулицею Бєлінського, теліпаючи в руці сітку-авоську з двома сифонами, що їх можна й потрібно було заправити у віконечку з тилу від магазину "Білий лебідь". З балкона другого поверху, що виходив у внутрішній двір, хтось махнув йому закличним жестом. Примруживши проти сонця, Шлойма розрізнив постать Облі у світлому халатику, яка, перехилившись через мотузки з білизною, щось намагалась комунікувати йому. Підійшовши під самий балкон, Шлойма запитально задер голову прямо під сонячний зайчик, що бив з відхиленої кватирки. Облі він майже не бачив, чув лише її голос зі сліпучого пучка світла:

"Хоч піти зі мной в больницю?" – в її запитанні-пропозиції бриніла загадковість.

"А нашо?" – тупо відповів Шлойма запитанням на запитання.

"На мєртвяків подивитися!" – переможно припечатала Обля, розуміючи невідпорність такої своєї пропозиції.

Заправивши сифони – один скляний і один металевий, Шлойма бігцем відтарабанив їх додому й успішно втаїши від батьків тридцять вісім копійок здачі, хвилин за двадцять знову стояв під балконом у внутрішньому дворі будинку по вул. Кузнєцова. Обля махнула йому, відхиливши фіранку з кухонного вікна, мовляв, зачекай іще трохи.

Вони звернули від аптеки униз і ліворуч, й у самому кінці (який насправді був початком) вулиці Кузнєцова поза корпусами водного інституту, лабораторіями, стадіоном, гуртожитками, перебігши вулицю Мірющенка навпроти медучилища, до якого наступного року, вже після дев'ятого класу не без певних проблем таки вступить Олена Бляшана, піднялися схилом пагорба до крайнього корпусу міської лікарні. Обля йшла вільно, сітку з банкою і термосом вона вручила Шлоймі, і той усю дорогу підбігав ривками, перекидаючи авоську з руки в руку й позираючи на свої подряпані сіткою коліна.

Одразу за дверима медкорпусу їх огорнуло прохолодою, яка щомить робилась усе пронизливішою, глибшою, конкретнішою. Нарешті, штовхнувши чи смикнувши кілька важких дверей, Обля через кілька коридорів ввела Шлойму до більшої зали, заставленої довгими білими столами. Біля одного з таких столів саме відробляв свій гіркий щоденний хліб Ігор Бляшаний. З касетного магнітофона "Весна", притуленого на тумбочці біля розетки в кутку, у несвіже проморожене повітря саме линула мелодія "All you need is love", останні її такти. А на брудно-сріблястій блясі стола, застеленій праною-перепраною цератою майже тілесного кольору, дивовижною рибою лежало тіло дівчини років

двадцяти, приготоване до розтину. Воно зблиснуло Шлоймі просто в очі своєю безборонною наготою іще з порога, на якусь коротку мить, всього кілька секунд. Затим Ігор Бляшаний, озирнувшись на двері, які гупнули за спинами Шлойми й Облі, вимкнув магнітофона, прикрив тіло простирадлом від ніг до голови і стягаючи з рук ґумові рукавички, з посмішкою попрямував назустріч дочці.

Він прийняв від Шлойми сітку з обідом, недбало кивнувши хлопчакові, і перемовляючися з Облею, пішов углиб зали, до якихось іще одних металевих дверей у стіні. Певно, десь там, за тими дверима містилось іще одне приміщення, в якому Ігор Бляшаний волів споживати їжу і спілкуватися з рідними та близькими. Шлойма явно не входив до цього переліку, й залишився посеред зали з металевими столами. Батько й дочка Бляшані навіть не озирнувшись на нього, зникли за металевими дверима.

Лишившися у самоті й трохи оговтавшись, Шлойма, переборюючи страх, підійшов до крайнього столу, саме того, на якому лежало тіло молодої самогубці. (Про те, що це була самогубство, він довідався пізніше.) Неначе чужими руками, не зовсім тямлячи себе, він повільно відгорнув простирадло назад, від голови до ніг. Її ступні були маленькими, з правильними пальцями й овальними нігтями, вкритими безколірним лаком. Тонкі в кісточках, ноги переходили в литки, порослі коротеньким прозорим волоссям, мабуть що підголеним. Вище колін ноги ледь-ледь потовщувались, все ж залишаючись музично граціозними. Русявий пушок густого невисокого волосся на лобку задерикувато стовбурчився правильним трикутником. Нижче лінії пупка пролягала смужечка від резинки, ніби відпечатана спіраль. Круглі правильні груди невеликого розміру, світлі, незасмаглі, все ще зберігали пружність, аж Шлоймі захотілось доторкнутись до них. Тіло дівчини ще не набуло смертельної задубілості, воно лише холодило пальці сухим і шерехуватим доторком. Висока шия й маленька голова з пишним волоссям завершували видовище, від якого у хлопця мурашки побігли поза шкірою, моторошні й солодкі водночас. Спокійне обличчя померлої з блідими губами й заплющеними очима не справляло ніякого враження,

воно не було ні гарним, ані бридким. Дівчина лежала, простягнувши руки вздовж тіла, всі її м'язи були розслабленими й вільними. Певно, саме в такій позі, тільки вертикально вона й мала постати на Страшному Суді.

Це було перше оголене дівоче тіло, яке він побачив у своєму житті. І водночас це було перше мертве людське тіло, побачене ним у житті. Перше за всі прожиті п'ятнадцять хлопчачих років.

Гайдар в цьому віці командував ескадроном. Олександр Македонський гуртував своє військо у похід на Малу Азію. Шампольйон вгризався у єгипетські ієрогліфи. А Шлойма Ецірван вперше побачив оголене й мертве дівоче тіло.

***

Сигарета догоріла й уже не куріла. Погаслі недопалки завжди так бридко пахнуть – Шлойма шпурнув бичка в кущ по той бік алейки й понюхав пальці на руці. Фе... Звіддалік через видолинок понад деревами долітала якась музика, найбільше схожа на духову, – тільки зараз Шлойма її почув, осмислив, усвідомив, і разом з цим усвідомленням прийшла думка про те, що пройтись місцями бойової юності у тиші й самотині не вдасться. "Город Ровно, город Ровно, мне сегодня не до сна!" – захлинався словами того ж самого Можаєнкова не вельми глибокий баритончик. – "Город Ровно, город Ровно, расскажи мне, кто она? Пам-пам-пам-парам-пам-пам!.." Окремо від музики чулись якісь ритмічні команди, що їх, мабуть, подавали певному колективові людей, і ті люди, мабуть, одночасно виконували якісь дії у ритмі почутих команд. "Що ж там за гуляння народні?" – зиркнувши на годинника, письменник Ецірван аж внутрішньо смикнувся: окрім часу (14:17), "Casio" показував і дату: Sept.17. Thurs. – сімнадцяте вересня. Сімнадцяте вересня! Як можна було забути таке сполучення місяця і числа! Зовсім ти вже там зажерся, у тому своєму західному секторі!.. Забути про таку дату. Ось що значить – не дивитися державного східноровенського ТБ. За тією підготовкою вистави й пиятиками з Зоммером і Маульвюрфом ти зовсім

випав із суспільного життя. Сімнадцяте вересня! Золотий вересень... Це вам не гомін золотий...

Он, на шестигранному, як олівець, стовпі й оголошення, блідими рожевими літерами по сірому промокальному паперу: "19-20 сентября в городском парке культуры и отдыха им. Шевченко состоится празднование Дня города Ровно и городская выставка цветов. Вход свободный. Приглашаются все желающие". Але ж сьогодні лише сімнадцяте... Вірно, сьогодні день робочий, вони відгуляють свято у наступні вихідні. Тоді... тоді це мусить бути якась генеральна репетиція, тренування, прогон, чи як воно там називається? Приблизно те саме, у цей же час проробляє на сцені театру, отам, недалечко, метрів чотириста за Стіною божевілець Маульвюрф.

Шлойма вже дійшов до ширшої алеї, роздвоєної, наче бульвар посеред квітників. Праворуч на узгірку стовбичила скульптура "До зірок" – мозолястий чоловічисько замахувався у небо супутником, затиснутим у долоні неприродно викрученої руки, неначе Микола Джеря серпом на розлютованого урядника. Саме так, дослівно подумав Шлойма й одразу ж засоромився своїх думок: "Ну що це за порівняння?.. Суцільна літературщина..." Шлойма не міг бачити, як за півкілометра позаду, там, де він увійшов до периметра парку, знову зупинився червоний "Москвич" і шофер у тенісці, прикладаючи правицею носовичка до розбитого обличчя, лівою рукою вказав двом крутоплечим пасажирам напрямок імовірного руху свого останнього клієнта. Пасажири вийшли з авта, не розплатившись і непоквапно спустились на алейку, де недавно Шлойма читав приліплену до лавки газету. Один з них пройшовся кущами і гидливо, двома пальцями виніс з куща й показав колезі недопалка, який згорів майже по самий фільтр. Майже, та не по самий. Другий крутоплечий піднісши недопалка до очей, уголос прочитав по складах "Га-у-ло-і-сес". Чоловіки перезирнулись і подались на звуки музики, туди, куди зо чверть години тому пішов письменник Шлойма Ецірван.

Розрив між ним і переслідувачами складав не більше кілометра, але крутоплечі не знали докладно, куди їм рухатись, тож ішли повільніше,

прочісуючи парк, широкими дугами, звертаючи у бічні й паралельні алейки. Тому й наздогнати Шлойму їм вдалося не одразу.

Повз танцмайданчик, називаний "пательнею", на якому він колись вперше вийшов повихилятися у колі друзів-шмаркачів під безсмертну "Шизгару" у виконанні вже призабутої сьогодні голландської групи "Шокінґ блу", повз кілька дерев'яних кафе, в глибині яких бовваніли похилі постаті відвідувачів, повз "зелену естраду" з обмурованою кінобудкою, яка на шлойминій пам'яті не прокрутила жодного кінофільму, повз Шевченкове погруддя, яке довгий час було єдиним (а скільки їх потрібно?) монументом поетові, письменникові, революціонерові й демократові в обласному центрі, Шлойма врешті вийшов на центральний майданчик парку. Посеред майданчика на купі каміння невідомий кам'яний давньоруський богатир (Попович? Микитич? Муромець?) обрубочком меча катував поверженого змія, якого Вітька Красинський, перед тим, як іти до війська десь наприкінці сімдесятих, напившись на власних випровадинах, уночі пофарбував зеленою фарбою, чим і увічнив себе в пам'яті якщо не народній, то принаймні свого покоління на два роки своєї відсутності. У війську Красинському відбили нирки, він повернувся на дембель одутлим і синюшним, одружився зі своєю колишньою однокласницею і за кілька років помер. Зелена фарба з рептилії теж за кілька років злізла. Sic transit gloria mundi.

На сцені "зеленої естради" кілька діток у білих сорочках і червоних піонерських краватках читали вірші в мікрофон, який страшенно "фонив" і відлунював. У виляску й присвистуванні вдалося розчути величальну строфу на адресу будівельників, яка стилістично й ідеологічно не могла належати нікому іншому крім співця цього краю Можаєнкова:

Ровно выше! Ровно шире!

С каждым годом, с каждым днём!

Мастера из СМУ-4,

Есть заслуга ваша в том!

Якихось інших доказів приготувань до післязавтрашнього свята неозброєним оком помітно не було, коли не брати до уваги паркових робітниць з мітлами, а також невизначеної зовнішності чоловічка, котрий на скопаному й вискородженому квадратику землі викладав з чорнобривців світлого й темного тону якусь картинку-мозаїку. Придивившися пильніше, Шлойма розгледів на квадраті бурого поліського ґрунту контури двох постатей, які злилися в екстазі поцілунку: червонозоряного воїна-визволителя в касці й західноукраїнського селянина-незаможника в полотняній сорочині. Контури потрохи обростали плоттю квіткових пелюстків, обіцяючи за кілька годин стати повноцінним квітковим панно, і прив'янувши до суботи, тішити око глядача стриманою шляхетністю кольорів.

Навколо порожнього фонтана, посеред якого власне й змагався богатир із земноводним, колись полюбляли збиратися рівненські колекціонери: філателісти, філуменісти, фалеристи і чого тільки не філи. Повертаючись у неділю пополудні з кіносеансу, переглянутого в "Юності" (вузькі світло-зелені смужечки білетів ціною в 10 копійок майорять в уяві перед очима...) У дитинстві Шлойма любив затриматись біля їхніх альбомів і кляйсерів. Випросивши під чесне слово, не вкрасти й не втекти, колекційного американського кводера, взявши монету до рук, він вперше уявив собі, що десь за горами-за морями існує країна, де ці гроші буденно ходять в обігу й не становлять такої великої цінності. Хоча він у цьому й не був аж зовсім близький до істини: колекційні кводери не так то й часто трапляються на здачу в американських крамницях, не кажучи вже про металеві долари й про хафи з профілем безневинно убієнного Джи Еф Кей. Але тоді, сонячного недільного пополудня, здається, також на початку осені, його чи не вперше пронизало усвідомлення безмежності світу, яке супроводилося миттєвою розпачливою думкою, що майнула в голові й щезла, як щось

несуттєве, як не найстрашніша з можливих життєвих трагедій: я ніколи того не побачу, я ніколи туди не потраплю...

Зараз навколо фонтана з богатирем-змієборцем колекціонерів не було – день робочий, та ще й у розпалі. Зграйка школярів пробігла повз Шлойму до службового входу міського будинку культури, певно, на заняття якогось гуртка, може й драматургічного мистецтва. Пенсіонер у джинсовому піджаку з елегантними латочками на ліктях вигулював неподалік старого сірого пуделя, час від часу підгукуючи до нього "Тьопа! Тьопа!" різким сильним голосом колишнього військовика. Пенсіонер мав високе чоло й несподівано чорні вуса, з під брів навколо пронизливо роздивлялися колючі чорні очі. Пудель наклав купку посеред клумби, задніми лапами недбало дряпонув на неї дерну й на черговий поклик господаря подався до нього, емфіземно підкашлюючи. Озирнувшись кілька разів на Шлойму своїми колючими очима, пенсіонер повільно почимчикував за пуделем у каштанову алею, яка вела в бік кінотеатру. Кінотеатр носив ім'я Шевченка, як і парк, в якому він стояв.

Шлойма обійшов фонтан навколо. Внизу праворуч, метрів за сто парк закінчувався, впираючись у Стіну. Попід Стіною можна було зауважити темні постаті в уніформі, нерухомо розставлені на однаковій відстані одна від одної. Взовж Стіни по території парку був ще й прокопаний рів, який відділяв чагарники у видолинку від камяного бордюра. З-за гребеня Стіни визирали дахи особняків по вулиці Драгоманова, десь там далі, в глибині її знаходилась редакція "Вечірнього Рівного" й дирекція філармонії, що розмістилась в колишньому двоповерховому котеджі першого секретаря обкому. Ця вулиця вела до міського музею й далі, до Стадіону й набережної Усті. Хвилин десять-п'ятнадцять пішого ходу. Але здійснити зараз таку прогулянку було не легше, ніж пройтися краєм місячного кратера, чи бережком марсіанського каналу.

Розташувавшись на пагорбах, східне Ровно заздрісно й захланно десятками й сотнями тисяч різних очей позирало з-за Стіни на тихе, сите, вмиротворене західне Рівне, яке розляглось перед ним на площині

аж до самого обрію, й безжурно дивилось собі не на схід, і не на захід, а в безмежне бліде поліське небо. Небо тільки й було спільним для двох частин одного міста, і дехто це розумів.

Це ж десь тут, неподалік нещодавньої темної ночі майстер спорту з дельтапланеризму, отримавши напередодні дельтаплан зі складу для участі в республіканській спартакіаді, стартував зі схилу вулиці Ленінської, і навіть спромігся пролетіти метрів чотириста. Вже на підльоті до Стіни його зауважив наряд міліції, і випустив у нього кілька обойм зі своїх табельних "макарових". Тіло спортсмена поважчало на якихось 100-200 грамів, що не було таким аж серйозним баластом, і тому дельтаплан спокійно продовжував свій політ через Стіну, на доволі пристойній висоті. Перетнувши за інерцією Майдан Незалежності, безмоторний літальний апарат повільно опустився, забираючи ліворуч по досить гострій глісаді прямо під розлогими деревами біля Олександрівського собору. Пізніше тіло спортсмена, разом з простреленим у кількох місцях літальним апаратом було передане назад, у східну частину міста, але звідтоді Ровенська область вже не отримувала ніяких нагород на республіканських змаганнях з дельтапланеризму. Здається, ще за якийсь час цей вид спорту занепав, чи можливо, був навіть заборонений, як контактне карате в далекі сімдесяті.

Ця спроба втечі за стіну не була єдиною з відомих навіть Шлоймі, хоча спеціально він ніколи цією темою не цікавився. Десь у приватному секторі по Млинівській була спроба підкопу під Стіну з території садиби, яка до Стіни впритул прилягала. Доведений до відчаю господар, якому напередодні повідомили, що його з родиною переселяють "у точнісінько таку саму" хату в Антополі (20 км на схід від обласного центру по київській трасі), цілу ніч разом з родиною вергав землю, висипаючи її за хлівцем, щоб з вулиці часом не побачили. Під ранок тунель, який становив уже понад два метри довжини, завалився, трохи не поховавши землекопа-аматора назавжди. Дружина здійняла лемент, сусіди потелефонували куди слід, й оперативна спеціальна команда досить таки швидко визволила господаря землі з її, землі, гостинних і міцних

обіймів. Довелось господареві разом з родиною таки переїздити до Антополя державним коштом, і вже там заліковувати поламані цими прощальними обіймами три ребра з лівого боку.

З боку західного сектора також була спроба перетину Стіни. Місцевий рок-музикант Ніл Трепета (Neal Trepeta для кліпів MTV, які, втім, так ніколи й не були зняті) запланував і широко розрекламував музично-соціальну акцію "Переведіть мене через Майдан", обравши місцем для її проведення Майдан Незалежності в Західному Рівному, зі східного боку огороджений Стіною. Сам Ніл Трепета, як і Шлойма, опинився в Західному секторі випадково – проводив репетицію рок-групи в Палаці культури хіміків на Ювілейному й прийнявши добряче на груди, залишився ночувати просто в репетиційному залі. Родина (дружина й дві дочки в гуртожитку-малосімейці на Відінській) не дочекались татка-годувальника, бо наступного ранку місто вже розділилося. В обложеному місті Трепета якийсь час втішався славою найкрутішого рокера, вміло використовуючи ситуацію рака на безриб'ї. До участі в рок-акції він зумів залучити мексиканського гітариста українського походження Рамона Сігаласа. Маленький мексиканчик в окулярах і з борідкою клинцем акомпанував Трепеті в часі виконнання перших двох пісень (музика й слова яких належали виконавцеві), а коли завівши третьої пісні, тієї самої, що дала назву всій акції, Ніл Трепета раптом рушив з дерев'яного помосту естради біля пам'ятника Шевченкові в бік Стіни, мексиканець трохи збоку й позаду рушив услід за ним, прищипуючи струни витонченими пальцями з довжелезними нігтями. На подив натовпу глядачів, коли Трепета наблизився до Стіни, брама пропускного пункту відхилилась на якийсь неповний метр, і співак, розгублено озирнувшись, увійшов у неї. Сігалас, зібравши всю волю і мужність у зіщулений щупленький кулачок, рвонув було за ним, та брама зачинилася швидше, а за якийсь недовгий час через Стіну бумерангом вилетіла й гепнулась посеред майдану, розсипавшись на друзки, дорога і рідкісна Нілова електрогітара "Фендер". Про його долю марно намагались довідатись журналісти таблоїдів та поодинокі шанувальники його творчості, яких, на жаль, все було недостатньо, аби зчинити належний галас у засобах масової інформації. Приголомшений

Сігалас того ж вечора без жодних інтерв'ю вилетів до Мексики чартерним рейсом через Куала-Лумпур і Нову Гвінею.

Шлойма врешті відвів погляд від Стіни й перевів його туди, звідки щойно прийшов. Хотілося їсти й пити, склянка чаю, випита в Уляни лише спровокувала голод. Чи можна десь тут пообідати? Стривай, а ота "дерев'яшка", кафе-гадючничок, в напівтемному просторі якого виднілось кілька постатей, ти його поминув, одразу за каскадом фонтанів, побіля танцмайданчика... Аби ж там лише не перерва. Котра година? 14:30. Час непевний. Так і є – табличка на дверях повідомляє про "обідній перерив з 15 до 16 год." За каламутним склом проглядається постать прибиральниці з відром, яка шматою протирає високі столики і збирає з них склянки по п'ять у кожну руку.

"А може пашлі в комєрческий оддєл!" – раптово виникають поряд троє молодиків у запилюженому вбогому вбранні, немов робочі з будови, які вийшли на обідню перерву. Їхня перерва, схоже, збіглась з "переривом" у кафешці, їхні нутрощі прагнуть пива, й вони ідуть за ріг "дерев'яшки", кудись за чахлі молоденькі липки, ще раз за ріг, ти прямуєш слідом за ними, вони заходять у якісь двері без жодних табличок, прості двері службового входу. Ти заходиш слідом і опиняєшся в невеликій кімнаті, перегородженій навпіл прилавком, на якому зігнута удвоє картонка повідомляє написом, зробленим від руки, що це "комерційний відділ" і торгівля в ньому "проізводиться за СКВ і грівні ЗУР". Молодики, не озираючись на тебе, назбирують по кишенях якусь конкретну суму. А ти оглядаєш асортимент комерційного відділу, у всій повноті представлений на кришці великого холодильника під вікном. Баночне пиво "Львівське-преміум" (тут воно – імпортне!) по чотири гривні за баночку, удвічі дороже, ніж у барах Західного сектора, якісь крекери не першої свіжості, іще щось підозріле, у яскравих пакетиках з фольги. Добре, нехай буде хоч пиво з крекерами, як нічого іншого роздобути не можна.

Знову промайнула думка про гроші, та по хвилині цілком безглуздих і безладних пошуків у задній кишені штанів раптом знайшлися три

учетверо зігнуті, вкладені одна в одну банкноти по десять гривень. Цілий скарб, як на такий випадок! ("Ніколи в цій хаті гроші не триматимуться, коли ти так ставишся до них!" – картала його Оксана, знайшовши в нагрудній кишені піджака, який збиралась занести в хімчистку, дві забуті там стогривневі банкноти з якогось випадкового гонорару.)

"Ви не купуєте?" – на це його запитання троє "роботяг", як він вже подумки встиг їх пойменувати, промимривши шось нерозбірливе й не вельми доброзичливе, відступили назад, до дверей, усе ще продовжуючи пошуки якоїсь певної суми по всіх своїх кишенях, зовнішніх і внутрішніх.

Розмінявши десятку (копійок на здачу в продавщиці не виявилось, тож вона округлила суму до семи гривень), Шлойма вийшов назовні, притискаючи до грудей пиво й хрусткого пакетика. Поблизу, під чахлою липкою гостинно розкарячилась лавочка з усього лиш однією виламаною дошкою. Він встиг нерівно роздерти крекерного пакетика, з пшиком відкрити пиво, яке пустило легеньку пару (точнісінько, як у вірші Неборака, відзначив подумки), й навіть зробити той найсмачніший перший, великий ковток, як з дверей комерційного відділу всі утрьох висипали "роботяги" і без ніяких церемоній попрямували до нього. Всілися поруч, на лавочці, всі рядком, трохи ще й потіснивши його до самого краю. Ну та вже...

"Раньше ж, Вася, нащот разного желєза як було!" – продовжував котрийсь із них почату раніше тему. – "Його всюду лежало скіко хоч. Нащот желєза був повний комунізм. От, допустім, приходиш ти до мене й говориш, мол, мені нада та желєзяка. А я тобі говорю – бери пожалуста, нема проблєм! А щас, канєшно, вже не то... Он вчора сосєд мой, дивлюся, тащить новєньку розкладушку. Говорить, нада похмелиться, вот і несу здавать." – Низенький русявий щокань у куфайці, заляпаній чимось білим, енергійно жестикулював перед носом у співрозмовника. Той дивився на щоканя світлими, майже білими, безтямними очима, думаючи про щось далеке і своє. Потім він

повернувся до Шлойми, по-змовницьки нахилився впритул і з бічної кишені піджака вийняв гарного ножа з набірним руків'ям всіх кольорів райдуги. – "Слиш, мужик. Вот такі ножички дєлаєм, на заводі мєталоіздєлій. Купи, недорого... Десять ваших етіх... грівень." – Білі безбарвні очі дивились Шлоймі в обличчя суворо й невмолимо. Лівою рукою білоокий ніжно але міцно обійняв Шлойму за плече. – "Понімаєш, нада випить з мужиками, а нема за шо..."

Шлоймі пригадався давній польський фільм "Єва хоче спати", у якому таким самісіньким робом самотньому перехожому пропонувалось у вечірній час придбати у власність цеглину. А білоокий, чи по щирості, чи ретельно граючи завчену роль, кілька разів клацнув кнопкою, то вбираючи, то випускаючи лезо, і на підтвердження його високої якості, легенько, єдиним рухом, самим тільки кінчиком вістря без особливого зусилля розрізав пакетика з крекерами, що його Шлойма стискав у правій руці. Кілька печивок випали на траву під ноги. Шлойма поклав пакетика на коліна, а щокань у куфайці підібрав розсипані з землі й майже непомітно запхав собі до кишені.

"Десять гривень, кажете?" – Шлойма, відчувши у розмові елемент гри, вірішив трохи зіграти й собі. – "А чого так дорого?"

"Да вєщ же хароша, ти шо, не понімаєш?" – роботяга не відступався, він все щільніше обхопив Шлойму ніби й не однією рукою, а двома-трьома, окрім тієї, у якій стискав ножа. Його дихання зробилось переривистим і спраглим, неначе у коханця, котрий відчуває наближення еротичного моменту. – "Ти хоть знаєш, скіко така вєщ у нас на базарі стоїть? А у вас, там, в западной часті, їй вобще ціни нема!.." З рота в білоокого разом зі звуками струменіли якісь дивні випари, суміш чогось кислого з чимось спиртовим.

"Звідки він знає, що я з західного сектора? Ах, так, я ж гривнями розплачувався..." – Шлойма поліз до задньої кишені вельветок і вийняв звідти дві десятки. Одна з них, ледве встиг він їх роз'єднати, щезла в лівиці громила, хоч він і продовжував нею обіймати Шлойму за плечі.

Своєю правою Шлойма не без зусилля видер ножа, який тепер вже належав йому, з долоні білоокого. Вся трійця, немов по команді, підскочила з лавки й майже полетіла до дверей комерційного відділу.

Шлойма покрутив у руці ножа, кілька разів клацнув кнопкою. Лезо вискакувало досить повільно, неохоче, з кількасекундною затримкою в держалні, зовсім не так, як у хвацьких руках білоокого. Сховавши ножа до внутрішньої кишені джинсівки, письменник Ецірван повернувся до свого пива. Та ледве він устиг зробити другий великий ковток і захрупати його крекером, як трійця у куфайках радісно викотилася з дверей. Прожовуючи солоне сухе тісто, Шлойма внутрішньо напружився. Мало, чого ще чекати від цих хлопців, он яку оборудку вони з ним щойно провернули...

Двоє з трьох (а третім в компанії був невиразний тип середнього зросту й статури) тримали в руках по банці такого самого пива "Львівське преміум", як і в нього, третій ховав щось під пахвою, найшвидше – пляшку. Всі вони знову прямували до Шлойми. Інших лавочок в парку для них, вочевидь, не існувало.

"О, мужик, ти ще тут, не уйшов..." – голос щокатого начебто повниться здивуванням, але здивуванням байдужим, – їм нема до тебе справи, от тільки на лавці вчотирьох тісніше, ніж утрьох. Вони знову сідають рядком, посуваючи тебе аж на край, пожадливо відкривають пиво, третій-безликий дістає з-під пахви – ага, зовсім і не пляшку, а балон якоїсь хімічної речовини, здається, дихлофосу. Білоокий підставляє під цівку пива зрізану до половини пластикову пляшку, набирає в неї рідини десь на три чверті, простягає третьому-безликому-невиразному. Той густо й щедро пшикає з балона просто у пивну піну, аж вона стає білим вітрилом над посудиною, повертає цей дивний коктейль білоокому. Білоокий обертається до тебе, ловить твого здивованого погляда, усміхається, підморгує і залпом випиває. Очі його соловіють просто за мить, плечем він валиться на тебе, інші двоє вже й уваги на нього не звертають, вони зайняті своїми хімічними дослідами з пивом і дихлофосом, поступово (але дуже швидко) їхня й без того не

вельми логічна балачка переходить у відверте варнякання, саме час тобі швидше допити свій "преміум" і йти звідси, струсивши з себе білоокого, від біди подалі. Якщо це твоє лихе передчуття не занадто спізнилося, бо...

"А с-слиш, му-мужик..." – вже з натугою повертає в роті язиком щокатий. Він розчервонівся, час від часу відригує пахом вітчизняної хімпромисловості – "Ти знаєш, той нож, шо ми його тобі п-продали, він гораздо б-больше стоїть... Двадцять грівєнь, а то й двадцать п'ять... Гик..." Він очікувально дивиться на тебе, і двоє його друзів також повертають нетверезі погляди у твій бік, підпускаючи в ці погляди погрози. Значить, це було не просто інформаційне повідомлення, не просто рекламний текст. Це – вимога. Отож, вони хочуть з тебе іще десять-п'ятнадцять гривень. І ти опиняєшся перед дилемою (навіть – перед трилемою): а). дати їм цю суму й піти собі; б). просто встати й піти собі, або в). залишитися й переконувати цих трьох, що вони не мають рації, що чинять вони негарно, не по-людськи і т.п. Дуже доречною буде зараз для них ця імпровізована лекція з основ міжлюдських взаємин. Може, процитувати їм оте, як його, "не чини іншому того, чого б ти не хотів, щоб інші вчинили з тобою..."

"Ти шо, мужик, не поняв?" – вже кривувато нависає над тобою білоокий, що раптово збудився у всіх можливих значеннях цього слова. – "З тєбя іще п'ятнадцать грівєнь!"

І поки ти збираєшся щось відповісти, зберігаючи позірний спокій, повільно ставиш на лавку недопиту банку з пивом, з-за його правого плеча вилітає щокань у куфайці і з розмаху б'є тебе в обличчя. Не можна сказати, ніби ти не був готовий до цієї атаки, але все ж удар ти пропустив, він потрапив просто в око, й тепер ти відчуваєш, як воно, око твоє ліве дуже швидко, просто миттєво запливає, звужуючи сектор обзору. Ти машинально відмахнув лівою іще декілька випадів щоканя, а білоокий у цей час немов роздумував: чи то відтягти від тебе товариша, й таки дочекатись бажаних і жаданих гривень, чи то втрутитися й собі, – і врешті другий варіант у ньому перемагає, і він з усієї сили валить тебе

ногою в пах. Ти встигаєш вивернутись, чобіт попадає у стегно, теж боляче, хоча і не смертельно, не так страшно, як було б, досягни він дійсної цілі, – та вивертаючись, відсахнувшись, ти перечіпляєшся об лавку, яка у тебе позаду, під коліньми, і падаєш навзнак, спиною, обличчям догори, очима у безмежне бліде поліське небо!..

І ось тебе вже навіть не б'ють – тебе банально пиздять ногами, усі троє, й доводиться пригадати давній-предавній армійський досвід, коли під натиском переважаючих сил супротивника, вже не встоявши, доводилося "закриватися". Наука це нехитра – швиденько скрутитися бубликом, коліна до обличчя, голову прикрити ліктями, хоча таким чином ти залишаєш відкритою спину, нирки і хребет, місця досить таки болючі. Усі троє негайно з цього користуються, по декілька разів прикладаються до твоєї спини, хоча ти й намагаєшся в цей час крутитись на землі за годинниковою стрілкою і таким чином уникнути прямих попадань, перетворивши їх на ковзаючі. Але хтось із них завдає тобі удару між ніг, гострим носаком, він потрапляє саме куди слід, тобто, куди, звичайно ж, не слід, і від дикого болю ти розпрямляєшся, витягаєшся струною, і вони вже не рахуючи, (так, ніби спершу вони рахували удари) місять тебе і молотять по ногах, по голові, в живіт, і ззаду, по нирках, по хребту, і червона імла звідусіль заволікає твій зір...

Але повністю відрубатися, втратити свідомість Шлоймі не вдалось. Не вийшло йому відійти в забуття. Не судилось йому того дня спокою ані на хвилину, що зайвий раз підтверджує істину про відсутність права на спокій для справжнього письменника. Удари раптом припинилися, і згори, з червоного туману випливли знайомі обличчя Самчука й Миколи Івановича. Обличчя ці спершу схилились над письменником Ецірваном, а потім швидко перейшли у нормальний вертикальний ракурс, з чого Шлойма зрозумів, що його піднято з землі й посаджено на ту ж саму лавку, навіть баночка недопитого пива все ще стояла на ній. Нікого з трійці "роботяг" не було видно ні поблизу, ні навіть на обрії. Хоча на обрій дивитися запухлим оком дивитися було нелегко, Шлойма все ж таки спробував роззирнутись довкола. Потім схилив голову на коліна і

сплюнув під ноги, просто на розсипані по траві крекери пінисту кров, у якій сірів уламок зуба. В голові гуло й дзвеніло.

"Що ж це ви, Шлойма Васильович, так неосторожно по парку гуляєте?" – трохи докірливо й ніби аж ласкаво торснув його за плече Микола Іванович, зазираючи в обличчя. – "Тут у нас всяке случається. Ми цих негодяїв споймаєм, ви не беспокойтеся. Зараз Самчук пішов позвонить, визвать наряд і скору помощ. А ви посидіть спокойно, не шевеліться, бо, може, у вас є які-то внутрєнні поврєждєнія..."

Червоний туман в голові потрохи розступився до певних меж, але не остаточно. Спина нила, і в паху теж тупо ворушився біль. Обмацавши голову, Шлойма подивився на свої долоні – на пальцях була кров і видерте волосся. Червоний туман знову напливав, особливо над лівим оком. Самчук простягнув йому носовичка. Приклавши його до брови, Шлойма аж засичав від болю – брова була глибоко розбита й пульсувала липким слабеньким джерельцем.

Швидка чомусь довго не їхала, "чи в них там бензину нема?" – поміркував уголос Самчук, зате міліційний уазик з'їхав з асфальту й криво-косо пришвартувався під липкою обіч лавки. Звідти вийшло двоє сержантів і Самчук, перемовляючись явно по темі недавнього інциденту. "Вони десь тут недалеко должни буть!" – після цієї фрази Миколи Івановича обоє сержантів подались кудись вгору пагорбом, до фасаду кафешки, позираючи туди-сюди й бурмочучи щось в одну на двох рацію. Самчук же підійшов до Миколи Івановича.

"Ну, шо з ним?" – питаннння звучало доволі байдуже.

"Вроді сильно получив..." – Микола Іванович теж не випромінював надмірних емоцій.

"Ну то шо будем дєлать? Везем на обслєдованіє? Бачиш, шо скорої нема до сих пір. Ідіть сюда, як то вас, Шлойма Васильович..."

Письменник Ецірван, не зовсім тямлячи себе, був підсаджений до уазика й Самчук, обійшовши тупориле авто, сів на місце водія. Крекнувши, витис зчеплення і машина, жбурнувши заднім колесом кілька грудомах під ноги Миколі Івановичу, вирвалась на асфальтовану алейку й покотила праворуч, в бік чортового колеса й виїзду на Московську-Степана Бандери.

Виїхавши з парку попід колишньою станцією переливання крові, авто звернуло ліворуч, подалі від Стіни, й кількома віражами у проїжджі двори подолало ще пару великих кварталів, вискочивши між дитсадком і котельнею просто перед масивом корпусів водного інституту. Територія інституту охоронялась, тож Самчук мусив показати червоненьку книжечку й брами перед ними розчинилися. За спинами гуртожитків, навчальних і дослідницьких корпусів уазик повз стадіончик пролетів аж до фасаду медучилища, частково повторивши тридцятилітньої давності шлях Шлойми й Облі в міський морг. "Ну, зараз мені у морг ще рано..." – подумав Ецірван, прикладаючи до брови знайденого в кишені джинсівки носовичка. Немов прочитавши його думки, Самчук не став повертати в той бік, а перетнувши автотрасу, погнав під гору, лишаючи середній спеціальний учбовий заклад ліворуч. Шлойма ще встиг зауважити постаті студенток на лавках під вербами навколо навчального закладу. "На "дєвочок" задивляєшся!" – любила примовляти в таких випадках Оксана. Від згадки про дружину клубок тривожних відчуттів-передчуттів знову заворушився десь під дихалом, у яке, на диво, під час бійки ніхто й не потрапив.

Ще одна брама, яка закривала в'їзд до симатичного яблуневого садочка, чекала на них вже відчиненою. Вартовий в уніформі, але без погонів і жодних розпізнавальних знаків чи емблем, лише махнув Самчукові – проїзди! Між яблуньками пролягала пряма й рівнісінька, як струнка, асфальтована дорога в один ряд без жодної колдобини-вибоїни, з акуратно підведеними вапном бордюрами. "Що це? Якась лікарня? Судячи з охайних корпусів і сходів, оснащених пандусами для інвалідних возиків, це й справді міг бути якийсь медичний заклад... Дивно, тут, за цим парканом я ніколи не бував, хоч і прожив у місті

практично все своє життя... Там далі, понад здолбунівською трасою – станція юних натуралістів, ще далі вже й місто кінчається, переходить у Новий Двір, а тут..."

Уазик спинився перед одним з пандусів, не з фасаду, а з тилу. Вхід був службовий, але маленька табличка, прикріплена коло дверей повідомляла "Ровенский обллечсанупр. Корп.1. Приёмное отделение. Посторонним вход вопрещён." Двоє медиків чоловічої статі з довгим візком-каталкою на коліщатах чекали на них одразу за дверима, в глибині просторого холу.

Самчук допоміг Шлоймі вийти з уазика й увійти в хол.

"Лягайте, лягайте, так нада." – він підштовхнув Шлойму до каталки й мало не силоміць вклав його, щоправда ногами вперед. Тому санітари, перш ніж везти хворого, мусили розвернути каталку, від чого стеля з білими казенними плафонами крутонулась на 180 градусів, і в животі в письменника легенько замлоїло. Його м'яко повезли коридором, застеленим лінолеумом. Ззаду і зверху пропливали плафони, якісь одвірки, розчинені навстіж двері, вікна... Шлойма раптом відчув, що він кудись відпливає...

"У нього сотрясєніє..." – почув він над собою і розплющивши очі, побачив, що похило напівсидить на білому тапчані з закасаним правим рукавом. Лікар в окулярах саме наготував шприца і нахилився до хворого. Передпліччя пронизав легкий, але пекучий біль. Проте, він швидко вщух, а разом з ним і всі інші болі – в голові, в животі, у спині.

"Потрібна томограма мозку. Зараз я подзвоню на томограф." – лікар за столом біля вікна почав накручувати номер. Самчук, який теж сидів біля столу, навпроти лікаря, дивився на Шлойму майже співчутливо. На столі перед ним лежали речі з кишень шлойминої джинсівки – паспорт, гаманець, пачка сигарет, запальничка, закривавлений носовичок і складаний кнопочний ніж з гарною набірною ручкою, куплений у трьох

мешканців міста Ровно, обласного центру СРУ за десять гривень з додатком тілесних пошкоджень середнього ступеня тяжкості. Сама джинсівка висіла на спинці стільця.

"Ало, Лєна! Щас тобі привезуть потєрпєвшого. Мужчина, сорок два повних года. Там може буть перелом основанія черепа, то ти подивись вніматєльно. Нєсколько раз прокрути його. Харашо?" – лікар не дочекавшися відповіді на своє доволі риторичне запитання-твердження, трохи потримав перед обличчям слухавку, з якої тоненько сочились короткі гудки, й поклав її на важелі. – "Ви будете сопровождать чи тут підождете?"

Останнє запитання стосувалось Самчука, і що той відповів, Шлоймі розчути не вдалося. Солодка дрімота розливалася тілом, всі предмети навколо набули приємних, милих обрисів та забарвлень. Ось чудовим дивним тьмяним смарагдом сяють лапаті листки похиленого фікуса у кутку на повороті коридора, яким його везуть. Яка приємна, яка ніжна ця світло-блакитна побілка на стелі, з ледь помітними тріщинками, схожими на письмо, якийсь неземний алфавіт... Ці підведені олійною фарбою панелі, потріскані одвірки – один, за ним невдовзі другий, третій. Двері за вами зачиняються, коридор уже скінчився, пішли якісь переходи, зали, кімнати. Над одвірком промайнуло перевернуте табло "Не входить!" Нарешті каталка спинилась. Обличчя санітара схилилось над ним.

"Злізайте, зараз прийде оператор томографа. Ідіть, ложіться сюда."

Металевий стіл, вкритий цератою майже тілесного кольору своїм узголів'ям спрямовувався в центр великого подвійного металевого кільця, з якого в певних місцях виходили дроти й губились десь під стелею. Невисока табуреточка-підніжка стояла під столом, і в кутку тулився білий тапчан, точна копія того, на якому він сидів у попередньому кабінеті. Заточуючись, виставивши руки наперед, письменник Ецірван ходою сомнабули підійшов до тапчана і приліг. Санітар вийшов, чути було, як за ним гупнули двері. Крізь

напіврозплющені повіки Шлойма бачив, як оператор томографа увійшов (чи, може, увійшла?) в ті ж самі двері. Заскреготів засув (який тут ще засув? це ж не рентґен-кабінет! хоча – хто зна...), потім по підлозі захляпали капці-шльопанці. Ну так, видно, жінка перевзувається на роботі, щоб не кутуляти на високих підборах. Постать у білому підійшла зовсім близько і спинилась, нахилившись над ним.

"Ну що, больной? Шо у вас проізошло?"

Шлойма сукупністю зусилля фізичного і зусилля волі розплющив очі якнайширше. Над ним, короткозоро примружившись, нахилялось обличчя чергової операторки компютерного томографа Бляшаної Олени Ігорівни.

"Привіт, Обля!" – всміхнувся Шлойма, спираючись на лікті у спробі сісти. – "Скільки ж це ми не бачились?"

***

"А ти повіриш, я знала, що ми колись таки ще зустрінемося." – Обля дістала з кишені халата окуляри в тонкій оправі й одягла їх, від чого зробилась не старшою, а навпаки. – "Ти як себе взагалі почуваєш?" – вона знову нахилилась і зазирнула Шлоймі в очі. – "Тебе одразу дивитися, чи, може, я чай поставлю?" Вона ще сильніше примружилась, і її обличчя набуло виразу лаборантки, яка розглядає аналіз у мікроскоп.

"Давай чай." – Шлойма підвівся, похитуючись і пошкутильгав услід за нею до сусідньої кімнатки-передпокою, в якій на столі з надбитого широкого горла літрової колби стирчав солідного розміру кип'ятильник. Він сів на оббитого картатою тканиною стільця, спробував закинути ногу на ногу й скривився від болю – по коліну й нижче коліна йому таки добряче влучили. Подивився праворуч, у вікно, але всі три скла були забілені олійною фарбою десь на метр від підвіконня, тож тільки

верхівки яблунь у садку можна було в це вікно роздивитися. Листя з них ще не опало, воно сухо шурхотіло на легкому вересневому вітерці.

Олена відкрутила крана над раковиною в кутку, дочекалася свіжішої води й наповнивши колбу, поставила її на підвіконня. Всунула до колби кип'ятильника, увімкнула його в розетку. Сіла по той бік столу і підперла голову руками:

"Ну, розповідай."

Шлойма зам'явся:

"Та що розповідати... Розповідати довго. Давай краще ти. У тебе, напевно, коротше."

"Та ти ж, мабуть, пам'ятаєш, ото, коли ми востаннє бачилися..."

Так, тобто ні. Останньої зустрічі (останніх зустрічей) Шлойма, кажучи по правді, не пам'ятав. Роки спливли, і принагідно змили чимало того, що варто було б пам'ятати. Коли він пішов до дев'ятого класу, Олена таки вступила до медучилища, як і намірялася попередньо. Вона швидко оформилася в функціональну розвинуту дівчину. Шлойма, в якого дитинство на той час іще не скінчилося, зрідка бачив її вечорами, коли вона бігла парком на танці в напрямку пательні у неймовірно короткій спідничці міні, визивно демонструючи свої повнуваті стрункі ноги пенсіонерам, котрі грали в шахи на лавках. Десь на другому-третьому курсі медучилища Обля проходила практику в хірургічному відділенні обласної лікарні, й там познайомилася з лікарем-інтерном зі Львова Стефком Оробецьким. Бородатий галичанин з великими ласкавими руками швидко підкорив дівоче серце, й молоді люди нетерпляче очікували, коли знову співпадуть їхні нічні чергування. Наступного року вони одружилися, а за кілька місяців Обля народила дочку Наталочку. Ще за кілька місяців Стефко поїхав до батьків у Львів, і потелефонувавши звідти наступного дня, повідомив, що не збирається

повертатися "в те кугутське Рівне". У свою чергу Олена затялась не їхати до галицької столиці, наївно шантажувала Оробецького забороною на зустрічі з дочкою, на що Стефцьо в черговій телефонній розмові сказав, що має серйозні сумніви щодо свого батьківства. Олена розплакалась і нерозважливо прокричала в слухавку, що не (!) бажає (!!) більше (!!!) його (!!!!) бачити (!!!!!) ніколи (!!!!!!) Здається, Оробецькому саме цього й було потрібно, бо невдовзі він вже опинився за океаном, на Американському континенті, звідки жодних звісток про нього не надходило. Принаймні, до Олени вони не доходили. Розвідного листа, чи якихось аліментів вона не дочекалась, ані в близькому, ні в далекому майбутньому.

Шлойма на той час вже був доволі посереднім студентом філологічного факультету Ровенського педінституту, а також молодим перспективним поетом, тож їхні з Облею шляхи не мали точок перетину. На танцюльках у будинках культури залізничників чи будівельників вона вже не з'являлася, літстудію при молодіжній газеті "Зміна" не відвідувала зроду, до педінституту не мала жодного стосунку. Та все ж мешкати в двістітисячному місті й не зустрічатися ніколи – неможливо, тому якісь короткі спіткання все-таки траплялися, цілком випадково, у штовханині тролейбуса першого маршруту, або на вечірніх вулицях, – отямившись вже в статусі розлученої жінки, Обля жила інтенсивним особистим життям, поряд з нею виникали, щезали і знову з'являлися чоловіки різних класів і ґатунків – військові й цивільні, грубуваті й інтелігентні, високі й низенькі, товсті й худорляві. За кілька років Шлойма, запустивши навчання, був відрахований з педінституту, загримів до війська, а після дембеля вступив до іншого інституту – Літературного, в тодішній столиці тодішньої батьківщини, місті-герої Москві. Звідтоді десь півтора десятки довгих років він рідко навідувався до рідного міста, аж доки не повернувся остаточно, вже доволі знаним автором, ("широко знаний у вузьких колах", як твердив колись засмальцьований дотеп) з чорнявою волинянкою Оксаною, повернувся, щоб жити й писати тут, вдома, в тоді ще єдиному Рівному, в середині дев'яностих. Він повернувся після інтенсивної (можливо, навіть — найінтенсивнішої) частини життя, прожитої по столицях – Росії, України,

Польщі, повернувся в рідну провінцію, аби бути першим на селі, бо другим, (а частіше навіть третім-четвертим) в Римі бути вже набридло. На той час батьки мешкали вже в новому трикімнатному помешканні на Струтинської, сестра вийшла заміж, тож вони з Оксаною поселились в одній з трьох кімнат, у тій, де вікно виходило на Бармацьку гірку, міське сміттєзвалище вдалині й на вулицю Гагаріна з тролейбусами через поле.

З Облею звідтоді він і справді не бачився, часом вона передавала цілком позбавлені підтексту, прозорі привіти через нечисленних спільних знайомих, тож він тримав її десь на маргінесі свідомості, як особу, з котрою пов'язано шматок попереднього, дуже-дуже давнього життя, якийсь глибоко інтимний фрагмент, що ним він ніколи ні з ким не ділився. Найшвидше, це була та оголена дівчина, що лежала на анатомічному столі, прикрита цератою блідого тілесного кольору. Й ось тепер ця жива сторінка його біографії, не найважливіша, та все ще актуальна, добряче пожмакана біографією власною, сиділа перед ним, помішуючи чай скляною паличкою, якою в лікарні, здається, беруть якісь аналізи. Вона всміхалась через стіл, час від часу опускаючи очі, неначе знала про нього щось кумедне, можливо навіть непристойне... Чай вона заварила з пачки, на якій була етикетка зі слоником і напис "Чай цейлонский", але бурий колір напою в склянках викликав обгрунтовані підозри стосовно походження і якості дрібної порохнявої заварки. І ще ця райдужна бензинова плівочка, яка зафіксувалась на поверхні рідини.

"А ти як тут опинився? І що сталося з тобою?"

"Я на один день. Отримав дозвіл на відвідання, приїхав з батьками побачитися, з Уляною. А це в парку якісь недолюдки причепилися... Сама бачиш, як я отримав." – Шлойма торкнувся пальцями запухлого лівого ока, яке, щоправда, вже починало потрохи стухати.

"Зараз у нас по парку краще самому не гуляти. Особливо надвечір. Такі часи настали. Я Наташку зустрічаю з танців, і прошу хлопців, щоб її додому проводжали."

Шлойма взяв до рук склянку й відсьорбнув коричневої рідини. Чай пахнув рибою, пилом, ще чимось, тільки не чаєм. Зробивши над собою зусилля й проковтнувши те, що вже було у роті, Шлойма обережно поставив склянку на стіл. Тепер би не заговоритись, і не надпити випадково цього напою знову.

А говорити хотілось про все одразу. Сотні запитань гули у втомленій голові, як незаперечна ознака легкого струсу мозку. Ось, наприклад – чому він сьогодні приїхав сюди? Що вабить його в цьому світі? Чому він так поривався сюди? Може, Олена знає відповідь на це запитання. Та спитав він зовсім інше:

"Як ви живете тут?"

Обля відповіла не одразу. Вона помовчала, бовтаючи паличкою в своїй склянці. Потім підвела погляд. В очах читався сум.

" Ти таке питаєш. Як би то сказати... Тьмяно... Тьмяно, як оті фікуси в діжках, розставлені по коридору. Ніби все є, а чогось не вистачає."

"Чого? Свободи?"

"Я не знаю, не знаю, як це сказати... Ми хочемо цього, і боїмось. Так, мабуть, свободи. Якщо це так називається..."

Шлойма подумав, що варто змінити тему розмови. Він не любив патетики і складних мисленних наворотів. І в житті взагалі, і в літературі зокрема. Чи швидше – в літературі передусім. Саме за це значна частина критиків вважала його неглибоким попсовиком і кон'юнктурником. Сам він до цих закидів ставився спокійно, не вельми надаючи їм значення. Писав, як писалося, радів від успіху, сумував від невдач, та ніколи не ставив реальне життя нижче за вигаданий світ на білих паперових сторінках.

"А ти увесь цей час працювала в медицині?"

"Так. Один час навіть разом з батьком, в патанатомії."

"А що тепер твій батько?"

"Спивається потрохи на пенсії. Сидить удома, слухає своїх бітлів. Часом проводжає Наташку на танці, туди, в парк, у концертний зал. Займається з нею англійською. Вона ж, дитя наївне, вчить мову, мріє виїхати до вас, у західний сектор, а звідти ще десь далі, до Європи, стати фотомоделлю. Чи манекенницею, я точно не пригадую."

Ецірван спробував уявити собі сьогоднішнє життя в місті, по цей бік Стіни, звичайне повсякденне життя, його нудьгу, і пляснявий туск. Торік на Різдво в Західному Рівному, в конгрес-холі готелю "Європейський-Гоф" дійсно проходив східноєвропейський півфінал одного з численних конкурсів краси, конкретної назви Шлойма вже не пригадував. Дівчина з Березнівського району, випускниця ПТУ, яка працювала на об'єднанні "Азот", пробралась до самої колючої огорожі Клеванського коридора, якимсь дивом перетнула дроти, скориставшися для цього двометровим шаром снігу, що його понамітало завірюхою, і вискочила на проїжджу частину, непомічена камерами стеження, просто перед автобусом з польськими телевізійниками, котрі їхали знімати півфінал. Ті підібрали поліську красуню, відпоїли гарячою кавою й довезли до міста. Там вона взяла участь у позаконкурсній програмі, отримала приза глядацьких симпатій, стала героїнею кількох репортажів місцевого й закордонного ТБ і залишилась працювати на рецепції готелю, хоча одразу після конкурсу й отримала кілька пропозицій від польських і західноукраїнських модельних агенцій. Та вирушати в подорож на Захід тим самим Клеванським коридором вона не ризикувала. Тим часом її родину з Березнівського району швиденько переселили десь на безводдя Миколаївщини, про що відчайдушна втікачка довідалась зі зловтішної статті в "Червоному прапорі" – "Виховали зрадницю". Газету цілком випадково залишив на столику в холі готелю хтось із відряджених у Західний сектор співробітників обкому КП СРУ.

Шлойма раптом зауважив, що вже кілька хвилин вони з Облею сидять мовчки, невідривно дивлячись одне одному в обличчя. Думок і запитань в голові вже не було жодних, лише розслабленість і відчуття затишної тиші навкруги. Обля зняла окуляри і через це мружилась, ніби всміхалася до нього.

"Мені так гарно? Чому мені так гарно?"

"Тобі вкололи морфін. Це він так діє. Щоб тобі не боліло. Он, бач, і брову тобі зашили."

Справді? Шлойма помацав брову й відчув під пальцями шорстку смужечку пластиря, а під нею – шов, короткий і твердий. А він і не пригадував, коли над ним проробили таку операцію. Тим часом Обля встала з-за столу:

"Ну що, давай я тебе подивлюся. Потрібно перевдягтися. Зніми з себе усе й одягни на голе тіло цей халат." – вона простягла йому халат, знявши його з плічок, які висіли на дверях. – "Знімай усе, усе." – Обля помітила, що Шлойма завагався, дійшовши до трусів. – "Ецірван, нам же не по дванадцять років!"

Вона відійшла до вікна й засмикнула білі казенні штори. Потім узяла Шлойму за лікоть і повела у внутрішню кімнату, до металевого столу, застеленого запраною цератою тілесного кольору. Усе ще притримуючи за лікоть, підсадила, допомогла лягти на стіл. Шлойма випростався горілиць і витягнув руки уздовж тіла.

"Слухай, Обля! Я давно хотів тебе запитати..."

Обля, яка вже нахилилась над пультом і встигла натиснути кілька клавіш чи кнопок, напружено повернула голову в його бік, показуючи, що чує і слухає.

"Ти, можливо, пам'ятаєш... Ти мусиш пам'ятати, коли ми... одного разу ходили з тобою до твого батька в морг. Носили йому обід. І поки ти годувала батька, я залишався в залі. Там на столі лежала дівчина. Років двадцяти."

Обля слухала його мовчки, завмерши, її руки нерухомо зависли над пультом томографа.

Шлойма піднявся на ліктях, голос чомусь зробився хрипким:

"Ким вона була? Та дівчина? Ти не знаєш?"

"Знаю. Вона – самогубця. Я потім запитала в батька. Не думай, я її також одразу зауважила. Вона випила пляшку оцтової есенції. Здається, через нещасне кохання. У неї всередині все було чорне, так батько казав. Все згоріло."

"Як дивно. Така гарна... Зовні вона була така гарна..."

Обля не відповіла, знову схилившись над пультом. Шлойма ліг, випростався і втупився у стелю. Стеля легенько пульсувала й коливалася, то віддаляючись, то наближаючись. Дія укола ще не минула, всьому тілу було легко і приємно, легке лоскітне поколювання в пальцях рук і ніг то посилювалось, то вщухало – тіло неначе бриніло. Крім алкоголю й нікотину Шлойма намагався не впускати в себе інших штучних збудників (випалені ще в армії кілька сигарет з коноплею не рахуються), тож зараз він здивовано й недовірливо прислухався до незнайомих відчуттів.

Але що це, чому, навіщо?.. Обля, впоравшись нарешті з тими кнопками на пульті, підійшовши впритул і підважившись на руках, спершу сіла у тебе в ногах, розгорнула на тобі халата, на якому немає жодного ґудзика, тільки тоненький поясок, ти ним замотався навколо стегон, але не зав'язав його ані на вузол, ні на бантик, просто запхав

кінчика до кишені. Обліне обличчя (яке цікаве алітераційне сполучення!) схиляється над твоїми грудьми, ти відчуваєш животом лоскіт її подиху, він зміщується вгору-вниз. Тобі тепло і приємно, її вуста мандрують по тобі, а ти обома руками гладиш її русяве волосся. Вона вдихає тебе, вона смакує тебе, під порухами її вуст ти хвилясто підіймаєшся й опадаєш знову.

Врешті вона сідає на тебе, як вершниця, наїздниця, як амазонка на зляканого й напруженого огиря, стискає колінами твої боки і ви мчите кудись у безкрай, не лише по горизонталі, але й по вертикалі також – он як зарухалася стеля, вона то відштовхує, то притягає вас, уся кімната обертається навколо вас, обертається величезне колесо томографа. Вона поглинає, похлинає тебе, похлинаючись, затягаючи в той липкий, темний, теплий, вузький простір, з якого ти колись прийшов у цей великий, широкий і незатишний світ, ритмічно коливається на тобі, потрохи нарощуючи швидкість цих коливань, їхні оберти – бо ви таки обертаєтесь у просторі якимсь незрозумілим чином, чи то він обертається навколо вас: стіни, вікна, підлога, стеля, яка іще недавно пульсувала, тепер летить навколо вас, міняючись місцем з підлогою! Та водночас ти вже нарешті кудись відпливаєш, той напівсонний стан, у якому ти перебував кілька останніх годин, переходить в остаточний відрубон, ти лише відкидаєш голову й робиш глибокий видих, і встигаєш помітити у світлому прямокутнику відкритих дверей дві нечітко означені квадратноплечі постаті без облич, бо в контражурі...

Дівчина з розпущеним волосям, яка встала з сусіднього металевого столу, нахилилась над тобою і зі словами "Хороший мальчік" міцно-міцно, холодно-пекуче поцілувала тебе у вуста.

***

Ти повільно прокидаєшся, важко, наче з тяжкого бодуна, точнісінько, як сьогодні вранці, там, далеко, по той бік Стіни. Ривком підводиш голову з чогось такого незручного, твердого, чому й назви нема. Взагалі-то воно мало б називатися стіною, "стіною" з малої літери,

внутрішньою стіною одного з приміщень ліксанупру, біля якої ти зараз напівсидиш на білому тапчані, вкритому целофаном і приблизно білим простирадлом. Ти цілком голий, тільки дірявий халат без ґудзиків обвиває твої чересла, а твій одяг – вельветки, пом'яті й закривавлені сорочка та джинсівка, шкарпетки і взуття – все це валяється поряд, на тапчані й частково під ногами на підлозі.

"Ну все, Шлойма Васильович, врем'я вийшло, одівайтесь потроху. Все пріятне, шо для вас було запланіровано, вже закончилось. Тепер начинається серйозна робота." – лунає десь над головою глухий, неначе з-за стіни, монотонний голос Самчука.

Руки не слухались. Натягнувши вельветки до колін і сорочку на плечі, Шлойма спинився перепочити. Розслаблені пальці ще не вміли застібати ґудзиків. Дія укола нарешті вже минула, і в голові тепер гуло, брова боліла, а ліве око знову починало запливати. Самчук на мить опустився на протилежний край тапчана, недовго подивився на потерпілого письменника Ецірвана байдужим спокійним поглядом. Потім повернувся до дверей. Звідти долинуло:

"Я думаю, він уже соображає... Давай, читай."

Шлойма з натугою підвів голову, водночас відкачуючи рукава сорочки неслухняними пальцями. У дверях стояв ще й Микола Іванович в міліцейському бушлаті старшого сержанта поверх цивільного піджака. По словах Самчука він витяг з внутрішньої кишені бушлата кілька аркушів паперу формату А4, складених учетверо, делікатно їх розгорнув-розправив і зачитав:

"Гражданін Ецірван Ше Ве, проживающий в западному секторі города Ровно. Експертиза, проведена в лабораторії горотдєла ЕмВеДе в присутствії понятих, засвідєтєльствовала, шо на із'ятому у вас самодєльному ножі присутствують сліди чєловєчєської крові. До вияснєнія лічності... обладатєля цієї крові... ну вони тут і написали...

вобщем, ви понімаєте, а в протоколі ми потом ісправимо... тож до вияснєнія лічності ви задєржані спеціальним постановлєнієм прокуратури, як іностранний гражданін на території СРУ! Ви можете буть задєржані до трьох суток включітєльно."

"Послухайте..." – свій власний голос Ецірван також чув неначе з-за стіни. – "Поясніть мені, в яку гру ми граємо. Ви ж прекрасно знаєте, що це – не мій ніж. Я його купив у тих трьох... ублюдків, які мене потім побили. Спіймайте їх, і в них з'ясовуйте все, що стосується цього ножа. А я сьогодні увечері мушу бути вдома, на сьому годину в мене прем'єра в театрі." Аж враз до нього дійшло все безглуздя щойно вимовленої фрази. Чи ж ці двоє хоч розуміють значення слова "прем'єра"?

"Ви должні ось тут підписаться." – Микола Іванович нагнувся над ним з паперами і ручкою в руці, тицькаючи пальцем у якусь порожню графу в самому низу аркуша.

"Я нічого не підписуватиму!" – пригадавши давній досвід "співбесід" з органами, відрубав Шлойма і для певності сховав долоні за спину. Микола Іванович після секундного роздуму промимрив "Ну, харашо..." – й запитально подивився на Самчука. Той, усе ще стоячи біля дверей, гмикнув, зміряв Миколу Івановича нищівним поглядом і примирливо, майже благально проказав, ласкаво вимовляючи кожне слово:

"Ладно, Шлойма Васильович. Не хочете, то й не хочете. Але ви одівайтесь, бо в нас з вами ще тут, у лєчаснупрі одне коротеньке дєло єсть."

"Яке ще... яка ще справа?" – Шлойма вже впорався з рукавами й майже всіма іншими ґудзиками на сорочці. Він підвівся з тапчана, похитнувшись, ривком підтягнув і застебнув штани. – "Чого ви ще від мене хочете?"

"Не беспокойтесь, справа не опасна. Кромє того, вам даже інтересно должно буть. Бо це касається літератури. Вас хоче бачити Степанида Добромолець."

"Степанида Добромолець? А хто це така?" – вже майже запитав Шлойма, та в останню мить пам'ять таки викинула необхідну інформацію. Степанида Порфирівна Добромолець, якби вона була народилась чоловіком, могла б сьогодні називатись патріархом ровенської літератури. Іще школярем Шлойма відсиджував у актовому залі рідної вісімнадцятої школи довгі, об'єднані з двох уроків півторагодинні зустрічі зі старою сивою письменницею, авторкою трилогії "Шлях до волі", що її складали три романи: перший, власне, "Шлях до волі", а також "На волі краще, як в неволі" і "З волі в неволю не хоче ніхто", у яких детально й розлого розповідалося про становлення Радянської влади на Ровенщині – короткочасний прихід червоних кіннотників ще до підписання Брестського миру, два десятиліття "під Польщею", коли члени КПЗУ на конспіративних квартирах читали "Правду", нелегально привезену "з того боку", про золотий вересень 1939-го, перші колгоспи, боротьбу селян з німецько-фашистськими загарбниками, а заодно і з оунівськими зарізяками-сокирниками, про щасливий день Перемоги 9 травня, про повоєнне становлення, відбудову та розбудову народно-господарського комплексу області. Авторка трилогії мирно дрімала за столом на сцені, поки вчительки мови та літератури зачитували школярам фрагменти з її творів. Твори ці приблизно раз на десять років перевидавалися "Політвидавом", чи якимись іншими видавництвами, і розповсюджувались винятково по книгарнях Рівного та області, певно що мало користуючись попитом поза її межами. І ось зараз його хоче бачити Степанида Добромолець...

"А вона що... вона іще жива?" – питання прозвучало цілком недоречно. Якщо "хоче бачити", то певно таки жива, в переносному значенні такої фрази не кажуть навіть співробітники органів.

"Вона зараз тут, в лєчаснупрі, на другому поверсі, в двадцять другій палаті, на спецобслєдованії. У неї був сердечний припадок, десь місяця

три назад. І з тих пор вона лежить в лєчаснупрі. Сьогодні вона позвонила в обком, і попросила по возможності з вами зустрітися. Їй пішли навстрєчу. Так шо – пройдьомтє, Шлойма Васильович..."

Плентаючи між Самчуком і Миколою Івановичем уже знайомим лінолеумним коридором повз тьмяні запилюжені фікуси, Шлойма про всяк випадок, і щоб розігнати туман в голові, пригадав собі головних персонажів і загальну сюжетну канву трилогії Степаниди Добромолець. Молодий пастух-напівсирота з Полісся Микола Музичук, після фронтів першої світової і громадянської воєн повертається в рідне село Ремчиці. Його кохана Галя по волі змучених тяжкою працею батьків (і супроти волі власної) вийшла заміж за місцевого багатія-жмикрута. Зустрівшися з коханим Миколою, Галя присягається, що вони будуть разом, навіть якщо задля цієї мети вона муситиме отруїти нелюбого мужа Григорія. Та до цього не доходить – Григорій сам замерзає в лісі, повертаючись напідпитку з ярмарку. Микола й Галя поєднують свої долі, хоча підступний сільський піп отець Герасим і не хоче їх вінчати. Микола з Галею "живуть у гріху", а все село, науськане попом, засуджує молоду пару. Темні, затуркані селяни не розуміють щирих і чистих почуттів молодят. Їх підтримує лише сільський дивак, бідняк Онисим, який іще на початку сторіччя був кур'єром ленінської "Іскри" по території Волині, і якось навіть їздив на конспіративну зустріч у Пороніно. Саме Онисим вперше розповідає Миколі про можливість побудови справедливого суспільного ладу без попів і багатіїв, крадькома приносить йому почитати Карлів Марксів "Капітал", іншу заборонену прогресивну літературу. Потім Онисим з Миколою під зшитим Галею червоним прапором виводять сільську бідноту Ремчиць на першу в історії села першотравневу демонстрацію. Викликана попом Герасимом поліція розганяє демонстрацію, заарештовує Миколу й Онисима. Та у в'язниці Микола налагоджує нові, ще ширші зв'язки з міськими революціонерами й за кілька років повертається в рідне село вже переконаним борцем за світле майбуття трудящих всього світу. Наступного дня нападом військ гітлерівської Німеччини на Польщу розпочинається друга світова війна.

Другий роман – "На волі краще, як в неволі" розпочинався, згідно законів серіалу, з того самого місця, в якому скінчився попередній: на узліссі край села пізнього вечора, чи раннього ранку, Галя, зовсім випадково, вийшовши по воду, чи там коноплі тіпати, розпізнає в ледь помітній постаті ген далеко в кінці шляху свого судженого. Покинувши посеред дороги відра, чи там коноплі, вона біжить з усієї сили, як американська супер-жінка Маріон Джонс, щоб припавши до грудей коханому й відсапавшись, повідомити, що за час його відсутності в них знайшовся хлопчик Василько. Дитинці вже майже рочок, росте здоровеньке, та вищезгаданий зловредний піп Герасим не хоче хрестити хлопчика. "Ну, нехай, і так людиною виросте!" – відповідає Микола, і взявши кохану дружину за білі руки, йде додому, підібравши по дорозі покинуті Галею відра, чи там коноплі. Вдома він виймає з колиски й цілує сина, сідає до столу поснідати, а потім з головою занурюється в революційну діяльність. Трохи більше, як за два тижні все село під проводом Миколи виходить зустрічати хлібом-сіллю червонозоряні танки й воїнів-визволителів, єдинокровних братів зі Сходу. З-за клуні на селян позирають з ненавистю місцеві жмикрути-багатії під проводом отця Герасима. Та щасливі трударі не надають великого значення їхній безсилій люті. Нове щасливе життя розквітає у Ремчицях. Люди з радістю записуються до колгоспу, щоб у спільній праці жити-поживати і лиха не знати. Всі без винятку сільські діти йдуть до школи, де молода й гарна вчителька, що прибула разом з визволителями, навчає їх читати і писати. Миколу Музичука селяни-трударі одноголосно обирають головою колгоспу. Їхній вибір схвалюють і на бюро райкому, де Миколу одразу впізнають колишні товариші по в'язничній камері і без кандидатського терміну приймають до лав партії. Головує на бюро райкому колишній сільський дивак Онисим, і орден Бойового Червоного прапора краплею крові (саме так, "краплею", а не плямою, цей образ добряче здивував Шлойму іще під час прочитання роману, й певно, тому так міцно закарбувався у пам'яті) горить у нього на лацкані піджака. Саме Онисим першим і вітає Миколу, обіймає його й шепоче на вухо: "Знаю – ти гідний. Ти вистоїш. І ти – не зрадиш. Вірю в тебе, Миколо!"

Неповних два роки проіснував у Ремчицях колгосп, яким керував Микола Музичук. І другий роман Степаниди Добромолець закінчувався напередодні 22 червня 1941 року, напередодні початку страшного воєнного лихоліття. В суботу, 21 червня відповідальний партпрацівник Онисим приїхав з району у рідне село і заночував у хаті в голови колгоспу М.Музичука. Сидячи за столом, при чарці він встиг упівголоса розповісти другові-побратимові Миколі про напружене міжнародне становище, про незліченні гітлерівські полчища за Бугом, "ось тут же, недалечко, там, де Волинь..." А прокинулись Микола з Онисимом і перелякана Галя з трирічним Васильком уже від реву фашистських літаків у чистому небі Батьківщини. Онисим негайно від'їхав до райцентру, щоб там керувати евакуацією, а Миколі звелів збирати всіх колгоспників на загальні збори, й на тих зборах оголосити про віроломний напад фашистської Німеччини на Країну Рад та про необхідність збройної боротьби.

Вже подолавши увесь довжелезний ліксанупрівський коридор і піднімаючися сходами на другий поверх, Шлойма висмикнув з тайників пам'яті ще й фабулу третього, заключного роману трилогії. Саме цей роман викликав свого часу у критиків найбільше зауважень та нарікань, оскільки в ньому, на сторінках першого варіанту авторка з симпатією вивела образ молодого зв'язківця-оунівця Юрка. Згідно приватних переказів, сама Степанида Добромолець в роки війни вже доволі зрілою жінкою пережила бурхливий роман з юним націоналістом, що й намагалась завуальовано (та, видно, все ж недостатньо завуальовано) увічнити у своїй прозі. Перепрацьований другий варіант роману було подано до видавництва з запізненням, а світ він побачив з іще більшим запізненням, після аж чотирьох внутрішніх рецензувань. Двоє з рецензентів мали високі вчені ступені, ну а двоє інших – високі військові звання. У доповненому, зміненому й перепрацьованому тексті Микола Музичук вже за кілька днів після початку війни й приходу окупантів на землю Ровенщини береться за організацію партизанського загону "Месники" в лісах навколо рідного села. Галя з Васильком переховуються у сусідньому селі, в далеких родичів. Онисим, провівши евакуацію в райцентрі, переходить на нелегальне становище і прибуває

в рідне село, змінивши зовнішність. Та все ж підступний піп Герасим впізнає колишнього односельчанина й негайно видає його фашистським прихвосням – оунівцям і поліцаям. Незламний Онисим гине під тортурами, так і не виказавши місцезнаходження партизанського загону "Месники". За це партизани вночі здійснюють зухвалий наліт на село, карають попа і його підспівувачів, а потім продовжують свою збройну боротьбу, пускаючи під укіс гітлерівські ешелони на відтинках залізниці Ровно-Сарни та Ровно-Ківерці. Загін Миколи Музичука міцнішає і розростається. Місцеві фашистські прихвосні – оунівці й поліцаї – покриваються холодним потом, почувши саму тільки його назву – "Месники". Та коли одного разу командир загону поночі пробирається в сусіднє село, щоб там побачитися з дружиною Галею і сином Васильком, він потрапляє в засаду, підлаштовану оунівцями та поліцаями з ініціативи того самого, згадуваного вище молодого націоналіста Юрка, який був з такою симпатією зображений авторкою у першій редакції роману. У другій редакції Юрко, хоча він і бідняцький син, співає в церковному хорі, де й потрапляє під згубний вплив отця Герасима.

Піднявшись на другий поверх, Шлойма з супроводжуючими ішли таким самим коридором, застеленим лінолеумом, тільки замість табличок з назвами кабінетів, тут на дверях були номери: 2,4,6,8 і далі згідно ряду парних чисел. Відповідно палата номер 22 мала бути аж ген десь в кінці коридора. І ще фікусів по кутках не стояло.

У фашистських застінках Микола Музичук лежить поранений, зв'язаний і кинутий у підземелля, без їжі й води декілька днів. Коли його, вже майже непритомного, чиїсь руки таки звільняють від кайданів і приводять до тями, він спершу думає, що це прийшли його розстрілювати. Тим більше, що все відбувається на світанку, ще лише ледь сіріє. Аж ні, насправді це партизани, несподівано зухвало напавши на райцентр, захопили будинок комендатури, в підземеллі якого й утримували їхнього командира. Ледь живого, Миколу Музичука попід руки виводять на волю його бойові побратими. Налякані фашисти втекли з містечка, тим більше, що зі сходу вже потужно наступає Червона Армія, і не за горами той день, коли ненависних загарбників

назавжди проженуть з міст і сіл Ровенщини – а сталося це, як всі ми добре пам'ятаємо... ну, коли це сталося? хто хоче сказати? Ну звичайно ж, у лютому 1944 року...

Перед самими дверима палати номер 22 хтось із супроводжувачів – чи то Самчук, чи Микола Іванович, – притримав Шлойму за плече.

"Тут нада підождать. Бо старша женщина може буть в безпам'ятстві, або просто спать. І ще одна просьба до вас, Шлойма Васильович – не нада їй ні в чом перечить, соглашайтесь з усим, шо вона скаже. А то, самі понімаєте, може розстроїться пісатєльніца, серце знову схватить..."

Самчук, тихенько відхиливши двері у вузьку шпаринку, спершу зазирнув до палати номер 22, а потім і зовсім дивно нечутно прослизнув своїм великим тілом досередини. Шлойма й Микола Іванович залишились іззовні. Шлойма поторкав пальцями зашиту і й заліплену пластирем брову.

Після визволення Ровенщини від німецько-фашистських загарбників і остаточного встановлення Радянської влади Микола Музичук повертається в рідні Ремчиці й береться за відбудову рідного колгоспу. Галя й Василько теж повертаються, і возз'єднана родина втішається своєю возз'єднаністю. Повертаються з війни спершу поранені, а потім просто демобілізовані червоноармійці. Багато кого не дочекались жінки-удовиці й діти-сироти. Але час іде, і треба продовжувати будувати нове життя. Та будувати його в повному обсязі перешкоджають кляті сокирники-націоналісти й колишні поліцаї, які, зачаївшись у навколишніх лісах, залякують довірливих селян, забороняючи їм записуватись до колгоспу, й навіть убивають молоду вчительку, ту саму, яка приїхала до села у золотому вересні 1939-го. Микола Музичук на чолі загону "яструбків", до якого записались усі демобілізовані воїни й декілька підлітків таки вступає в герць з оунівськими недолюдками. У цьому страшному, кривавому поєдинку Миколу смертельно ранять, і вже привезений товаришами додому, він встигає, відсторонивши ридаючу

Галю, яка припадала йому до прострелених грудей, сказати синові Василькові слова свого заповіту: "Живи чесно, Васю. Вчися. Трудися для людей..." За цими словами його очі затуманились, а з грудей вирвався передсмертний схлип.

До шкільних програм твори Степаниди Добромолець не входили, але вже на факультеті української філології педінституту вони вивчалися, і штудіювалися ретельно, навіть проходили окремим білетом на іспитах з укррадлітератури. Сам Шлойма на другому курсі писав курсову роботу з теми "Художні особливості зображення характерів поліських селян у романі-трилогії Степаниди Добромолець." Саме звідтоді він так гарно й закарбував у собі перебіг подій всіх трьох романів. Молода, свіжа, тренована пам'ять не опиралась, вбираючи в себе, мов губка, всі ці коллізії та перипетії. Через це в майбутньому Шлойма часом не міг пригадати деталей з короткої новелки Борхеса чи невеликої повісті Грабала, прочитаних набагато пізніше, але сюжети всіх трьох романів Степаниди Добромолець засіли в ньому назавжди.

Двері палати номер 22 рипнули і з-за них з'явився Самчук. Вся його службова зовнішність, з обличчям включно, променилась непідробною турботою, повагою й шанобливістю.

"Значить так, Шлойма Васильович. Вона зараз приготовиться, і ви зайдете. Ми з Миколою Івановичем вас тут підождем. Це другий етаж, вікна там в палаті зарешочені, так шо даже й не думайте, другого вихода, як у ці двері, у вас нема. Пробудете, скільки потребується, тільки так, шоб не дуже утомлять старушку. І не нєрвіровать. Соглашайтеся з усим, шо вона вам скаже, про шо не попросить. Вона лежить, не встає, так шо ви коло неї сядьте, на близькому расстоянії, шоб вона вас харашо чула й бачила. Все, давайте, заходьте. Помніть, ми тут, рядом, за дверима."

Шлойма потягнув на себе двері й увійшов у напівтемний зашторений простір палати. Приміщення було вузьким і довгим. Якась квітка – чи й не фікус – похилилась у горщику на застеленій газетою табуретці біля

стіни, виділяючи кисень згідно свого рослинного призначення. А далі, біля вікна, в глибині палати, на високому ортопедичному ліжку лежала, виклавши руки поверх товстої пухової ковдри й підвівши йому назустріч розкошлану голову сама помираюча й вічно жива Українська Радянська Література. Повільними, обережними кроками, майже навпомацки у штучному сутінку палати Шлойма підійшов до узголів'я ліжка.

***

Це була величезна жінка, вагою, без сумніву, понад центнер. "Ніколи не думав, що вона така велика..." – майнуло у Шлойми в голові. – "Але ж і бачив я її кілька разів у житті, і тільки з відстані. Й років звідтоді минуло щонайменше тридцять." Туша в ліжку правильною куполоподібною горою здіймалась під ковдрою, ногами до зашторeного вікна. Ліжко тоненько й жалібно поскрипувало, коли вона ворушилася. Сиве жорстке волосся на голові Степаниди Добромолець ще зберігало сліди завивки, карі очі з-під сивуватих брів дивилися серйозно, тверезо й цілком осмислено.

Шлойма нерішуче спинився біля самого ліжка, шукачи очима, де б тут можна було присісти.

"Сідайте ось тут. Петро, дай стільця людині." – промовила письменниця неголосно, але твердо й розбірливо. І тільки зараз Шлойма помітив, що в палаті є іще хтось. В ногах ліжка, скулившись і злившись зі шторами, сидів і неначе куняв невисокий, проте широкоплечий чоловічок з борідкою на вилицюватому обличчі психіатра-невропатолога. Почувши звернені до нього слова старої письменниці, чоловік метушливо підхопився й вийнявши з-під ліжка біле судно, в якому щось плюскотіло, перехопив його шийкою вперед і прожогом вилетів за двері палати.

"Ось, тепер ми самі." – Степанида Добромолець, стиха крекнувши, повернулась на лівий бік, обличчям до Шлойми, від чого ліжко протяжно

верескнуло. – "Тепер можемо спокійно поговорити. Як ви доїхали? Яка там у вас погода?"

"Дякую, нормально." – Фраза вискочила зі Шлойми без жодного осмислення, як стандартна відповідь на стандартне запитання. – "Погода... як зазвичай погода у вересні."

"Ви їхали сюди автобусом, чи потягом?" – наступне запитання було вже менш стандартним, та не менш незрозумілим.

"Я приїхав автом. Автомобілем, Степанидо Порфирівно." – Шлойма підійшов ще на крок ближче й не питаючи дозволу легенько опустився на краєчок ліжка в ногах у письменниці, саме на те місце, де нещодавно сидів чоловік, називаний Петром, який щось довго не ніс обіцяного стільця.

"Автомобілем... Ви маєте свій автомобіль? У вас там письменник може дозволити собі мати власний автомобіль..." – в голосі старої письменниці бринів чи то смуток, чи то погано прихована заздрість. Шлойма вирішив обережно прояснити все до кінця. Степанида Добромолець підтяглась за бильце ліжка і підбила сама собі подушку під головою, щоб краще бачити співрозмовника.

"Ні, це не моє авто. Колись я мав авто, але воно вже старе, не пройшло техогляду. А це я винайняв, узяв напрокат."

"У вас там можна взяти авто напрокат? Як це цікаво..."

"Можна... як усяку іншу річ." Розмова котилась якимсь незрозумілим, непередбачуваним руслом, але направляти її Шлоймі не хотілося.

"Ото ж бо й воно – як усяку річ! У вас там і людина стає річчю! І людину можна взяти напрокат! А особливо – жінку! Жінка у вас стає предметом торгу! Вона змушена продавати своє тіло, потоптувати

власну гідність, жіночу честь!" – Степанида Добромолець вже не промовляла, а кричала ці фрази кудись вгору, у стелю, чи в зашторене вікно, так що Шлойма навіть подумав про можливу наявність якихось прослуховуючих пристроїв у палаті номер 22. Він не мав що відповісти на гнівні інвективи старої письменниці, та вони, начебто, й не дуже стосувались його особисто. Принаймні, якоїсь своєї вини за пригноблене становище жінок у світі він не почував.

Тим часом напад люті в Степаниди Порфирівни минувся так само раптово, як і накотився. Вона іще кілька разів гойднулась у ліжку і втихла, ніби коротка літня буря, на піку власної активності. Недовго помовчавши, стара письменниця продовжила сеанс запитань-відповідей:

"А скажіть мені, молодий чоловіче... Там, у вас, начебто, був колись, за часів моєї молодості... якийсь молодий, перспективний прозаїк. Прізвище його... прізвище на "а" закінчувалося. Причина... Плачина... Діброва... Мерега... Якесь таке прізвище. То я хотіла б у вас поцікавитись – він живий іще? Нічого з ним не трапилося? Що він пише тепер?"

"Нічого не зрозумів. Де це – "там у вас"? І коли були часи її молодості? Чому я мушу про це пам'ятати? Та й прізвище таке нічогісінько мені не каже – Кручина, Дрючина... " – Всі ці думки безпорадно пролетіли в голові у Шлойми, й він, аби хоч щось відповісти, пробурмотів після паузи: "Він... він працює. Пише, видається. Критика його хвалить." Бо розчаровувати й нервувати стару письменницю не хотілося, згідно вказівок Самчука, який чекав за порогом. Та вона й сама, здається, вже забула своє попереднє запитання, бо на кілька хвилин знову зосереджено замовкла, потім довгим зусиллям-рухом дістала звідкись із-за спини прозору пластикову кисневу маску зі шлангом і піднісши її до обличчя, зробила кілька тяжких, хрипких, глибоких вдихів.

"Розумієте, я тут вже давно..." – Вона знову серйозно й осмислено подивилася Шлоймі в очі, відвівши маску від рота. – "І напевно, вже тут і

залишуся. Так ось, я сьогодні подзвонила в обком, зв'язалася особисто з товаришем Манасенком, і він дав добро на цю нашу зустріч. Так-так, не дивуйтесь! Ви, напевно, чули, що Степанида Добромолець постійно перебуває в опалі, в опа... опозиції... Але й тут, у нас вміють прислухатись до думки письменника... інколи. Коли бувають змушені до цього. Й навіть роблять відповідні кроки назустріч. Якщо виявити характер, і на цьому наполягти."

"Так, я це помітив." – Шлойма подумав, що таки треба щось відповідати, і вліпив це своє речення, відверто недоречне. Степанида Добромолець на ці його слова покривилась, ніби від зубного болю. Роздратування знову зненацька охопило її.

"Так ось, слухайте мене й не перебивайте!" – Верескнувши цілком непритаманним собі високим тоном, стара письменниця зробила коротку й уїдливу паузу, в якій Шлойма внутрішньо зіщулився й від відчуття незручності аж підібгав пальці в черевиках. – "Я вас запросила сюди не просто так. Не теревені з вами правити. Зараз я вам передам одну річ. Це мій твір. Мій останній твір. Мій головний твір. Твір усього мого життя." Степанида Добромолець знову крекнувши, повернулась у ліжку і з-за спини, з-під ковдри, із бездонних надрів свого неосяжного ложа витягла акуратну зелену папку з зав'язочками, зверху ще й перетягнуту резинкою. Білий картонний квадратик, наклеєний на папку, був у два рядки змережений друкованими від руки чорнильними літерами: "С.ДОБРОМОЛЕЦЬ. ПОЛІСЬКА САГА." Потримавши в руках, похилитавши, неначе зважившись папку, Степанида Добромолець, ледь-ледь підвівшись у ліжку, простягла її Шлоймі:

"Ось. Вручаю вам цю працю. Ввіряю і довіряю вам!" – Голос її звучав досить-таки урочисто. – "Візьміть. Збережіть цей мій твір. Перевезіть його туди, у ваш світ..." – понизивши голос до шепотіння, стара письменниця раптом хрипко кашлянула й не без зусилля видушила з себе продовження своєї урочистої промови – "У вільний світ... У той, що ви його називаєте вільним!.. Можливо, там, у вас вдасться

опублікувати... цей мій твір. Хочу, дуже хочу, щоб він дійшов до людей, для яких я його сотворила!"

Шлойма прийняв папку до рук – вона тягла не менше, як на півтора кіло, а то й на всі два. Неначе всередині був не папір, а якась значно важча речовина. Та відкривати папку просто при авторці було незручно. Хоча й цікавість вже точила його – що ж це за сагу сотворила Степанида Порфирівна? Чи не є цей твір продовженням трилогії "Шлях до волі"? Бо жодних інших творів, окрім трилогії, стара письменниця ніколи не писала й не видавала, що, як це не дивно, спрацьовувало їй на користь, бо дозволяло критикам порівнювати її з класиком російської прози Михайлом Шолоховим.

"Я закінчувала його вже тут, у лікарні..." – письменниця невідривно дивилась на папку в руках у Шлойми, – "Писала навіть не в шухляду, а сюди, в ліжко. Творила під себе..." – останні слова вона вимовила з гідністю й гордістю.

Шлойма мовчав, надалі боячись ляпнути якусь недоречність.

"Іще я хотіла б вам сказати..." – після свого попереднього пасажу Степанида Добромолець дещо знітилась, тон її мови став нерішучим, в голосі забриніли нотки чи то сумніву, чи прохання – "Якщо за видання цього твору буде заплачено... буде нараховано якийсь... якийсь гонорар..." Стара письменниця замовкла і втупилась вже дещо осклілим поглядом Шлоймі в перенісся. Він мовчав, не знаючи, що відповісти, не розуміючи, куди хилиться тема розмови.

Витримавши тривалу паузу, Степанида Добромолець незадоволено, але вже не так нерішуче (трепетний тон в голосі щез) продовжила свою думку:

"Тож, якщо вдасться отримати якийсь гонорар, – а я не сумніваюсь, що мій твір, коли його видати, безперечно користуватиметься

популярністю й збере неабиякі тиражі, – я хотіла б, аби всю суму гонорару ви..." – вона зробила чіткий і виразний наголос на останньому займенникові – "після відрахування собі належних комісійних... ну, я гадаю, десять відсотків вас повинно цілком влаштувати?" – в голосі письменниці знову забринів прохальний сумнів, – "...бо вже більше пятнадцяти, ну нехай двадцяти відсотків я вам запропонувати аж ніяк не можу..." – Шлойма й далі зосереджено мовчав, потрохи збагнувши, до чого хилиться розмова й все-одно нічого не розуміючи в її суті й кінцевій меті. Ліжко знову скреготливо застогнало. Це Степанида Добромолець заворушилась-захиталась усім своїм великим тілом під ковдрою, вмощуючися зручніше. Шлоймине мовчання її також нервувало, але вона з усієї сили намагалась цього не показувати. Тож далі вона заговорила знову тихим, тверезим і врівноваженим голосом:

"Ну добре, якщо хочете, можете взяти собі половину... П'ятдесят відсотків я вам ніколи б не запропонувала, якби не перебувала в такому важкому, вкрай безвихідному становищі... Ви повинні розуміти, що це мій єдиний, це мій останній шанс на..."

"Зачекайте, Степанидо Порфирівно!.." – спробував було втрутитися Шлойма в її монолог. – "Я вас не зовсім... зовсім не... я вас погано розумію..."

"Ні!"— майже верескнула стара письменниця. – "Не перебивайте мене! Пятдесят відсотків – це все, гранична межа, верхня стеля того, що я можу вам запропонувати! Бо інакше це вже буде просто грабіжництво! Адже я старалась, працювала, писала, я, можна сказати, душу вклала у цей свій твір. Тож будьте ласкаві, за половину гонорару взятись і прилаштувати його в котресь із ваших видавництв! А решту, другу половину нарахованого гонорару ви мусите... Чуєте – мусите! Мусите перерахувати сюди, в ровенську міську ощадну касу номер... у центрі, на Ленінській, біля швейної фабрики... Не пригадую номера, зараз прийде Петро, він вам усе скаже... отож – перерахувати в касу на рахунок, його номер вам теж скаже Петро... на ім'я Добромольця... Петра Степанидовича."

Степанида Добромолець замовкла, віддихуючись. Шлойма також мовчав. Він і далі все ще нічого не розумів, окрім того, що стара хоче десь опублікувати свій роман і сподівається отимати за це якусь певну суму грошової винагороди. Заперечувати не хотілося, щоб не розчаровувати її й не нервувати, не тільки тому, що це було строго заборонено Самчуком, а й з простих морально-етичних поглядів теж.

"Петро... Це мій... Це мій син." – Степанида Добромолець, видно, вирішила все прояснити до кінця, не лишати жодних недомовок. – "Отримавши цю суму, він зможе... він займеться організацією облаштування експозиції моєї квартири-музею. І це буде перша меморіальна письменницька квартира-музей у нашому... у нашому з вами місті, Шлоймо Васильовичу..." Голос старої письменниці потроху тихшав, темп мови уповільнювався, сама вона неначе непомітно поринала в сон, чи в якийсь інший трансовий стан.

Ззаду хтось торкнув Шлойму за плече. Від несподіванки Ецірван здригнувся й підхопився з краєчку ліжка, ледь не впустивши при цьому зеленої папки, яку був поклав на коліна. За спиною в нього стояв Петро. "Як нечутно він підійшов. Навіть двері не рипнули, і кроків чути не було." – встиг подумати Шлойма, доки Петро короткими оцупкувати пальцями не потягнув його до себе за ґудзика на джинсівці. – "Давайте відійдемо... Треба поговорити..."

Судна в руках у Петра вже не було, але не було й обіцяного стільця, й від рук у нього пахло суничним милом. Шлойма відійшов з ним від ліжка, всього на кілька кроків у бік дверей, іще встигнувши озирнутись на стару письменницю, яка хоч іще ворушила губами, нечутно промовляючи якісь слова йому навздогін, та вже поволі закотила очі під лоба й одноманітно, ритмічно захропла, простягаючись горілиць і випростуючи ноги під ковдрою.

"Розумієте..." – Петро Степанидович говорив схвильваним басовитим пошептом – "Розумієте... для матері... не так для матері, як для мене це єдиний шанс вирватися звідси. Повідомлю вам по секрету – я науковець.

І мої напрацювання... мої дослідження в галузі порівняльної психіатрії, якщо я зможу виїхати звідси, безперечно зацікавлять моїх колег, фахівців у західному світі... Але для цього... для цього я мушу виїхати безперешкодно, як син знаної письменниці, щоб мені дали вивезти весь мій архів, десятки папок з дослідженнями... Сподіваюсь, ви нам допоможете... Мати покладала такі великі... величезні надії на цю зустріч з вами..."

Петро Степанидович натужно дихав, відпрацьоване повітря з його бороди виривалось затхлим і несвіжим, очі світились неприхованим хвилюванням. Шлойма пригадав невідь-коли прочитану в якійсь книзі думку, що лікарі-психіатри потрохи набираються хворобливого стану від своїх пацієнтів. Не без зусилля відірвавши сильну руку Петра Степанидовича від свого ґудзика, він про всяк випадок відступив на крок, і з цієї дистанції відказав у широке бородате обличчя із усією можливою серйозністю:

"Я спробую зробити усе, що в моїх силах..."

Обличчя Петра Степанидовича зраділо просяяло, з-під бороди навіть вистромилась несвіжа, сірувата усмішка:

"Ой, я дякую, дякую вам наперед!" – він раптом посерйознішав, неначе пригадавши щось. – "А про форму оплати, я сподіваюсь, мати з вами не забула домовитися?.."

Шлойма, міцніше притиснувши до грудей зелену папку, перевів на неї погляда й підморгнув, показуючи, що все о-кей, все залагоджено. Петро Степанидович хотів було знову вхопити його за ґудзика, та в останню мить, вже піднісши руку, стримав себе і взяв Ецірвана під лікоть. Взяв міцно, трішки розвернув і повільно-повільно повів до виходу, конфіденційно бурмочучи:

"А якщо у вас раптом, не приведи що трапиться тут у нас, у місті, то ви тільки знайдіть спосіб зв'язатися зі мною, і я також маю змогу надати вам якнайширшу допомогу... Я можу, наприклад, якщо виникне така потреба... провести вам освідчення... експертизу вашого психічного стану, й визнати вас непідсудним за будь-яких обставин... Майте це на увазі, будь ласка."

Шлойма, якому вдалось-таки нарешті звільнити свій лікоть з пальців психіатра й сина старої письменниці, саме пригадав неначе вві сні прослуханий божевільний текст протокола, зачитаного йому Миколою Івановичем кілька хвилин тому в передбаннику томографа, відсторонився і трохи нахилившися вперед, відказав секретним півголосом:

"Я безперечно матиму це на увазі. Це й справді може мені знадобитись, навіть найближчим часом. Самі розумієте, життя таке складне. Всяке в ньому трапляється, слід бути готовим до всього."

Петро Степанидович подивився на Шлойму знизу вгору дослідницько-випробовуючим поглядом, як справжній експерт-психіатр на пацієнта, котрий косить під дурочку. По обличчю було помітно, що він не до кінця вірить ецірвановим словам, вбачаючи (або, швидше, вчуваючи) у них якусь приховану чи то пастку, чи то частку іронії, цілком безпідставно, що слід зазначити окремо. Але сказати щось у відповідь Петро Добромолець вже не спромігся, бо вони повільним-повільним кроком вже підійшли під самі двері палати, й з-за цих дверей було чути шурхотіння – це Самчук з Миколою Івановичем там, за дверима нетерпляче переступали з ноги на ногу. Петро Степанидович вхопив Шлойму за долоню правої руки і стис її з такою силою, що в письменника аж пальці злиплися. Обоє чоловіків мовчки подивились один одному в очі й так само мовчки на прощання кивнули один одному. Вийшов наче взаємний уклін, японський самурайський ритуал. Після поклонів Петро Степанидович так само без жодного слова видобув з кишені штанів квадратову картонну картку, точнісінько таку, як та, що була наклеєна поверх зеленої папки, й підніс її Шлоймі перед очі. На картці

квадратовими друкованими літерами акуратно було виведено два номери – ощадної каси й ощадної книжки у ній. Надалі не промовивши ні слова, Петро Степанидович елегантно запхав картку до нагрудної кишені шлойминої джинсівки.

Немов на прощання стара письменниця, на ліжку під вікном, іще раз потягнувшись, протяжно неголосно пукнула, але Шлойма, котрий був уже біля дверей, сприйняв це лиш, як благословення. Петро кинувся в глибину палати, біля ліжка, заметушився, підтикаючи ковдру й поправляючи подушку під головою хворої. А Шлойма Ецірван штовхнув двері й виступив за них, притискаючи до живота зелену папку, стягнуту резинкою. Він відбув важливу зустріч, він вийшов назустріч своїм квадратноплечим провожатим. Самчук і Микола Іванович обоє з майже радісними виразами облич повернулись до письменника. В поглядах читалася вдячність за те, що він таки вийшов сам, без примусу, не намагаючись втекти через вікно, яке не було загратованим усупереч попереджувальному Самчуковому твердженню, й навіть кватирка в ньому була відчинена, хоча повітря в палаті таки було порядно затхлим, тобто користі від кватирки було нуль.

Шлойма відітхнув з легень останній ковток цього затхлого повітря й запитально подивився на Самчука й Миколу Івановича.

"Ну, куди тепер?"

***

А тепер знову назад, туди, звідки тебе й привезли, поза дворами, якимись партизанськими вулицями Мірющенка-Остафова-Приходька-Бегми, що в них ізроду не було попередніх назв, бо вони постали вже по війні, забудувались і заселилися людьми, прийшлими з навколишніх сіл, і через це зберегли й сільську мораль, і сільський характер взаємин, хоча тепер ними проходять маршрути автобусів і навіть тролейбусів. Але місцеві господині ще й сьогодні можуть собі дозволити просто в

капцях перебігти перед носом у тролейбуса до сусідки через дорогу позичити солі чи перепитати рецепта квашення огірків. Везуть тебе вже не міліцейським уазиком, а тією самою сірою "волжаною", якою забирали і зі Струтинської, з помешкання батьків. Коли ви залишали ліксанупр, авто вже стояло перед входом до корпусу, в затінку яблуньки, й водія у ньому не було. На колінах у тебе лежить, підстрибуючи, папка, стягнута резинкою, а за вікном легковика пропливає спершу одноповерховий приватний сектор, а далі й п'ятповерхові цегляні хрущовки, верхня забудова по вулиці Московській, забудова другої половини шістдесятих. Тут також минала твоя юність, не все ж було парком валандатися. Сюдою пролягав твій шлях до школи, з Остафова ще слід було звернути на коротеньку вуличку, що носила ім'я прогресивного дослідника природи Дарвіна. Саме так, "Дарвіна", без імені, й тебе страшенно здивувало і насмішило, коли в дев'ятому класі Колька Пелех, який мешкав саме на цій вулиці, не знав, як звали сера Чарльза на ім'я. Це з'ясувалось під час відкритого уроку з біології, де були присутніми вчителі з сільських шкіл Ровенського району, а також інспектори райвно і міськвно. Пелех, потенційний золотий медаліст, застуканий зненацька, хвацько шпарив біля дошки відповідь про еволюційний розвиток біологічних видів, непомітно підглядаючи в шпаргалку і вживаючи тільки прізвище вченого, а коли роздратована такою неповагою вчителька попросила його таки називати дослідника на ім'я, зам'явся. Вирішивши допомогти учневі виплутатись, щоб і самій не потрапляти в незручне становище, біологічка наважилась на підказку: "Його звали так само, як кіноартиста Чапліна. Знаєш Чапліна? То як його звали?" Пелех, не вагаючись, випалив у відповідь: "Чарлі!" Відкритий урок вчительці біології оцінили на "відмінно".

Микола Іванович, сидячи поряд біля Самчука, який кермує "волгою", раптом обернувся до тебе на заднє сидіння й усміхаючись, попросив ще одну сигарету іностранну, якшо остались, канєшно ж. Ти помацав по кишенях джинсівки, але пачка "Галуазу" виявилась чомусь у лівій кишені, хоча ти завжди мав звичку класти її в праву. Та й сигарет у ній відчутно поменшало. Лишилося їх там п'ять чи шість, одну з них ти

простягнув Миколі Івановичу, другу запалив сам. Курилося смачно, але потім швидко почало піднуджувати – чи то від голоду, чи тому, що давно не палив.

Погода, про яку нещодавно запитувала Степанида Добромолець, почала змінюватись. Замість сонячно-туманного ранкового сфумато, яке тривало й до пообідньої пори, зараз небо затяглося серйозніше, й навіть дрібні, мікроскопічні краплі мжички росою осідають он на вітровому склі "волжани".

З Московської на останньому перехресті, за квартал від Стіни, біля гуртожитку медучилища ви звернули праворуч, на Кузнєцова, промчали вгору просто попід вікнами наріжної квартири Бляшаних на другому поверсі, над аптекою, ти ще встиг озирнутись: ану, чи не палить там на балконі, схилившись на поруччя, пенсіонер-патологоанатом І.Бляшаний? Ліворуч, за гранітним парапетом простилається парк, ти там вже був сьогодні, власне, саме звідси, від цього парапету ти й почав сьогоднішню свою прогулянку, таку бажану, довго очікувану й таку невдалу. Але ж тебе немарно тягло сюди. Ти справді потребував, справді мусив побувати тут. Мусив вдихнути цього повітря, пройтися затінком цих дерев, нерівним асфальтом цих алейок. Бо хоч бував ти і в тихому берлінському Тіргартені, і на залюднених краківських Плантах, і в мюнхенському Енґліше Гартені переступав через тіла нудистів понад вузенькою притокою річечки Ізар, і Люксембурзький Сад в Парижі, й Літній Сад у Петербурзі стелили перед тобою жорству своїх доріжок, та саме цей парк живе у тобі, зринає в свідомості при односкладовому слові з чотирьох літер "п.а.р.к." Чотири літери, з них три глухих приголосних... "Пха-р-рк!" – неначе звук розриву, роздирання тканини, і в продерту високу вузьку щілину видно той інший, затишний, безповоротно втрачений, спокійний милий світ, в якому все погане перебувало десь далеко, там, за океаном, в тому страшному чужому, продажному світі, де правив бал Жовтий Диявол, де пентагонівські яструби висиджували атомну бомбу, де трудящі вишиковувались у довжелезні черги на біржу праці, щоб знайти хоча б якусь роботу і хоч якось прогодувати свою родину. А тут синові-другокласникові давали

десять копійок на дитячий сеанс – і він чимчикував собі парком до найближчого кінотеатру ім.Шевченка чи до "Юності", трохи далі, в центрі, і нічого з ним не траплялося – це ж вам не Сентрел Парк в Нью-Йорку!.. Й назад повертався надвечір, добряче потинявшись містом, також через парк. Нехай гуляє дитина, надворі ж така гарна пора, а по телевізору зовсім нічого дивитися: по першій програмі "Сельский час", а по другій "Таланти твої, Україно!" Ну а ввечері, після програми "Час" ще фільм якийсь покажуть, чи то молдавський, про лаутарів, чи кіностудії "Узбекфільм", а потім, вже зовсім пізно – "Документальный экран", що веде отой відомий російський поет, який затинається, або "Камера смотрит в мир" – там такі страхи показують, про демонстрації безробітних, і як їх поліція лупцює, а в Ізраїлі знову жиди з арабами чубляться, і що вони там хочуть? А от Міна Бенціонівна з другого під'їзду, та, що в списку мешканців на першому поверсі пишеться, як Ніна Борисівна, з Ізраїлю посилку отримала. Там і шуба нова з натурального хутра, й хустка, і дві шапки, і всякої легкої одежі повно. Але в листі, який був до посилки вкладений, родичі пишуть, що все в них дуже дорого, й вони собі не дуже багато можуть дозволити купити... А ще в них жінок в армію забирають, хай бог милує, в казармі жити, онучі прати, з автомата стріляти мабуть теж заставляють!.. Тут і так живеш, як на війні...

"Волга" закладає поворот ліворуч, повз кооперативний технікум та міськраду, повз кіноафішу на стіні швейної фабрики, а тепер і праворуч, на вулицю Пушкіна, тут ще сьогодні ти не був. За металевою огорожею пропливає міськвідділ внутрішніх справ, навряд чи твої супроводжувачі підлягають саме цьому управлінню, вони з іншого відомства. На розі за міліційним управлінням тулиться штукатурений на рожево одноповерховий старенький "ввір", тепер ти встигаєш розгледіти на таблиці ту дивовижну абревіатуру ОУЗВМН, чи не звідси прийшов тобі сьогодні вранці лист, підписаний інспектором Колтунцем, який два тижні перед тим лежав на головпошті, просто під Стіною, чекаючи, доки "по мірі накопичення" збереться повний контейнер кореспонденції до західного сектора.

Ліворуч промайнула облицьована світлою плиткою сумнівно престижна п'ятнадцята школа, тут, колись писала Уляна, навчається Ілько. Ти не бачив племінника невідь скільки, він вже в третьому, чи, може, й в четвертому класі. Лишається тільки сподіватись, що йому підійдуть джинси, куплені сьогодні вранці абсолютно наосліп, ти так і сказав продавцеві – "На хлопчика десяти років." Чи він високий, чи низенький, ти знати вже не міг. А колись, за часів єдиного міста ти мав звичку привозити племінникові майки з малюнком на грудях – з Афін і Праги, з Берліна й Бонна. Тоді ти постійно мав хлопця перед очима, то й проблем з розміром не виникало.

Колись ти й місто своє постійно мав перед очима, все, в цілості, воно було співмірним тобі, а ти – йому, який їхав, таке й здибав, ти щиро хотів бути співцем цього краю, цього міста, достатньо безликого, достатньо байдужого, та все ж таки рідного, свого, якому вибачаєш все тільки з причини порідненості. Ти намагався писати про нього вірші й прозу, виходило не дуже, можливо, бо недуже було про що писати. Дрібні теми й дрібненькі-дрібнюсінькі варіації на них. Потім ти написав кілька п'єс, у яких взагалі не було реального антуражу – і тобі вдалося. Ті п'єси переклали, поставили, і далі ти писав вже тільки так – вимислюючи світ з його деталями, підробицями, заселяючи його так само вимисленими, штучними персонажами. Створити уявний світ виявилось легше, ніж давати ради світові реальному.

Праворуч, в оточенні ялинок, ялівцю і ще якоїсь ялової зелені – управління лісів. Чи – лісами, хто його зна, як правильно. Чи, може, господарства, також лісового. Адже Ровенщина – край лісовий, як, до речі, й Волинь, куди ти сьогодні вранці збирався запросити Ізабеллу й Маульвюрфа на гриби. Скільки ж це часу минуло з того сонячно-туманного ранку, в який, здається, ніщо не віщувало... Ось і знов літературщина поперла з тебе, письменнику Ецірване...

Ліворуч, у глибині вулички з похиленою серед тротуатру вербою – готель "Мир", огороджений количим дротом. Напевно, правду розповідають, що в цей готель, який нависає над Стіною своїми

дев'ятьма поверхами, не поселяють нікого, крім співробітників органів, переважно приїжджих з Києва, і що вони, ці співробітники ведуть з готелю спостереження й прослуховування західного сектора. А он попереду вже й викрут Стіни, попід ним постаті в плащах кольору хакі. Вони бачать ваше авто й відступають під саму Стіну, на крок назад, кивають Самчукові, який пригальмовує і ледь відчинивши дверцята, про щось перемовляється з одним плащем. В цей час Микола Іванович відкручує праве віконечко й викидає за нього недопалка, якого вже давно загасив, але тримав у долоні, бо у "волзі" немає попільнички. Ти свого бичка просто непомітно притоптав на ґумовому килимку під ногами. Некультурно, але ж твоєї вини у відсутності попільнички немає ніякої. Цікаво, чи вчинив би ти так само там, у себе, по той бік Стіни? Чи це вже тутешня атмосфера так на тебе вплинула?.. Шлойма подумав, що не може відповісти на це питання з певністю.

Самчук зачинив дверцята, підгазував і повільно завертаючи ліворуч, під'їхав вздовж Стіни до сходів перед розчиненнями навстіж, на обидві свої половини дверима Дому політичної роботи. Тут ти вже був сьогодні, десь в обідню пору. Коло замкнулося.

***

Хоча до вечора було іще далеко, хол Дому політичної роботи вже світився зсередини всіма своїми лампами й ліхтарями. Парти, за якими сьогодні вдень сиділи письменники, зараз були в три поверхи складені одна на одну під глухою стіною, а вільний простір заповнювала публіка. Одягнуті в однакові костюми-двійки, контролери в дверях перевіряли наявність запрошень. Шлойму і його почет вони пропустили безперешкодно, багатозначно перезирнувшись. Із глибини холу їм назустріч з'явився Трохим Зубчук, відповідальний секретар і голова Ровенського відділення Спілки письменників СРУ. Зі щирою силуваною усмішкою він жестом, не ручкаючись, запросив Шлойму йти за ним. ("Немов заразного..." – промайнула думка в голові). Самчук і Микола Іванович одразу ж відстали, немов розчинились у юрбі. Та їхні погляди

на своїй потилиці Шлойма відчував безперестанку впродовж усього вечора.

Зубчук, все ще всміхаючись, провів письменника Ецірвана не дуже довгим бічним коридором до "Актового залу" ("Цікаво, що ж це за "акти" тут відбуваються?" – промайнула думка в голові) – високе й просторе приміщення, досить таки слабенько освітлене люмінесцентними лампами, було майже ущерть заповнене трудящими. Про те, що це таки й справді трудящі, свідчили орденські колодочки на лівій стороні грудей у багатьох з них, а також сам стан їхнього одягу – злежаного в шафах і скринях, а сьогодні просто вийнятого й розправленого, через що складки в місцях згинів чітко виділялись на брюках і піджаках. Деякі з цих костюмів, імовірно, перед одяганням відвисали певний час на спинках стільців і бильцях ліжок, від чого складки в місцях згинів дещо розпростались. Втім, у піджаки й брюки були вбрані лише чоловіки, а поодинокі жінки, яких було в загальному не більше 1/10 від списочного складу присутніх, були одягнуті трохи охайніше і яскравіше – а кожна четверта з них замість ділового костюма (спідниця, жакет і біла блузка, оздоблена угорі мереживним комірцем-жабо) навіть мала на собі ошатне плаття синього, зеленого, або й червоного кольору. ПИТАННЯ ПЕРШЕ: скільки всього жінок у залі було в платтях, якщо відомо, що загальна кількість учасників відкритого засідання обкому становила 640 чоловік, а одна з жінок, доярка-ланкова з села Старе Село Рокитнівського району Кибукевич Уляна Йосипівна, мала на собі чорно-коричневого плюшевого піджачка й тернову хустку? (Задачу можна розв'язати трьома різними способами.) ПИТАННЯ ДРУГЕ: Скільки чоловіків було вбрано в піджаки, якщо лише один присутній чоловік (окрім Шлойми, котрий, як відомо, був одягнений у джинсівку) мав на собі яскравого синього светра з контрастними малиновими рукавами?

"Що це за збори?" – Шлойма якомога серйозніше подивився на Зубчука.

"А вам що, досі не сказали? Зараз має відбутись розгорнуте обговорення вашого роману."

Роману? Роман "Стіна" Шлойма написав на початку минулого року, втомившися від драматургії, і львівське видавництво "Касталія" невдовзі випустило його пробним накладом одна тисяча примірників. Але серед читацького загалу ЗУР (що значить – Львова й передмість) книга особливого успіху не мала, хоча й здобулась на кілька прихильних рецензій. А в нечисленних книгарнях Західного Рівного і взагалі було продано примірників п'ятнадцять-двадцять, так що на першому пробному тиражі вся справа й закінчилася. А тут раптом на тобі – розгорнуте обговорення.

"Це що ж – учасники цього обговорення прочитали мій роман?" – Шлойма не йняв віри, такого бути не могло.

Зубчук дипломатично витримав чималу сторожку паузу і зважено-зважено протягнув:

"Ну-у, може й не всі... Але дехто, я гадаю, певна частина, таки прочитали. Принаймні, прочитали всі, кому це положено... в чиї це входить обов'язки..." Було помітно, що тема, заторкнута Шлоймою, чомусь була для нього болісною і відверто неприємною. Тому Ецірван вирішив, що довідався вже достатньо, і всі інші запитання вирішив тримати при собі до зручнішої нагоди, якої, втім, йому так і не трапилося.

Пройшовши попід обшитою фанерою стіною через увесь зал до першого ряду й першого-другого крісел у ньому, Зубчук зі Шлоймою зупинилися. "Перший ряд, перше місце..." – Шлойма подумки всміхнувся, саме на цьому місці він полюбляв сидіти у Вільному театрі міста Рівного під час репетицій, які проводив Маульвюрф. Шлойма не належав до надміру дошнипливих авторів, та все ж декілька прогонів відвідав, просто з цікавості – чи ж режисер так само бачить події у тексті його п'єси, як бачить їх він, автор. Звісно ж, режисер бачив все цілком інакше, він вискакував на сцену, миттєво перевтілюючись, показував акторам, кого вони насправді повинні в даний час зображати, сердився,

сварився, реготався, обзивав акторів і кілька разів навіть доволі гостро (хоча й по-німецьки) відгукнувся про автора п'єси, над якою працював.

Шлойма повернувся обличчям до зали й подивився углиб. І йому водномить стало все зрозумілим. Залу заповняли не тільки трудящі. Он, ряді в четвертому-п'ятому, зовсім недалечко сидів таксист у тенісці й з підбитим оком. Одразу за ним, притуливши до себе старенького сірого пуделя, позирав у бік сцени з-під брів пенсіонер, який гуляв сьогодні парком. Трійка "роботяг" у засмальцьованих піджаках про щось перемовлялась просто в середині зали, десь на рівні дванадцятого ряду. Сестра Уляна з Миколою й Ільком, якого навіть не перевдягла з коричневого шкільного костюмчика, саме пробиралась до своїх місць, проминаючи в вузькому дев'ятому ряді пенсіонера І.Б.Бляшаного, котрий зухвало прийшов на таке урочисте зібрання з плеєром (передбачливо знявши навушники при проходженні контролю в дверях) і зараз повільно похитував головою в такт лише йому чутної музики. За кілька крісел від нього Петро Степанидович Добромолець щось шукав по кишенях піджака, напевно, окуляри. Проходячи повз сина знаної письменниці, Уляна, озирнувшись, зустрілася очима з Шлоймою і швидко примружила одне з очей – майже що підморгнула. Десь мусила бути й мати, і Обля з дочкою, і митник, який зміняв сто марок по вигідному курсу, і – хто іще ввійшов у це число 640 осіб, які могли сісти в "Актовій залі", а ще чоловік 25-26 могли, нікому не заважаючи, стояти біля дверей у проходах, що вони й робили.

Над сценою, прямо у залу світився величезний транспарант з електричних лампочок: "Позор і ганьба відступнику Ецірвану!" Кілька лампочок не горіло, зокрема слово "позор" виглядало, як "позог", а "ганьба", як "іаньба". У глибині сцени, просто над столом президії опускався зі стелі якийсь незрозумілий пристрій – дві великі металеві півкулі, до яких звисали й підіймалися металеві, ґумові й пластикові кабелі та трубки.

Зубчук з другої спроби перехопив питальний погляд письменника Ецірвана і хвильку подумавши, вирішив, що мусить якось прокоментувати дивне явище під стелею.

"Це Де У Пе А." – пояснив він скоромовкою. – "Секретна розробка нашого радіозаводу. Я не маю права цього розповідати, але ви вже майже свій (Нічого собі! – отетеріло відзначив про себе Шлойма), тож знайте, що "Д.У.П.А." розшифровується, як "Думально-уніфікуючий променевий агрегат". Випромінення, що йде від нього, робить думку колективу одностайною. Над цим винаходом билися кращі фізики й біологи всієї України... Соціалістичної України, як ви розумієте. Поки-що випущено два експериментальні зразки – один висить перед нами, а другий забрали у Київ, здається, у Верховну Раду. Але на цю секретну розробку радіозаводу вже є купа замовлень, я чув, що з Росії, з Білорусії, з інших госу... держав СНГ. До речі, операцію по вашому затриманню... тобто – по вашому залученню до співпраці бюро обкому також розробляло під дією "Д.У.П.А." І як бачите, все пройшло відносно вдало, чи не правда?.. " – він зумисне скінчив мову запитальною фразою і зазирнув Шлоймі просто в очі. Шлойма вирішив, що має право не відповідати. Та Зубчук не дуже й прагнув відповіді, бо через кілька секунд, тихенько піднявшись бічними сходами на сцену, пірнув ліворуч, за лаштунки. Шлойма побачив як він, все ще пригинаючись і скрадаючись, пішов у глибину простору сцени.

В цю мить щось десь клацнуло, прилад під стелею легенько, майже по-комариному забринів і на сцену, до столу президії з-за лаштунків під оплески зали потяглись керівники міста та області. Вони непоквапно йшли один за одним, вервечкою, оплески все наростали, аж доки не переросли в суцільний шум, громоподібне шелестіння крил тисячі або мінімум півтисячі кажанів, а керівництво у два ряди, за якимсь певним ранжиром розсілося уздовж столу президії, і головуючий не сідаючи, поправив мікрофона й підняв руку заспокійливим жестом. Оплески опали, як припиняється раптовий літній дощ.

"Розпочинаємо!.." – звук від мікрофона з виляскаами розсипався притихлою залою. – "Розпочинаємо засідання позачергового відкритого пленуму обкому Комуністичної партії СРУ! Воно буде присвячено викриттю й засудженню відступника... (головуючий зазирнув в папірця, якого тримав двома пальцями) – Ецірвана Шлойми Васильовича... письменника, мешканця західного, окупованого сектора міста Ровно. Слово для доповіді надається... першому секретарю обкому КП СРУ, товаришу Манасенкові!!!"

Попередні бурхливі оплески тепер здавались несміливим шепотінням у порівнянні з тим шквалом, який струсонув залою. Перший секретар встав з-за столу, де скромно сидів серед товаришів, і попрямував до трибуни з гербом. Тепер можна було роздивитися, що товариш Манасенко має добре відкрите обличчя старого робітника зі складочками-зморщечками в кутиках вуст. Його бездоганний сірий костюм облягав фігуру ідеально, краватка цілком з ним гармоніювала, а сорочка тішила око сліпучим білим кольором. Зайшовши за трибуну, товариш Манасенко непомітним жестом обсмикнув рукава, в яких зблиснули крихітні золоті запонки, й поклав перед собою текста доповіді на кількох аркушах порядно білого паперу. Він витримав павзу, не довгу й не закоротку, саме стільки, як потрібно, і подивився у залу, мудро й лукаво примруживши. Публіка стишено й зачаровано дивилась на нього всіма своїми очима. Письменник Шлойма Ецірван, крайній в першому ряді, поклав під крісло папку з рукописом С.Добромолець, закинув ногу на ногу й несподівано навіть для себе самого ввібрав голову в плечі.

СКОРОЧЕНА СТЕНОГРАМА ВІДКРИТОГО ПОЗАЧЕРГОВОГО ПЛЕНУМУ РОВЕНСЬКОГО ОБЛАСНОГО КОМІТЕТУ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ СРУ ЗА УЧАСТЮ ПРЕДСТАВНИКІВ ТРУДЯЩИХ ТА ПРОГРЕСИВНОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ МІСТА І ОБЛАСТІ. 17 ВЕРЕСНЯ 200* року.

Робота пленуму відкривалася доповіддю першого секретаря Ровенського обласного комітету КП СРУ, члена ЦК КП СРУ товариша Манасенка Тараса Панасовича. "Мусимо особливо відзначити" –

наголосив вже у перших рядках своєї доповіді тов.Манасенко, — "що останнім часом, не зважаючи на успіхи в економічному розвитку села, суттєве поліпшення постачання продовольства в обласному центрі та кроки назустріч у нормалізації відносин між Соціалістичною Республікою України і ЗУР, до яких з повним правом можна віднести й нещодавнє придбання комп'ютерного томографа для ровенського лікувально-санітарного управління, з боку певних кіл Західної України, й зокрема окупованого західного сектора міста Ровно, чиняться незрозумілі, часом і відверто провокаційні кроки в зовсім протилежному напрямку. Яскравим свідченням цього була поява торік в одному з реакційних львівських видавництв книги авторства Шлойми Ецірвана "Стіна". Цей, з дозволу сказати, "роман" аж цвиркає злобою та домислами, направленими на зруйнування атмосфери стабільності й добросусідства, досягнутої між двома сусідніми державами." (Вигуки "Ганьба!", загальне обурення в залі.) "Тож сьогодні усі ми повинні з усією відповідальністю сказати наше рішуче "ні" подібним ворожим проявам та спробам звести нанівець ті наші спроби нормалізації наших стосунків, які безперечно й беззаперечно залишаються нашою внутрішньою справою, рівно ж як і права людини та свобода слова, про яку так багато полюбляють побалакати псевдо-захисники прав людини з Заходу, водночас навмисно не помічаючи у себе під носом грубого нехтування правами трудящого народу." – зазначив далі товариш Т.П.Манасенко. – "Ми, трудящі соціалістичного Ровно, повинні з усією відповідальністю дати гідну гнівну відсіч будь-яким спробам вбити клин між двома частинами розділеного українського народу. Таким, як Ецірван, та їхнім опусам знайдеться належне місце на смітнику історії, котра, як відомо, всіх розсудить і кожному дасть належну оцінку згідно справедливих законів діалектики й матеріалізму. Ецірвани минущі, а народ Соціалістичної України, який будує своє світле майбуття, цей народ вічний." – такими словами закінчив свою доповідь перший секретар обласного комітету КП СРУ. Доповідь неодноразово переривалась і супроводжувалася бурхливими оплесками аудиторії, вигуками схвалення й цілковитої підтримки.

Думки, висловлені в доповіді товариша Т.П.Манасенка, продовжив і розвинув у своєму виступі Правчук Микола Павлович, секретар обкому КП СРУ з ідеологічних питань, кандидат філософських наук. Він, зокрема, сказав: "Сьогодення несе нам чимало випробувань, передусім в галузях економіки, зміцнення й розбудови народно-господарчого комплексу, підвищення якості забезпечення трудящих продуктами й товарами першої необхідності, скорочення термінів житлового та промислового будівництва. За підсумками третього кварталу цього року Ровенська область має впевнено ввійти у двадцятку провідних економічних регіонів СРУ. На жаль, в цей складний час не обходиться і без певних ексцесів, зокрема на фронті ідеологічному. Так, наприклад останнім часом в обласному центрі й ряді райцентрів області незначна кількість несвідомих громадян, переважно з числа молоді та незрілої інтелігенції, потрапивши під вплив опусів Еціpвана і йому подібних "літераторів", втрачають будівничий ентузіазм і натхнення, починають ставити під сумнів ряд наших досягнень, заражаються хворобою нездорового скептицизму. Тому ми всі повинні ще більше працювати в напрямку якнайретельнішого донесення наших ідеологічних норм і вимог до кожного ровенчанина, грунтовно проробляючи на партійних зборах і зборах трудових колективів матеріали останнього партійного з'їзду, теоретично-методичні праці керівників партії та уряду й зокрема – книгу Т.П.Панасенка "Ровенщина: шлях у майбуття", в якій у стислому, сконцентрованому вигляді викладено плани й накреслено шляхи нашого подальшого розвитку, шляхи до розбудови й процвітання нашого древнього поліського краю."

Кибукевич Уляна Йосипівна, доярка-ланкова колгоспу ім.Джамбула, с.Старе Село Рокитнівського району розпочала свій виступ словами: "Я мати. В мене підростають четверо дітей – двоє хлопчиків і двоє дівчаток. І тому мені страшно навіть подумати, що колись їм до рук можуть потрапити опуси псевдо-письменника Еціpвана з західного сектора міста Ровно. Такі книги можуть тільки нести зло, сіяти ворожнечу, розпалювати між людьми найстрашніші відносини, сповнені злоби і кривавого людиноненависництва. Я не читала цих книг, але закликаю всіх присутніх зробити все можливе, все, що у їхніх силах, щоб

оборонити підростаюче покоління від "шедеврів" подібного роду. Описані в таких книгах вимислені події, викривлені взаємини між людьми нічому хорошому не вчать. Вони лише штовхають людину на слизьку доріжку легкої наживи, на шлях виродження й повної деградації особистості. Та Ецірвани лютяться даремно, і марними є їхні жалюгідні спроби посіяти між нами зерна ворожнечі – народ Соціалістичної України впевнено торує шлях у світле майбуття. Як говорять мудрі люди, собака бреше, вітер носить." "А нам своє робить, як писав поет трудящих і пригноблених Максим Тадейович Рильський." – такими словами закінчила свій виступ доярка-ланкова У.Й.Кибукевич.

Янтарьов-Бернштейн Самійло Авраамович, викладач кафедри прикладної астрономії Ровенського інституту інженерів водного господарства відзначив, що прогресивна трудова інтелігенція обласного центру одностайно підтримує боротьбу з аморальними проявами в сучасній літературі. "Роман Ецірвана "Стіна" – це виклик усім нам, це ляпас, це плювок у найсвятіше. Ецірван зробив предметом свого роману наше місто, показавши його у викривленому і спотвореному вигляді, одягнувши собі на очі щонайчорніші окуляри. Але що найгірше – він намагається такі самі окуляри одягти й на очі читачеві, примусити його дивитися на рідне місто його, ецірвановими очима. Ецірван – безбатченко, який вилив відро помиїв на найсвятіше, що є в серці кожного ровенчанина, на рідне місто. А це наше місто, місто орденоносне, місто, овіяне легендами партизанських часів, місто, яке навіть у розділеному стані, з вини агресивних кіл Заходу, залишається містом будівничих і трударів, містом молоді і студентів, містом весни. Ецірван же змалював його містом бруду й непотребу. Що ж, кожен бачить те, чого вартий сам. І ця його жалюгідна книжечка припаде пилюкою на смітнику, куди її віднесуть грядущі покоління ровенчан. Без сліду кане в минуле, як і жалюгідні намагання деяких псевдо-діячів спродати наше місто оптом і в роздріб західним урановим магнатам та іншим грошовим мішкам за жалюгідну жменьку срібняків-доларів."

Васькевич Василь Васильович, слюсар-наладчик гарячого селітреного цеху виробничого об'єднання "Азот", делегат XXXI з'їзду КП

СРУ: "Під час робочих засідань останнього партійного з'їзду в Києві багато говорилося про той вплив, який намагаються закорінити, зміцнити й закріпити "панове" з Західної України на території України соціалістичної. Розділений силоміць, український народ прагне нового возз'єднання, нового Переяслава. Але не всі на Заході хочуть цього возз'єднання. Знаходяться там і людці, які його панічно бояться, запродавшись з потрохами й бебехами фінансовим магнатам Уолл-Стріту. Саме до таких людців і належить "письменник" Шлойма Ецірван, який, народившись у нашому місті, вигодований хлібом, вирощеним трударями Ровенщини, вчинив не просто аморальний вчинок – а сягнув глибин аморальності, надряпавши й випустивши у світ свою книгу "Стіна". Ецірван вчинив гірше за свиню. Він у прямому й переносному значенні цих слів нагидив там, де їсть і живе, в рідних стінах, у рідному місті. Його опус недаремно заборонений до розповсюдження в Ровно й на усій території СРУ. Ця книга злочинна, а злочинні книги, так само, як і злочинних людей, слід ізолювати від суспільства, аби вони не завдали йому іще більшої шкоди."

Зубчук Трохим Дормидонтович, відповідальний секретар і голова Ровенського відділення Спілки письменників СРУ в своєму виступі відзначив, що завданням літератора у наш час повинна бути безперервна, безперестанна боротьба за мир, чого аж ніяк не видно у творах так званого письменника Ш.Ецірвана, що проживає в західному, окупованому секторі м.Ровно.Його ранні вірші та п'єси створювали помилкове враження, нібито в літературу прийшов новий, непересічний автор з власним стилем, власним голосом. Але поступово це враження змінилося іншим – в літературу прийшов професійний очорнювач, цинічний висміювач найсвятіших для нашої людини понять. Його справжнє, хиже, звіряче обличчя ми зуміли розгледіти лише після насильницького розділення нашого міста. Оселившись у західному, окупованому секторі, Ецірван неначе зумисно помічає в нашому житті лише прикрі, недостойні змальовування моменти й насолоджується, фіксуючи їх на сторінках своїх творінь, смакуючи їх. Він також робить псевдо-філософські узагальнення, хитро пересмикуючи та жонглюючи етичними поняттями й моральними цінностями, оспівуючи примарні

свободи буржуазного суспільства, які наяву є лише ефемерними міражами, витвореними продажними писаками-кухарчуками на ідеологічній кухні дядька Сема. Тому завданням кожного члена оновленої Спілки Письменників СРУ є створення таких віршів, романів та повістей, які були б належною відповіддю творінням Еціpвана та йому подібних, які б переконливо та аргументовано доводили б читачеві переваги соціалістичного способу життя над капіталістичними псевдо-цінностями на кшалт "вільного підприємництва" й "свободи сексу". В битві за читача нам, письменникам Ровенщини відступати нікуди. Але ми неодмінно переможемо в цій битві, бо на нашому боці правда, а вона, як відомо – запорука перемоги.

Комсомолець Олесь Фіалко (Баранюк), студент педагогічного училища, початкуючий поет сказав з трибуни партійного пленуму: "Сьогодні вдень я цілком випадково ознайомився зі Шлоймою Еціpваном особисто. Не стану приховувати, що до цього я помилково перебував під враженням його попередньої творчості й навіть почасти пропагував її в колі своїх однолітків, що зараз мушу визнати, як прикру й неприпустиму помилку. Та після того, як старші товариші пояснили мені глибоко згубну неприпустимість такого знайомства й такого ставлення до творчості Ш.Еціpвана, я створив вірша, якого зараз хотів би зачитати з цієї високої трибуни. Епіграфом до цього свого вірша я взяв поетичні рядки відомого російського поета "Моцарт отечества не выбирает", які гранично яскраво відображають ідею, котру я хотів висловити у своєму вірші:

Ми, молоді, ми думали – ви Моцарт.

Ми, молоді, ми думали – ви можете.

Ми думали про вас, що ви...

А ви...

Тепер дивуюсь я – як ваш холодний мозок

Не витече крізь вуха з голови?" (Оплески в залі.)

Виступом молодого поета закінчилась офіційна частина відкритого пленуму обласного комітету КП СРУ.

***

"Взагалі-то мозок, щоб витекти з голови, та ще й крізь вуха, мусить бути гарячим, розплавленим..." – подумки відзначив Шлойма, вже краєм вуха дослуховуючи виступ молодого поета і переповняючись до нього незрозумілою сумішшю двох почуттів – відрази та симпатії. – "Далеко піде, скурвий син, якщо за пару годин і віршика склепав, і орієнтацію поміняв!.." В цей час Самчук, який з'явився з бокових дверей зовсім поряд з першим рядом, самими тільки очима виразно показав письменникові, що слід іти за ним, і то без жодних фокусів...

Навздогін йому в залу пролунало оголошення, яке зробив головуючий, схилившися до мікрофона на столі президії: "Прохання не розходитися! Зараз оголошується перерва на десять-п'ятнадцять хвилин, під час якої ви можете відвідати буфет на другому поверсі, де у продаж поступила вода "Пепсікола-Байкал" виробництва Здолбунівської фабрики продтоварів. По запрошеннях ви можете отоваритися з розрахунку один літр на одне лице. Потім прохання до всіх повернутися у зал. Другим відділенням нашого засідання буде урочистий концерт, на якому перед вами виступить капела сліпих бандуристів музично-педагогічного факультету Ровенського педінституту, танцювальний ансамбль "Діти Чорнобиля" міського палацу піонерів, вокальний квартет співаків-солістів обласного управління культури та інші творчі колективи обласного центру. По закінченні концерту має бути прийнята колективна резолюція нашого пленуму, голосування проводитиметься запрошеннями, оскільки тут серед нас є чимало безпартійних, які не

можуть голосувати партквитками. Тому особливе прохання – бути уважними й не губити запрошень!"

Папка з рукописом Степаниди Добромолець робилася все важчою й важчою. Ецірван перекинув її з руки в руку. "Що ж за шедевра створила стара? Добре, пізніше зазирну, поцікавлюся." Шлойма взяв папку під пахву й притис ліктем до боку. Хотілося палити, але зупинитись не видавалося можливим. Його провожатий швидко крокував попереду паркетним коридором, зрідка озираючись.

"Сте-е-епом! Сте-епом! Йшли у бій солда-а-ати!" – ревнув у котрійсь із бічних кімнат жіночий хор. Дві цицькаті хористки у вишиванках і довгих чорних спідницях перемовляючись, пробігли коридором, проминувши Самчука й Ецірвана, і щезли за жовтими полірованими дверима. Червоно-зелена килимова доріжка, звиваючись коридорами, вела Шлойму в незнані надра Дому політичної роботи.

***

А Дім політичної роботи виявився не просто чималим, а майже що безмежним у своєму внутрішньому просторі, що людину з вищою технічною освітою, певно, наштовхнуло б на думку про існування четвертого виміру. Насправді ж десь у глибинах своїх, після ряду сліпих безвіконних галерей він непомітно переходив у приміщення власне обкому, яке було набагато більшим, принаймні іззовні. Нарешті після спусків і підйомів численними сходами, вкритими червоно-зеленими й зелено-червоними килимовими доріжками, яких Шлойма вже не спромігся порахувати, збившись між п'ятим і шостим сходовими прольотами, його ввели крізь красиві різьблені двері до просторої кімнати з темно-вишневими оксамитовими шторами на вікнах, від яких аж до підлоги змійлись золотисті китиці. У глибині кімнати, біля останнього вікна синьо світився екран комп'ютера, і чоловіча постать, схилившись, чаклувала над клавіатурою. Але ближче до центру кімнати, біля круглого різьбленого столика, заставленого всякими наїдками та напитками сидів у зручному широкому кріслі-гойдалці, закинувши ліву

ногу на праву тією знаменитою позою-"четвіркою", за якою німці в роки другої світової майже безпомильно вираховували в своєму тилу американських шпигунів, сам перший секретар обкому КП СРУ Тарас Панасович Манасенко. Поверх костюма на плечі першого секретаря був накинутий лискучий шовковий східний халат, розшитий синіми й червоними перцями, отороченими золотим.

"Підійдіть сюди. Ближче, ближче!.." – владно, хоча й неголосно наказав товариш Манасенко, і Шлойма, озирнувшись, зрозумів, що звертаються саме до нього, і звертаються на "ви". Ніхто з його супроводжуючих не переступив порога кімнати, залишившись за різьбленими дверима. Хоча окрім чоловіка за комп'ютером, якісь дві чи три постаті все ж пересувалися кімнатою, але були вони такими сірими, непомітними й безтілесними, що швидше скидались на духів, аніж на смертних людей. Та й роздивитись їх у затишній напівтемряві покою було нелегко. Лінійні лампи скеровували своє стримане світло під стелю так, що навіть тіней під ногами не було.Натомість на підлозі під ногами широко лежав гарний м'який килим стриманого візерунка, мабуть, шалено дорогий. Шлойма зачаровано опустив погляд на східний лабіринт ворсистих ліній, і лабіринт раптом сам собою склався у плутаний, але доволі розбірливий напис: "Участникам дней украинской культуры в Таджикистане на долгую память с благодарностью от свободных трудящихся предгорий Памира."

"Та підійдіть же сюди, Шлойма Ецірван! Я до вас звертаюся..." – Тон, яким промовлялись ці слова, був зовсім не загрозливим, а швидше коверзливо-нетерплячим. Шлойма зробив кілька кроків уперед і знову зупинився. У цей час перший секретар, гойднувшись дещо сильніше, вхопив з різьбленого столика кришталеву склянку, а один із двох людей-тіней налив йому у неї кілька грамів коньяку з приземкуватої пляшки, попередньо віртуозно діставши ту пляшку з червоної коробки із написом "Геннессі", звісно ж, латинськими літерами. Продовжуючи гойдатися за все меншою амплітудою, товариш Манасенко зробив зі склянки кілька маленьких ковтків, використовуючи для цього саме крайні точки розхитування, передню й задню. Після цього він з усміхом

сказав Шлоймі, неначе дражнячись: "А вам спиртного не наллємо. Вам не можна."

"Обійдусь..." – Шлойма з усієї сили стримав ковтальний рух у горлі. – "Я ще сьогодні вип'ю." Другого речення він, здається, так і не вимовив уголос, лише подумав. Так, напитися сьогодні після прем'єри не завадить. Якщо ти ще туди потрапиш, на свою прем'єру. Бо досі справи йдуть трохи не в тому напрямку. Ці їхні збори, обговорення роману, цей всезагальний осуд – скидається на те, що усе воно робилося немарно.

"Так-так, усе робилося немарно..." – приголомшив його товариш перший секретар, елегантно вигнувшись у кріслі й рукою в білосніжній манжеті, яка визирнула з широкого рукава халата, ухопивши зі столика присмажену гріночку з сардинкою. Хрупнувши нею, він знову з переможною усмішкою подивився на письменника Ецірвана. – "Недаремно ми провели ці збори. По-перше, ви нарешті почули, якої думки наші трудящі, наш простий народ про всю вашу так звану писанину-базгранину. А це і є ваші читачі. Бо інакше – для кого ж ви пишете? Адже письменник повинен писати так, щоб його розуміли всі – і бабуся на базарі, і водій тролейбуса, і останній пияк, а не тільки ті переучені професори, академіки з різних там інститутів. По-друге, ви переконались, що ми можемо... ну, якщо не все, то досить багато. По-третє, ви впевнились, що і в нас тут існує життя, функціонують суспільні й державні інститути. І що ми тут... що ми тут... ми тут господарі! На своїй землі! Зрозуміли ви, чи ні?"

Останні слова товариш перший секретар вже нервово прокричав, різко хитнувшись у своїй гойдалці й аж виляпнувши решту коньяку зі склянки собі у розхил халата, на лацкан дорогого піджака. Котрась із постатей, безгучно виникнувши у нього з-за спини, одразу ж промокнула пляму серветкою.

"Так ось, ми нарешті підійшли до головного. Пора вам довідатися, для чого ви тут." – Товариш перший секретар, знову гойднувшися, вхопив зі столика тарталетку з грибами і блискавично вкинув її собі до

рота. Водночас він встиг поставити на стіл спорожнілу склянку, й та сама (а може й інша) безлика постать наповнила її трохи понад третину. – "Ви тут з дуже важливою метою. Зараз ви отримаєте пропозицію, від якої, як то кажуть, не зможете відмовитися."

"Жодних пропозицій від вас я не прийму." – Зрозумівши, що гру доведеться довести до кінця, Шлойма намагався непомітно додати в голос переконливості, як ото буфетниця доливає чверть склянки горілки в пиво для перевіряючих з обласного відділу торгівлі. – "І ви не маєте права мене тут утримувати. Невже ви не розумієте, що завтра увесь світ дізнається про моє зникнення."

"Яке зникнення?" – товариш Манасенко знову люб'язно заусміхався. – "Ви що, збираєтеся кудись зникнути? Ми вам цього не можемо дозволити. Ви, письменнику Ецірван, нам потрібний живий, здоровий, і на видноті. На людях, перед телекамерами й мікрофонами кореспондентів, на перших шпальтах всесвітньо читаних газет потрібний ви нам."

"І для чого ж?" – самому Шлоймі його запитання здавалося цілком логічним.

"Для великої справи. Для такої великої справи, що ви й сам нею потім пишатиметеся." – Перший секретар зробив черговий ковток коньяку й закусив зеленою оливкою. – "А що стосовно можливості вашого зникнення... Була в нас така думка. Але ми відмовились від цього рішення. Хоча могли б... У нас тут і кавказці є, азербайджанці з Нахічеваня, на міському базарі торгівлю квітами контролюють. Можна було вас їм віддати, вони б за вас гарний викуп отримали б. Або іще були варіанти. Ви навіть не уявляєте, як багато варіантів у нас було стосовно вас, письменнику Ецірване. Вас могли відвезти і прикопати десь у східніших областях – на Житомирщині, наприклад, або на Київщині. Причому, прикопати так, щоб вас швидко знайшли. Рука б, наприклад, над землею стирчала. Або голова. Як у "Білому сонці пустелі", пам'ятаєте?.." – Товариш Манасенко знову всміхнувся, та цього

разу штучно, самим лиш ротом. – "Але ми маємо на вас інші види, даруйте мені цю кальку з мови братнього російського народу."

"І які вони, ці ваші види?" – Шлойма прокручував у голові варіанти імовірних відповідей на щойно задане питання: завезти в західне Рівне бомбу, пачку листівок, комуністичну літературу, пачку доларів для західнорівенських соціал-демократів... Хоча, ні, остання версія цілком невірогідна – швидше б самі західнорівенські соціал-демократи передали пачку доларів сюди, у східний сектор. Тоді – чого ж вони можуть хотіти?

"А хочемо ми від вас зовсім небагато..." – голос товариша першого секретаря бринів ніжно й гіпнотично. – "Суть нашого прохання, а вашого завдання така: відкрити місто."

"Що значить – "відкрити"?" – Шлойма не розумів, хоча десь, за підкладкою мозку починала ворушитися жахна, ще не оформлена в слова здогадка. Він відігнав її, придушив, не даючи розкритись і розвинутись.

"А те й значить. Відкрити місто, об'єднати його, знову зробити нашим спільним Ровном, тим, яке і ми, і ви любили й любимо, до якого звикли, за яким сумуємо й тужимо. Адже ви за ним тужите також? Інакше не приїхали б сьогодні, покинувши там, за Стіною всі свої важливі справи, клопоти й турботи..." – у голосі першого секретаря з'явився пафос диктора державного радіомовлення. – "Це не так складно, як вам видається, письменнику Ецірване."

"Тобто?" – Шлойма вимагав ясності, він не любив недомовок поза межами літературної творчості.

"Не прикидайтесь, письменнику Ецірване. Ви чудово-пречудово розумієте, чого від вас вимагають. Скажу навіть більше – на рівні підсвідомості, так-так, не дивуйтесь, – нам відомі й такі категорії! – так

ось, на рівні підсвідомості ви сам хочете цього не менше за нас. У потаємних снах своїх ви ж неодноразово проходжувались Ленінською з кінця в кінець. Хіба ні?"

"Ні!" – Ецірван вирішив бути твердим і незламним. – "Я люблю це місто, але це моє місто, і з вами я його не ділитиму."

"Воно – не ваше. І не наше. Воно спільне, воно загальне, невже ви цього не розумієте, смішний письменнику Ецірване!" – пафос у мові товариша Манасенка не зникав, а зовсім навпаки.

"Спільне у нас тільки небо й повітря." – письменник Ецірван не здавав позицій. – "А міста в нас різні. Моє місто там, за Стіною."

"Гівно у нас спільне!" – загарчав на нього перший секретар обкому КП СРУ. – "Гівно, або, як пишуть ваші побратими-писаки, лайно. По-науковому кажучи, екскременти, або ж фекалії. Ці назви я вчора з'ясував у лікарів. Отож, в нашого міста, чи, якщо бажаєте, в наших міст спільна каналізація. І щоб ви в цьому не сумнівалися!"

"Ну, припустимо. Але яке це має відношення до..."

"Ага-а! Ось ми й підходимо до найголовнішого. Каналізаційна система, на відміну від периметра Стіни, контролюється не нами. А – вами. Тобто ні, ними. І тому нам потрібна ваша допомога." – товариш Манасенко нервово схилився у кріслі на столиком, вхопив пляшку коньяку й налив собі майже повну склянку. Махнувши її, він коротко видихнув ("Нормально це робити перед, а не після вживанням алкоголю." – відзначив Шлойма мимохіть) і кілька разів гойднувся перед Шлоймою мовчки. Шлойма навіть подумав, що першому секретареві стало зле, як професорові Чмоневі сьогодні вдень тут-таки, недалеко, у холі Дому політичної роботи. Але Манасенко за мить все-таки повернувся до тями, лише трохи побуряковіло його добре, робітниче обличчя. Кілька разів коротко кашлянувши, він підвів очі на Ецірвана й

продовжив свою мову – "Отож, ви повинні нам допомогти. У вас же сьогодні увечері прем'єра, чи не так?"

"Чи не так..." – підтвердив Шлойма. Заперечувати такі очевидні речі сенсу не було. – "Ви, я бачу, досить добре обізнані з моїми справами."

"Ви ж нас зовсім вже за лохів не тримайте..." – в голосі першого секретаря з'явилось незлостиве обурення й він чомусь перейшов на дещо інші теми. – "Ми ж таки люди з освітою, дещо читали... Знаємо особисто і академіка Джугалинського, до речі, земляка нашого, з Ровенщини, й того другого київського академіка, Івана Будзу. Ще в партшколі нам його працю викладали, відому таку, напівзаборонену. "Націоналізм чи українізація" називалася, як зараз пам'ятаю. Я іще по ній семінарську роботу писав. Але це я відхилився від предмета нашої розмови. Так, ми знаємо про всі ваші справи там, у західному секторі. Ми вже давно відслідковували кожен ваш крок. І вибір свій саме на вас ми зупинили недарма... Так ось, ваше завдання полягатиме в тому, щоб..." – Товариш перший секретар знову випив зі склянки, цього разу не видихаючи і нічим не закусюючи. – "Одним словом... Ми дамо вам одного ключика. Маленького ключика, який відкриває декілька дверей там, у приміщенні вашого театру. Така хитра загранична штучка. Один ключик до багатьох замків." – Ласкавим примруженим поглядом товариш Манасенко подивився на Шлойму знизу угору. – "Гей там, а налийте-но йому якогось тоніка!" – наказав він голосно, й одна з безликих постатей, підлетівши з глибини кімнати, швиденько тицьнула Шлоймі до рук високу прозору склянку. – "І стільця йому якогось дайте. Бо розмова в нас ще трохи затягнеться!" Та сама постать поставила позаду кругленького дзиґлика без спинки й на одній ніжці, притягнувши його від рояля, що дрімав у далекому затемненому кутку, праворуч від комп'ютера. Шлойма обережно опустився на оксамитову вишневу таблетку. Для спини опертя не було, тож сидіти довелося в скутій позі, випроставшись і стуливши докупи коліна. Правою рукою він стискав склянку з тоніком, а ліва зависла в повітрі, бо він не мав куди її подіти.

"Не вимахуйте рукою! Ви ж не вождь!" – суворо зауважив йому Тарас Панасович і зробивши черговий ковток зі склянки та дещо зм'якшивши свій тон, продовжив розмову. – "Отож, як ви знаєте, каналізація в нашому місті розділена."

"Звідки я можу про таке знати? Я не фахівець з каналізаційних питань." – Шлойма знову намагався взяти себе в руки, опанувати перебігом розмови й повернути її у вигідне русло.

"Та це неважно! Я вам так говорю, і так воно є!" – перший секретар знову почав втрачати самовладання. – "І не перебивайте мене! У мене ще нарада сьогодні увечері, з директорами цукрозаводів області, а я все з вами ніяк не закінчу. Сидіть і слухайте! Ви думаєте, ми шо, тільки заради вас пленум скликали? У нас іще хозяйствєнних вопросів по горло!" – Тарас Панасович провів долонею на рівні свого виразного вола.

Шлойма вмовк і приготувався слухати.

"Да, так от, каналізація розділена. Це вже ваші спецслужби постаралися..." – наголоса на слові "ваші" в останньому реченні першого секретаря не зауважив би лише безнадійно глухий співрозмовник. Хоча, з іншого боку, товариш перший секретар навряд чи розмовляв би з безнадійно глухим співрозмовником. А якби розмовляв, то заздалегідь подбав би про хорошого сурдоперекладача, який швидкими змахами рук також зумів би відтворити той наголос на слові "ваші", якого не можна було не зауважити в мові товариша Манасенка. Тож Шлойма лише кивнув головою, зауваживши цей наголос. А товариш перший секретар продовжував:

"Установили, понімаєш, рєшотки, ґрати, такі, як ото ви, може, на Усті бачили. Перегородили всі труби й усі коллєктори. Одним словом, проникнуть ні в ту, ні в іншу сторону нєльзя. Єслі, конєшно, ви не криса, а нормальний чоловік... Ви ж – нормальний чоловік, письменнику Ецірван?" – знову лукавий примружений погляд, ковток зі склянки з

коньяком. – "Нормальний ви, нормальний, інакше ми б до вас не обращалися. Хотя – який ви там нормальний! Ви ж – отброс, покидьок!" – емоційні перепади в мові першого секретаря обкому настільки почастішали, що вже робилися милими й майже звичними.

Шлойма підніс до рота склянку, яку затискав у правиці, й собі зробив ковток. Гіркувата рідина не потамувала спраги, а лише неприємно обволікла ротову порожнину й заструменіла в горло колючим потічком. Ецірван зусиллям проковтнув "тонік" і далі звернув свій погляд на товариша першого секретаря.

"Ви ж – покидьки! Ви, усі ті, кому вроді-би нормально живеться у тій квазі-державі, тій вашій ЗУР. Але особливі покидьки зібрались у квазі-квазі-державі, в тому вашому сраному Західному Рівному, хай йому грець! Сволочі! Врєдітєлі! Думаєте, я не зауважив, що епідемія коров'ячого сказу в Гощанському районі розпочалася одразу ж після відвідання району вашою западноровенською делегацією з гуманітарною допомогою?" – тон першого секретаря став таким вишукано-обуреним і непристойно-літературним, що Шлойму аж трішки занудило. Хоча, це й тонік міг так подіяти. Хто його зна, що вони у нього підмішали...

"У майбутньому, після нашої остаточної перемоги..." – вже засвоював якусь нову свою думку товариш перший секретар – "... після неминучої нашої перемоги, ми, напевно, залишимо для вас і таких, як ви, певні, конкретно визначені гетто. Виберемо для цього міста... яких не шкода... частини міст... Західне Рівне, Західний Львів. Можливо, Західний Луцьк, або Тернопіль... Ми також можемо бути великодушними. Якщо ворог не здається – його відселяють. Та й скільки вас там є, тих патріотів-маргіналів..." (Шлойма, хоча вже й почав звикати, все ж здивовано звів брови догори від такої лексики.) "Так-так, нам і такі слова відомі, ви не думайте, ми в партшколі не бомки били. Щось таки читали. І Колара цитуємо з усієї сили, і Шафарика, і Ганка, і в слав'янофіли... Можемо, коли схочемо. Ну а стосовно тих міст, які я щойно перелічив, то ви ж самі розумієте, що Рівного... тобто – Ровно в цьому списку бути не може.

Уран, це, як ви знаєте, не тільки античний бог підземного світу, а й досить конкретний метал, хімічний елемент, номер 92! І він, цей елемент може бути використаний не тільки в західних, наскрізь прогнилих, буржуазних атомних електростанціях і бомбах, але і в наших, передових, прогресивних, таких, що несуть... пардон, ви самі знаєте, як важко в українській мові з герундієвими формами, я ж не можу сказати "несучих", тому кажу – "таких, що несуть", а несуть вони світові добро і благо, всім і кожному. І тяжко пригнобленим безробітним багатодітним неграм у кам'яних джунглях Нью-Йорка, і невільникам-індіанам у справжніх джунглях Латинської Америки, і південнокорейським, в'єтнамським, китайським, тайваньським, бірманським, сінгапурським, гонконзьким знедоленим селянам, рикшам і кулі, і погоничам слонів в Індії і на Цейлоні, і грецьким патріотам, і курдським повстанцям, і палестинським борцям за незалежність, котрі саме зараз заново відвойовують собі Східний Єрусалим, і багатьом іншим національно-визвольним рухам у всіх куточках нашої неосяжної планети... "

"Це вже скидається на розширену політінформацію." – подумав Шлойма, стискаючи в долоні склянку з тоніком на денці. Товариш перший секретар також, здається, збагнув, що захопився, і швиденько актуалізував та конкретизував свою промову.

"Отож, слухайте мене уважно. Ось цього ключика..." – жовтий шматочок металу зблиснув у його пальцях і знову сховався в долоні – "ми дамо вам сьогодні. Ним ви зможете ввімкнути рух театрального ліфта у підвал, де ви сьогодні вже побували вранці. (Шлойму нарешті вже не здивувала його обізнаність.) Ним же, цим самим ключиком, ви відчините металеві двері з написом "Аттеншин!" Сподіваюсь, ви їх помітили, коли йшли сьогодні вранці підвальним коридором. З постовими перед дверима попробуйте договоритьсяся, я думаю, це буде несложно. Одразу за дверима знаходиться перемикач, а простіше кажучи – рубильник. Ввімкнувши його, себто піднявши його ручку знизу догори, ви приведете в рух ґрати, які розділяють нашу каналізацію. Вони, ці ґрати також піднімуться, й наші спецпідрозділи в спеціальних

протигівняних костюмах (а в гівні нам плавати, як ви розумієте – не впєрвой!) за кілька хвилин проникнуть, охоплять і захоплять ваше наскрізь прогниле, буржуазне, капіталістичне, прокляте західне Рівне, яке ганебним тавром, невиліковною роз'ятреною виразкою гниє на здоровому тілі СРУ!"

Шлойма мовчав, слухаючи й подумки оцінюючи вміння товариша Манасенка балансувати між високим стилем політзаняття й дещо нижчим стилем вербувальної балачки. А перший секретар все підіймався й підіймався на дедалі вищі сходинки й тераси у напрямку до свого Евересту красномовності.

"Ви ж зрозумійте – вам Україна все-одно не дістанеться! Та й що ви з нею робитимете? Ви, непрактичні романтики... Історію компартії України ви ж також вивчали? Хоч би у рамках історії КПРС! Пам'ятаєте, як у так званий харківський період тогочасні романтики, котрі випадково, цілком випадково дорвалися... пардон – дісталися до влади, цілими пачками пускали собі кулі в високі лоби?.. І правильно. Саме в цьому правда історії й діалектична логіка історичного розвитку. Ця країна мусить належати нам. Нам, управлінцям, керівникам, навіть, якщо хочете – чиновникам! Це розуміють ті з ваших колег, хто йде на державну службу. До нас на службу, між іншим. Он зараз у Києві непогану кар'єру робить один бувший... колишній поет з Канева, з глибин шевченкового краю. Вже до радника дослужився. Там, дивись, і старшого радника присвоять. Мені недавно на пленумі ЦК відрекомендували його – такий приятний молодий чоловік. І творчістю займається, між іншим. Про нього критика пише, як про передового поета сучасного.

А стосовно всього світу, який ось-ось дізнається, то дізнається він не про ваше зникнення, а про... Розумієте, письменнику Ецірване, ми вже давно могли узяти вас за зябра. В нас були, на нашій території перебували ваші батьки, ваша сестра. Але ми їм нічого не зробили. Бо тоді ви й справді верещали б, апелювали б до вашого "усього світу", до його "прогресивної громадськості". Але тепер – тричі "ха-ха"!"

Товариш Манасенко обернувся в куток, туди, де блакитно світився монітор. Оператор при компютері, немов зрозумівши, що розмова стосується його, повернувся разом з кріслом до середини кімнати. Це був молодий чоловік з косичкою і кількома десятками сережок в обох вухах. З-під ніг у нього раптом пролунало тихе гарчання. Напруживши погляда, Шлойма розгледів на підлозі те, що він спершу прийняв за килимок під ногами в комп'ютерника – великого світлої масті стаффордширського тер'єра. Молодик з косичкою звідкись з-під клавіатури дістав рожевого шматочка шинки і вкинув псові до пащі.

"Познайомтесь! Анатоль Діжа, наш провідний комп'ютерний спеціаліст. Він у нас один справжній комп'ютерник на все Ровно, до речі, родом з Західної, зі Львова. Випускник політеха. Тут, у нас він на повному забезпеченні, і собачка його також. Так от, Анатоль вже попрацював з диском, на якому записано... Ну... словом, запис зроблено нашим томографом сьогодні удень, коли ви там, в томографі перебували." – Товариш перший секретар шукав відповідних слів, не наважуючись тепер перейти з високої лексики на низьку, бо сам загнав себе на ці висоти попередніми своїми висловлюваннями. – "Одним словом, все, що ви там робили з громадянкою Бляшаною О.І. Пригадуєте, письменнику Ецірван?"

"Ну ж ви й суки..." – Шлойма відреагував цілком машинально, нічого іншого йому просто не встигло прийти до голови.

"Фе, письменнику Ецірван. І це говорите ви, майстер слова, віртуоз красномовства, як вас дехто називає..." – товариш перший секретар не приховував свого задоволення від почутого й побаченого – Шлойма таки втратив рівновагу в розмові, чого так довго від нього добивалися. – "Звісно, сам по собі секс між сорокалітніми людьми не приносить жодної естетичної насолоди. Ви – не Мікі Рурк, вона – не Кім Бесінджер, погоджуюся. Але аморалки, я повторю – аморалки! – її не люблять ніде. Ні на заході, ані на сході. На заході навіть сильніше. А ми, з допомогою товариша Діжі можемо тепер вставити цю дискетку в той ваш всесвітній Інтернет, яким ви так сильно пишаєтеся – адже ж можемо, правда,

товаришу Діжа?" – комп'ютерник у відповідь кивнув і всунув у пащу псові ще одного плястира шинки. – "І всі зможуть побачити письменника Еціpвана в ровенському ліксанупрі. Майже як назва фільму. Як "Чотири шведки у Греції"! – перший секретар обкому відверто тішився своїми знаннями з царини вітчизняного й західного кінематографа.

"Як "Містер Піткін в ворожому тилу"... – Шлойма мусив відповісти хоч би щось. На душі було паскудно, та показувати це не хотілось.

"Досить блазнювати! Ми можемо відтворити ваш статевий акт навіть ізсередини! Наші найновіші технології це дозволяють." – гарикнув перший секретар і нервово пийнув зі склянки кілька ковтків "Геннессі". – "Чуєте – ізсередини! Такого порно ви ще точно не бачили! А його можуть побачити сотні, тисячі ваших знайомих..."

"Я сьогодні тут, у вас, всередині Стіни бачив всякого." – Еціpван опирався уже лише за інерцією. Його вже просто фізично нудило й від цієї розмови, і від тоніка, який не тамував спраги, а лиш пік усередині противним гіркуватим присмаком. Але розмова ще не закінчилась.

"Письменнику Еціpван!" – голос першого секретаря бринів якось майже урочисто. – "Ви не всередині Стіни,а якраз назовні! І ви зробите те, про що ми вас просимо. Виконаєте наше доручення. Вам і тільки вам випала ця благородна, ви б сказали, шляхетна, місія. Адже й берлінська стіна теж звелась й розвалилася протягом вашого життя. Й кому, як не вам, бути найвідвертішим супротивником усякого роду стін та бар'єрів?.. А ми, зі свого боку, от пригадаєте мої слова – ми ще замовимо вам пєсу про падіння Стіни. І це буде кращий ваш твір! Але спершу ви мусите спромогтися на вчинок – об'єднати місто. Зробіть це! Ми віримо у вас!"

І товариш перший секретар, на всю силу гойднувшися в кріслі, кинув маленького жовтого ключика понад круглим столиком просто Шлоймі на стулені коліна. Письменник Шлойма Еціpван смикнувся, ключик прослизнув між ніг і впав на підлогу. Еціpван підібрав його з підлоги і

повільно впхав до лівої кишені. З-за спини нечутно наблизились Самчук з Миколою Івановичем, підняли його попід лікті й повели до дверей. Хтось з них двох всунув Шлоймі під пахву рукописа Степаниди Добромолець, якого він вже й не міг пригадати, де й коли залишив.

"Ваша машина стоїть зліва від входу. Ключі в замку зажиганія." – Микола Іванович говорив просто над вухом, діловито і спокійно. – "На пропускном пункті всі предупре... попереджені. Так шо проїдете без ніяких осложнєній."

Вони вийшли на ґанок обкому й зупинились на верхній сходинці. Зелена "мазда" і справді стояла ліворуч, в затінку верб, майже під тим самим місцем, де сьогодні удень на сходах Шлойма перестрів Уляну. Стіна все ще лежала паралельно фасадові обкому й постаті у плащах кольору хакі так само ритмічно-симетрично стояли через рівні інтервали попід нею.

Самчук і Микола Іванович зупинилися й дивились на письменника Ецірвана, відверто, просто в очі. Раптом Микола Іванович зробив крок, ні, півкроку вперед, і без жодного слова простягнув Шлоймі долоню. Шлойма цілком машинально потягнувся вже потиснути простягнуту руку, коли почув:

"Вгостіть-но ще на прощання сігаретою іностранною..."

"Так-так, звичайно." – пачка "Галуазу", вже добряче пожмакана й пом'ята, знайшлась у лівій кишені джинсівки. Одну з двох останніх сигарет він вручив Миколі Івановичу, іншу всадив собі до вуст і припаливши від простягнутої йому запальнички, пожбурив порожню пачку просто під ноги, на сходи. Йдучи до авта, боковим зором, через плече встиг помітити, як хтось із двох швидко нахилився й піднявши порожню пачку, всунув її собі до кишені.

В салоні авта він кілька хвилин посидів нерухомо, з відчиненими дверцятами. Допалив сигарету, викинув під переднє колесо. Запустив двигуна, витиснув зчеплення, повільно виїхав ліворуч, уздовж Стіни, вгору й далі.

Останні метри перед пропускником. Он внизу, біля головпошти вже видно дротяну браму й тролейбусне кільце під ґанок універмагу. Ліворуч, за ялинками, в парку промайнула могилка з маленьким погруддям героя громадянської війни, сербського авантюриста Олеко Дундича. Далі – кафе "Супутник", в нього так і не зайшлося, смак тістечка "Лимонного", присипаного цукровою пудрою так і лишиться непізнаним і невпізнаним – до наступного твого приїзду сюди? (Після об'єднання міста, якимсь переповненим тролейбусом відновленого наскрізного маршруту...) З вітрин магазинчика "Одяг" на тебе облупленими обличчями витріщились манекени в крімпленових костюмах. Схил закінчується, попереду рівнина, на якій розляглася західна частина міста. Тролейбус відвалив ліворуч, іншого транспорту тут не буває. Дротяно-металево-зелена брама повільно відхиляється – жодної автоматики, її вручну тягне здоровенний мордатий солдат у трав'янистому кашкеті. Вираз його обличчя незадоволений, він показує тобі всіма частинами свого дебелого тіла: давай, проїзди швидше, якого хе...

Наступна брама, он вона, за кілька метрів. Пропливають повз тебе порожні будочки митного й паспортного контролю. Брама розчиняється, як тісто у діжі – розпливається на всі боки, просто у виблякле й сяюче поліське небо. Ні, це ліхтарі на Майдані Незалежності. В Західному Рівному на освітленні не ощадять. Ще й вечір не настав... Як швидко ти забув про це.

Повільно доїхавши порожнім відтинком Соборної до дев'ятиповерхового будинка з ощадкасою в першому поверсі, Шлойма загнав "мазду" на тротуар і проти всяких правил припаркував за газетним кіоском. Виліз з салона. "Стоп, а куди ж тепер?"

***

Найперше треба купити сигарет. Вже ж тут, у Західному Рівному це зробити – не проблема. Ось колишнє кафе "Сніжинка", в тому самому дев'ятиповерховому, через стіну від ощадкаси – тепер тут продовольчий супермаркет. Шлойма захряснув дверцята "Мазди" й підвів голову, дивлячись на дах будинка. Це був перший "хмарочос" у їхньому містечку й відповідно – перший будинок з ліфтом, предметом заздрості усіх дітей, до свідомості яких дійшла ця думка. Шлойма з Уляною якось, після дитячого кіносеансу на десяту годину в "Юності", вже повертаючись на автобусну зупинку, по тривалих ваганнях таки наважились зайти у під'їзд, спробувати покататися. Пригадується, було літо, чи пізня весна. Напівтемна прохолода порожнього під'їзду огорнула їх і трохи засліпила після залитої сонцем площі. Взявши Уляну про всяк випадок за руку, іншою рукою старший брат натис рубіново-зернистого кольору кнопку, яка одразу ж засвітилась у своїй глибині. Сьогодні Шлойма вже не міг пригадати, чи до того разу він вже їздив ліфтом, чи й для нього це також була ініціація. Пам'ятав тільки свій несильний, проте виразний страх бути застуканим, доки вони підіймались на дев'ятий поверх і опускалися вниз. Нічого цікавого – ти замкнений у фанерній вертикальній будочці, яка тремтить, гуде і кудись пересувається. Вже пізніше, навчаючись в педінституті, він дізнався, що його однокурсники з районів, мешкаючи в гуртожитках, мусять щодня ходити на верхні поверхи пішки – адміністрація вузу щороку відключала ліфти на вересень-жовтень, щоб поліські діти не псували їх, катаючись вгору-вниз. Втім, цим самим займались і галицькі діти у Львові, й наддніпрянські у Києві, і слобожанські у Харкові, та про це у той час Ецірван не замислювався.

В його домі немає ліфта – всього лише п'ять поверхів, та й мешкає він сам на першому. Правда, сьогодні, у батьків довелося піднятися... ні, тільки спуститися ліфтом. Але до чого це все пригадалося? Ах, так, там, у надрах, чи у нетрях театру на тебе чекає сьогодні ще одна поїздка ліфтом. Як не хочеться думати про це. Як не хочеться робити це... Тобі наказали "відкрити" місто. І ти відкриєш його? І ти відкриєш його...

Шлойма відвів очі від сірого захмареного передвечірнього неба над "хмарочосом". І вже ступивши на поріг спермаркета, раптом рішуче розвернувся, перебіг Соборну й за кількадесять метрів, по вулиці 16 липня (колишня Комуністична, а ще колись раніше — Гітлерштрассе) зайшов до "Блюзу" – цілодобового кафе, помальованого ззовні і зсередини в біло-блакитні кольори "Ротманзу". Павло, власник "Блюзу", дубенський музикант, знайомий Шлоймі ще з часів якогось піонертабірного літа, коли вони разом працювали в лісах Олександрії, в "Орлятку" чи у "Вогнику", чоловік, на кілька років від Шлойми молодший, з густою щетиною, яка відростала протягом дня на його крупному обличчі, побачивши Ецірвана, без слів налив йому пятдесят грамів коньяку й підсів до столу. "Бачу, ти сьогодні якийсь не такий..." – вимовив він співчутливо. Шлойма попросив іще й "Галуаз" і виклав з кишені останню десятку. ("Гроші більше нам не знадобляться. Фактично, як і має бути після перемоги комунізму...") Павло поклав перед ним на стіл червону пачку й запитав, чи не хоче він чогось іще. Шлойма випив, не відповідаючи. Смак виноградної горілки прокотився піднебінням, потім горлом, і повільно попрямував униз, до глибин. Дивлячись Павлові в неголене обличчя, Шлойма подумав, що муситиме, забігши додому, також поскоблити підборіддя, й по можливості прийняти душ. Він зиркнув на годинника – той показував 18:35. До сьомої залишалось менше, як півгодини. Треба поспішати. Кивнувши Павлові: "Ну, ти ж будеш сьогодні", Шлойма, здираючи акцизну марку з пачки й на ходу припалюючи сигарету, швидко вийшов з "Блюзу" і поміж Будинком одягу та Олександрівським собором, повз гастроном, повз книгарню "Слово" почимчикував у напрямку дому.

Навкруги лежало передвечірнє вересневе місто. Зелень дерев ще була досить свіжою, прожовть лише ледь-ледь позначилась у листі. Де-не-де вмикались ліхтарі, в розтулених дверях кафе виднілися столики, застелені білим, жевріли написи-неони над шинквасами, бовваніли постаті офіціантів у глибині залів. Люд після праці непоквапливо заповнював бари, кафе та ресторани. Можливо, серед цих перших відвідувачів, були навіть його сьогоднішні майбутні глядачі, які

заскочили за двадцять хвилин до початку вистави перехилити гальбу пива чи філіжанку кави.

Перекидаючи з руки в руку папку з рукописом С.Добромолець, Шлойма вийшов на Театральну площу. Тролейбуси, які прибували з Ювілейного, розвертались перед театром і відчиняли свої двері. З напівпорожніх салонів виходили рівняни, дехто вже дістаючи з кишень квитки чи запрошення на виставу. Зупинившись перед "Рубіном", Шлойма перевів погляд на фасад театру. З вершечка портика на всю площу посміхалась величезна картонна Ізабелла, щоправда, не в повен зріст, а лиш до пояса, потужно підсвічена, й літери назви його п'єси бігли попід нею світляною стрічкою. Колони театру по вертикалі були завішені транспарантами з фотографіями сцен зі спектаклю. Перед колонами вже стояло кілька мікроавтобусів з телевізійними екіпами, виставлялись камери, прожектори, лампи підсвітки. Якийсь молодик щось говорив для проби в мікрофона. Публіка потроху тяглася до входу – святкова, урочиста. Дехто йшов навіть з квітами. Шлойма не дуже любив прем'єри через їхню метушливу атмосферу, але певні приємні моменти у них таки цінував.

Він схаменувся – треба поспішати додому. Папка з рукописом відтягала праву руку. Маленький жовтий ключик пік у паху крізь кишеню. Шлойма перейшов усю площу по периметру й поза готелем "Європейський-Гоф" звернув до внутрішнього двору, туди, де шість п'ятиповерхових будинків стулилися в каре. Здалеку глянув на вікна свого помешкання – фіранки відтулені, кватирка відчинена, Боніфація на підвіконні не видно. Вже в під'їзді краєм ока (боковим зором, як і вранці) зиркнув на вічка поштової скриньки – там зяяла темрява.

В помешканні одразу пройшов до кухні. Порожня раковина мийки і стос чистого посуду поряд насторожили. Втім, замислюватись часу не було. Скидаючи з себе на ходу джинсівку й сорочку, попрямував до кімнати. В кріслі біля вікна зручно згорнувся Боніфацій. Він лиш на кілька секунд підвів до господаря погляд у півтора зелено-золотистих ока, позіхнув і знову опустив голову на лапи.

Шлойма поклав перед собою на диван папку з рукописом Степаниди Порфирівни Добромолець "Поліська сага" й застрибав на одній нозі, вилазячи з вельветок. Дзенькнули об підлогу якісь копійки і серед них – маленький жовтий ключик. Абсолютно відрухово Шлойма вільною ногою з ненавистю зафутболив його подалі під диван. "А пішли усі вони!.." Вже лише в трусах, шкарпетках і майці сів перед рукописом, майже побожно розв'язав мотузочки на папці.

Білий аркуш на початку рукописа навіть не насторожив його. "Проклала зверху чистою сторінкою..." Та наступний аркуш також сяяв цнотливим білим сяйвом. Добрий, якісний папір для принтера, чи й не фінський. В східному Ровно не так то й легко дістати такого паперу. І весь, увесь папір був чистісіньким. Ані літери, ні розділового знака. Третій, четвертий, п'ятий і наступні аркуші також. Рукопис Степаниди Добромолець був стосом чистого білого паперу десь так сторінок у шістсот.

Раптом з коридора неголосно рипнули вхідні двері, Боніфацій у кріслі безгучно підвів свою чорну голову й на порозі помешкання з'явилася Оксана.

***

"Я сьогодні зранку подумала – сімнадцяте, в тебе ж прем'єра. Я мушу поїхати. Вийшла на трасу, чекаю на автобуса, о десятій з Ковеля до Луцька. Аж тут раптом – мінівен з телевізійниками. Німецька Хвиля й Бі-Бі-Сі, з Варшави. Їдуть знімати твою постановку. Спинились запитати, чи це правильний шлях на "Вестерн-Рівне". То мене вони до самого театру підвезли." – Дружина, затримавшись на секунду в коридорі, зняла світлого плащика і підійшла до Шлойми. – "Ну, вітаю з прем'єрою." – пригорнулась до нього, тицьнула губами в щоку, дещо прохолодно, формально. Те, що відчуження ще не минуло, Ецірван відчув з першої миті, але вирішив відкласти остаточне з'ясування стосунків до опісля. Зараз треба було збиратися й виходити.

"Я там на хвилинку зайшла в театр з тими телевізійниками! Показати їм, що і де. Так там таке робиться!.." – гукала до нього Оксана з-за дверей ванни, доки він насухо, без крему проводив станком по зарослих щоках. – "Біганина, метушня. Ніякого західного порядку. Маульвюрф там просто шаленіє. В Ізабелли очі ніби осклілі. Мандражують. Хвилюються. За тебе запитували!.."

"Все буде нормально..." – Шлойма вийшов з ванної і відчинив дверцята шафи. Біла сорочка, лаковані черевики, брюки, смокінг – все вже чекало на нього, наготоване ще кілька днів тому. Смокінга він раніше брав напрокат, а це нещодавно нарешті вирішив пошити, й майстер з ательє навпроти кінотеатру "Космос" багатозначно цокав язиком і довго нарікав на вутлу й нестандартну фігуру клієнта, на вузькі груди й кощаві руки.

"В тебе сьогодні такий відповідальний день..." – Оксана подивилась чоловікові просто в очі, заправляючи йому запонку в рукава. – "Але я з тобою. Знай про це. Пам'ятай про це." Запонка довго не потрапляла в належну петельку, а потім нарешті прослизнула, й застебнулась сама собою, автоматично – клац. Дружина ніби закам'янівши, все не відводила погляду від його обличчя.

Й раптом Шлойма збагнув: вона все-все знає. Звідки? Нізвідки. Просто, знає, і все. Жіночим незбагненним знанням. Він відігнав це осягнення, як річ неможливу і смертельну. Торкнув дружину по темному волоссю. – "Ходімо?" Різко відвернувся. Смокінга непомітно застібав тремтячими руками. Поправив краватку-метелика перед дзеркалом, трохи опанував себе.

Вони вийшли з під'їзду. Вечоріло. Синє дитяче пластмасове відерце все ще валялось посеред пісочниці у дворі, як символ незмінності й неминущості всього сущого, всього не тільки скоєного, але й просто замисленого. Шлойма ковзнув поглядом по ньому, по автостоянці з лімузинами в далекому кінці двору, по каштанах, які за день іще підзолотіли. "Може, я бачу все це востаннє..." – дурна й банальна думка

підступно підступила під горло. "А може все це – сон?.." – наступна думка не була набагато розумнішою.

Місто спочивало після робочого дня. За шторами в деяких помешканнях світились лампи – червонястим, оранжевим, синім, золотим світлом. Де-не-де миготіли стриманим блакитним сфумато телеекрани. Громадяни вільного й незалежного оточеного анклаву, городяни Західного Рівного поважно відпочивали після ще одного прожитого дня. Після дня клопотів і праці. Після дня набуттів й розчарувань. Після дня. Перед днем. В чеканні дня наступного. Між двох осінніх днів. У надвечір'ї. Напередодні. Нічого не знаючи, і не здогадуючись ні про що.

***

Вони спершу намірялися піти на службові двері, та в останню мить Шлойма пригадав, що до глядацького залу зручніше заходити з головного входу. Зі службового треба було проходити сценою, в темряві, перечіпаючись через декорації, підпилих монтувальників та інший театральний мотлох.На головному вході, щоправда, на них неминуче накинуться кореспонденти, але ця деталь вже належала до тих напів-приємних прем'єрних незручностей, зважати на які було не варто. Серйозного інтерв'ю ніхто зараз дати не в змозі, та в цій метушні від них цього й не вимагатиметься...

Коли вони підіймались вузькими сходинками на площу й обходили навколо розлогих ялин, бозна-коли ще висаджених перед театром, Шлойма кинув погляд на схід, в бік Майдану Незалежності. Черги автомобілів перед дротяною брамою вже не було. З-за Стіни насувалися сутінки. Західне Рівне готувалось поринути у вечір. "Ранувато темніє, як на середину вересня." Думка пройшлася мозком, немов рикошетна куля, й забилась десь у найдальші закапелки свідомості. Тут таки зринула інша думка: що ж мені все-таки наснилося сьогодні уночі? Ні, не пригадати. Клубочится в свідомості тьмяний хаос образів і відчуттів, але нічого конкретного з нього вилучити не вдається. А вересень і справді

перейшов уже в другу свою половину. Шлойма мерзлякувато зіщулився й притиснувся до Оксани, міцно вчепившись за її руку.

Від колон до них справді кинулося дві-три постаті з мікрофонами.

"Пане Ецірване! Пане авторе! Про що ця ваша п'єса? Чому її ставить режисер-іноземець? Якої ви думки про цю постановку, про потрактування вашого твору режисером з Німеччини? Чого ви чекаєте від спектаклю за вашим твором? Що ви хочете сказати цією п'єсою вашим співвітчизникам? Чи буде цей спектакль у постійному репертуарі Вільного театру міста Рівного?"

Шлойма спинився на секунду, непомітно стис Оксанину руку вище ліктя й напустивши на обличчя якнайсерйознішу гримасу, відсторонив журналістів:

"Всі інтерв'ю – після вистави. Наперед нічого казати не хочу, а то раптом ви будете розчаровані..."

Будуть вони розчаровані, аякже. В них он вже очі горять, а роти пороззявлялися від захвату. Вони готові написати про цю виставу дослівно все, що б ти зараз не сказав. Але ти не кажеш нічого, ти витримуєш умови вашої попередньої домовленості з Маульвюрфом – до офіційного показу не давати жодних коментарів. А після прем'єри Георг запланував цілий тур світовими столицями: Берлін, Відень, Бейрут, Єрусалим, й навіть Нікосія на Кіпрі. Добір міст увесь час видавався Шлоймі достатньо дивним, але він не сперечався – це була цілковито Маульвюрфова ідея, тож нехай він її і втілює. Актори Вільного театру, задіяні у виставі вже наперед кайфували, передчуваючи турне теплими й затишними містами. Найбільше ж кайфу вони отримували, відчуваючи неприховану заздрість до себе з боку акторів, у виставі не задіяних.

Сяк-так відкараскавшись від кореспондентів, Шлойма з Оксаною все-таки вирішили йти на службовий хід, бо в дверях театру вже

товпилась така кількість публіки, що достоятись до загального гардеробу їм би просто не вдалось. А так Оксаниного плаща вони повісять на службову вішалку біля чергового й нехай уже якось поза лаштунками проберуться до своїх законних (згідно запрошень) першого-другого місць у першому ряді. Дорогою треба ще буде пройти повз двері службового ліфта, але це вже якось, через "не можу", Шлойма здужає. Чого на нього зважати, можна викреслити його зі свідомості, адже той триклятий ключик, зафутболений босою ногою, десь зараз припадає пилом під диваном у вітальні. Ну і що з того, що ти знову, неначе страус, (о, яке примітивне, карикатурне порівняння!) ховаєш голову в пісок? Ти маєш право не робити того, чого не хочеш робити. Й ніхто тебе силою не примусить. Й піску тут немає ніякого, он тирса під ногами, прибиральниці натрусили, тут слід пригнути голову – згори звисає якийсь кабель, а тепер уже світліше, он там попереду двері... А ось і режисер з головною виконавицею!

Маульвюрф з Ізабеллою енергійно нервували за лаштунками. Помітивши Ецірвана, вони обоє застрибали на місці, замахали руками над головами і всіляко інакше намагались привернути до себе увагу в напівтемряві куліс. Втім, Шлойма й так їх зауважив. Ізабелла була вже у сценічному костюмі – строгій чорній сукні з білим комірцем. На шиї вона мала діамантове кольє (справжнє, про нього чомусь запитували всі журналісти, які брали в актриси інтерв'ю), а з-за вуха стирчав радіомікрофон, як елемент сценічного костюма, і як цілком функціональний предмет також.

"Ти повернувся! Чудово!" – Ізабелла на секунду пригорнулась до Ецірвана, й одразу заклопотано зацокотіла: "Тут є серед запрошених дуже-дуже важливі люди!.. Тобто, я хотіла сказати – всі люди важливі, але тут прибули на персональне запрошення Георга люди з журналу "Театер дер цайт". Ти мусиш дати для них окреме інтерв'ю після..." – вона затнулась. – "Після того... як все закінчиться."

"Чому вона сказала саме так – "після того, як все закінчиться"?" – Шлойма відчув, як потрохи з'їжджає з глузду. – "Невже і їй щось

відомо?.. Ні, це вже психоз якийсь у мене починається." Ізабелла ж повернувшись до Маульвюрфа, майже гукнула тому в саме вухо:

"Man muss ihm gleich das sagen!"

Зірка європейської режисури, лизнувши Оксану у щоку, підступив до драматурга з іншого боку, взяв його за лікоть і конфіденційно прошепотів майже в саме вухо:

"Отош-ш... То є дуже важливо – інтерв'ю для "Театер дер цайт". То є наш профітний шурнал ф театральному світі... А отразу після тохо... саме тсе я маю топі пофітомити – після фистави, отразу після фистави на нас чекає мікроафтобус, який отразу фирушає на Берлін. Там є тфа фільних містця. Тля тебе і тля Оксани. Це – щоп ти знав..."

"Дякую, Георгу. Я тепер знатиму. Я подумаю..." – Шлойма відсторонився й подивився на Маульвюрфа з півтораметрової відстані: гарний кольоровий светр з яскравими рукавами, світлий комірець сорочки, полотняні штани, спортивні черевики – Георг не міг бути вбраний стандартно, він же був богемою, митцем. Весь блиск західної цивілізації, вся скромна чарівність посттехнологічного суспільства стояли зараз перед ним, на недометеній дерев'яній підлозі сцени, широко розставивши ноги.

"Тумати трепа швитко. І все інше робити теш-ш-ш." Георг блиснув заклопотаною усмішкою, потім, вважаючи розмову вичерпаною, повернувся до Ізабелли й без розділових знаків запустив їй в обличчя якусь довжелезну тираду німецькою. Вона, щоправда, ще кинула через плече якогось майже благального погляда в бік Шлойми з дружиною, але сказати вже нічого не встигла, не спромоглася, бо мусила слухати останні настанови Маульвюрфа, сприймати, розуміти їх, ще й кивати головою на знак цього розуміння.

Вони пішли до зали. Шлойма про всяк випадок махнув перед носом білетерки продовгуватими листочками запрошень, але його й тут вже упізнали. Перший ряд ще був майже порожнім, і Ецірван, зиркнувши в глибину зали й не побачивши там нікого аж дуже важливого чи дуже цікавого для себе, всунув до рук дружині запрошення й неголосно пробурмотів: "Я ще може встигну цигарочку випалити."

Він вийшов у бічний коридор і заходився шукати пачку "Галуазу", яку ж ось нещодавно купив у "Блюзі". Спершу здалось, що він взагалі залишив її в джинсівці, та потім сигарети знайшлись у внутрішній кишені смокінга.

Ззаду хтось легенько обійняв його за плечі. Шлойма різко обернувся – перед ним в парадному сірому мундирі з аксельбантом і кількома медальками на грудях стояв майор Петер Зоммер.

"Вітаю з прем'єрою!" – усміхнено промовив майор. – "Хвилюєшся?"

Шлойма кивнув і діставши з пачки сигарету, почав шукати запальничку. Потім згадав, що в коридорах театру палити заборонено і для цього треба йти в кімнату для куріння, що біля туалету в протилежному боці коридора. Тягти з собою Зоммера туди не випадало. Неприпалена сигарета полізла назад до пачки, фільтром донизу – він завжди так робив, позначаючи саме ту сигарету, яку вже хотів запалити.

Вони підійшли до вікна, за яким потрохи залягали сутінки й починали тліти жаринки ліхтарів. Внизу, під ними, навскоси до сірого тіла театру майже впритул прилягала біло-синьо фарбована довгаста двоповерхова споруда – єдиний будинок, хоча й з номером 87, по неіснуючій вулиці Разіна, без імені, просто Разіна, певно, що знаного російського бунтаря, якому пощастило вкарбуватись у свідомість грядущих поколінь єдиним актом – закиданням на глибину тіла персидської князівни. Чи, може, якогось іншого Разіна, невідомого або

призабутого місцевого діяча. В цьому будинку довгий час містилась редакція молодіжної газети "Зміна", де сам Шлойма недовго числився на посаді літконсультанта, читав надіслані з районів вірші і якомога м'якше писав авторам відмови.

"Шьоне штадт..." – промовив Зоммер – "Гарне місто... Тобі пощастило. Ти не просто письменник з Рівного... з Західного Рівного. Ти – поет такого милого міста. Шлоймо... Я не знаю, але я передчуваю. І я довіряю своїм передчуттям. У найближчому часі ти мусиш зробити для цього міста щось надзвичайне. Щось дуже й дуже визначне..."

Зоммер сперся на підвіконня й неголосно продекламував:

Mädchen stehen an der Toren,

Schauen scheu ins farbige Leben.

Ihre feuchten Lippen beben

Und sie warten an den Toren.

Після цього майор Зоммер іще раз проникливо подивився Ецірванові в очі й по-військовому крутонувшись на підборах, збіг сходами на верхній ярус, до дверей своєї ложі-бенуар.

Шлойма випалив сигарету біля вікна, як школяр, з рукава, озираючись на двері, з яких щомиті могла з'явитися тітонька-адміністратор. Кілька святково одягнених пар, усміхнувшись у його бік, пройшли до зали. Ецірван забичкував сигарету об підошву й притоптав жаринки, які розсипались по паркету. Бичка запхав у шпарину на підвіконні. Йому вже все було дозволено. Солодка атмосфера божевілля п'янила й штовхала до нової безрозсудності. Він швидко увійшов у двері й майже підбіг до свого місця. Оксана, сидячи, здивовано подивилася на чоловіка знизу догори.

Шлойма сперся спиною на оксамитовий бортик оркестрової ями і зухвало підвів голову. Перед ним здіймалась зала, яка вже наповнилася. Публіка виблискувала в ложах і в партері скельцями біноклів та подекуди прикрасами на шиях у жінок. Модні декадентські кольори – бузковий, світло-салатовий, рожевий сусідили зі строгою чорнотою і шляхетною сірістю. Шлойма де-не-де впізнавав чиновників з магістрату, журналістів з відділів культури місцевих газет, представників іноземних фірм, акредитованих у Західному Рівному, студентів і викладачів інституту культури, перед якими нещодавно виступав. Прив'ялий цвіт-пустоцвіт Західного Рівного, замкненого анклаву, приреченого міста, кращі люди, шанувальники прекрасного, вони сиділи перед Шлоймою, чекаючи на черговий прояв його творчості.

Несподівано для самого себе він підняв руки над головою і відчайдушно замахав. Погляди зали ковзали по ньому, не зафіксовуючись.

"Люди!" – здавлено видихнув Шлойма. Зала знову здивовано подивилась на нього впівока, наводячи різкість, ще не вірячи побаченому. Хоча чом би й ні, автор перед початком вистави раптом відчув необхідність щось сказати глядачам. Це не зовсім звичайно, але ж і вся ця постановка зовсім-зовсім незвичайна. Якщо цей експромт взагалі не підготований заздалегідь. Може, сьогоднішня західна режисура саме в цьому й полягає, може це останній писк театральної моди, хто зна?

Шлойма натужно сковтнув абсолютно суху, як борошно, слину, і відчайдушно прохрипів до зали – до партеру і до балконів, і до лож, і до верхніх ярусів галерки:

"Я сьогодні... сьогодні я був там. По той бік, за Стіною. Це зовсім поруч, це так близько... Там... там – фікуси! Начебто, нікого там особливо так не тиранять, не репресують... Ходить транспорт, люди ходять на роботу... і навіть пиво баночне, наше, західне продається, щоправда, у валютних відділах. Але справа не в тому! Зовсім не в тому

справа. Я дуже прошу вас, зрозумійте мене. Там – фікуси в довгих коридорах, вони стоять у дерев'яних діжках, фікуси з лискучим запилюженим листям! І це – найстрашніше..."

Хтось здавлено гигикнув. Ще хтось зааплодував і тут-таки припинив, злякавшись свого зухвальства й того, що зала його не підтримає. Тепер мовчання зали було вже осмисленим і цілеспрямованим. Трохи навіть загрозливим було це мовчання. Шлойму нарешті слухали.

"Не всі хороші тут. І не всі погані там. Але тут ми різні! А там – всі однакові, розумієте?"

Зала розсміялась уже майже одностайно. Потім ріденько заплескала, неначе й не в долоні, а по плечі поляскуючи – та чого вже ти там, сядь, розслабся, не бери до голови. Крізь ляпання оплесків Шлойма ще почув, як у третьому ряді масивна матуся в бузковому оксамитовому платті голосно прошепотіла своїй юній доньці: "Пан автор хоче заакцентувати на небезпеці комуністичного тероризму, якій присвячена і вся його творчість, і ця п'єса зокрема. Він хоче підсилити наше враження від майбутнього перегляду постановки." В матусі Шлойма впізнав викладачку інституту культури, саме з відділу режисури. Говорила вона таким самим тоном, як і в аудиторії, пояснюючи студентам різницю між В.Шекспіром та О.Коломійцем. А запам'яталась ця дама Шлоймі тим, що під час творчої зустрічі з ним керувала студентами, подаючи їм умовні знаки, кому і в якій черговості задавати письменникові питання, записані на продовгастих смужках паперу. Найбільш оригінальним серед запитань було "Над чим ви зараз працюєте?"

Шлойма різко сів у крісло й відчув, як приливає кров до обличчя, до голови. Оксана стиснула йому руку вище ліктя, точнісінько, як він їй перед входом до театру. Він повернув обличчя до дружини. В очах йому темніло. Та за мить він збагнув, що це почала меркнути люстра під стелею. Одночасно попливла догори завіса. В залі запанувала тиша.

***

ЗІ СТАТТІ-АНОНСУ В ГАЗЕТІ "ВЕЧІРНЄ РІВНЕ", ВЕЧІРНІЙ ВИПУСК 17 ВЕРЕСНЯ 200* РОКУ

"П'єса Шлойми Ецірвана "Програма передач на післязавтра" створена рівненським автором минулого року, готується до постановки у Вільному Театрі нашого міста. Дія твору відбувається в телевізійній студії. Під час програми до студії вриваються терористи й захопивши дикторку, роль якої виконує Ізабелла Штольц, закладницею, проголошують в ефір свої вимоги... Та ватажок терористів невдовзі упізнає в полоненій дикторці своє напівзабуте перше кохання. Це основна сюжетна канва спектаклю, а деталі залишаються таємницею за сімома печатями, бо на репетиції поки-що не було допущено жодного представника мас-медій.

Запрошений для цієї постановки режисер Георг Маульвюрф з Мюнхена, відомий своїми роботами в найбільших театрах Західної Європи, приготував для вибагливого рівенського глядача видовище цікаве і незвичне. Тож сьогодні увечері на сцені Вільного Театру переплетуться пристрасті політичні з пристрастями особистими. Докладну рецензію на виставу, а також інтерв'ю з режисером, автором та виконавицею головної ролі читайте в завтрашньому ранковому числі "ВР".

***

На сцені тихо гули плунжери, підіймаючи окремі площини підлоги на різні рівні. В пронизливому світлі прожекторів мерехтіли порошинки. Білий хромований метал і сліпуче освітлення були двома основними компонентами декорації, придуманої Маульвюрфом.

На підвищенні у центрі, за блискучим металевим столом, точнісінько таким, як у морзі, багато років тому, тільки що не застеленим тілесного

кольору цератою, на блискучому металевому стільці сиділа Ізабелла. В чорному платті, витончена й прекрасна, з мікрофончиком, який стримів з-за вуха. Вона впевнено витримала тривалу вступну паузу й нарешті промовила першу фразу п'єси, одну з кількох тисяч фраз, написаних Шлоймою.

"Добрий вечір! Останні новини. З вами Олеся Добровольська ..." Музична заставка, яка мала означати позивні теленовин, грянула коротко й бравурно. Шлойма відвів очі від сцени і втупився в долівку під бортиком оркестрової ями.

Він чи то від ніяковості, чи ще з якої причини навіть не міг спостерігати дію на сцені. Театр – це взагалі безсоромне мистецтво, і цю його незбагненну безсоромність Шлойма усвідомив давно, ще років десять тому, коли його першу моноп'єсу-одноактівку поставили в тій самій Німеччині. На відміну від кіна, де на білому простирадлі перебігають лише розфарбовані тіні, в театрі на зачовгані підмостки виходять живі, теплі люди з диханням і серцебиттям. Й актриса, яка грала у його монодрамі, вразила Шлойму в першу ж репетицію. Молода жінка з чужого краю, з чужого світу не просто знала напам'ять кількадесять сторінок його тексту, не просто промовляла його, а жила подіями, вигаданими ним, створеними у голові й перенесеними на папір десь там, колись раніше, не проказувала, а показувала.

Театр... Театер... В прямому й переносному значеннях. Як найбільш умовне з усіх мистецтв (за Арістотелем, здається...) і як безумовна споруда з колонами в центрі його міста. Шлойма спробував пригадати, коли ж він вперше увійшов до цього храму мистецтва – це було нелегко. Найшвидше, це трапилось у тому ранньому дитинстві, ще до народження Уляни, в тому доісторичному часовому раї, про який збереглись уривчасті й солодкі спогади. Він міг добре пригадати себе років з чотирьох-п'яти, вік достатньо пізній, бо ж наприклад Лео Толстой пам'ятав себе ще з грудного віку, зі спеленатими руками-ногами, й чимало з того пишався. (Ну, не геній ти, Шлоймо, не геній, та й "Війну і мир" ти б ніколи не став двадцять чотири рази переписувати...) Але з

тих безжурних років йому найперше пам'ятався не театр, а мототрек. Старий, ще дерев'яний мототрек, який стояв майже на місці теперішнього стадіону. Василь, батько, не вельми полюбляв театр, зате спорт – будь-який – любив несамовито. Він взагалі був чоловіком азартним, особливо замолоду. Тому мотогонки (тоді вони ще не називались англійським слівцем "спідвей"), а також мотобол, екзотичний такий спорт, де дюжина мотоциклістів ганяє полем за величезним м'ячем, завзято намагаючись заштовхнути його у ворота, а потім, у перерві матчу, або по його закінченні Василь і Зоя зупинялись біля яток, що їх кілька стояло навколо мототреку, і в надвечір'ї купували пиво, яке куштувалося з голландським сиром, нарізаним тонкими плястерками. Василь давав ковтнути трохи пива й синові, і той гіркувато-солоний смак свіжого пива з сиром, та рідкувата зерниста суміш у роті й стала для Шлойми назавжди смаком дитинства, а не якісь там марципани-шоколади, як то буває зазвичай. Пиво було свіже, сьогоднішнє; вже назавтра воно бралося матлахами, спливало сіро-зеленим планктоном, якщо перевернути догори денцем проти світла темно-коричневу пляшку з підківкою наклейки під самим її горлом. Закривалась ця пляшка на зеленкуватий капсуль, вже за рік-два ти збиратимеш їх, використані, і камінцем загинатимеш досередини краї, щоб грати цими ерзац-монетками у чіку, не на гроші, а просто так, на інтерес. Втім, це вже буде там, у шкільному дитинстві, вже після вигнання з раю. А до школи ти пішов першого вересня, сам-один, взявши портфелика й букета, що його наготувала тобі Зоя, в якої був перший клас у іншій школі, а Василь, де був тоді Василь? Десь поруч... Авжеж, не так і далеко, якщо брати в планетарному масштабі, – за кількасот кілометрів у ті вересневі дні вирувала не осінь, а "празька весна", і військовий підрозділ з мобілізованих офіцерів та солдатів запасу стояв напоготові неподалік радянсько-чехословацького кордону, десь на Закарпатті, й лише в двадцятих числах вересня батько повернувся, у військовій формі, ще й з пістолетом, якого він наступного дня здав у військкомат, але перед тим встиг дати тобі потримати, попередньо вийнявши обойму, і ти з усієї сили тиснув на гачок, але зброя стояла на запобіжнику, тож навіть і не клацнула. А першого вересня ти сам дійшов до вісімнадцятої школи, сам розшукав перший

"А" клас, і самотньо прилаштувався у кінці. Вчителька трохи здивовано подивилася на тебе, перепитала ім'я-прізвище, забрала з рук букета й посадила на передостанній парті. За дверима класу, в коридорі продеренчав електричний рипучий дзвінок...

А до театру ти вперше потрапив ще у ті дошкільні роки, з запрошенням на новорічний ранок, яке Василь отримав від профспілки. В останні дні грудня, або, іще кумедніше, в перші дні січня, коли новий рік вже тиждень-півтора як настав, міські діти все тягнулись до театру на десяту, чи на одинадцяту ранку, в акторів брались прищами обличчя від постійного наклеювання колючих дідоморозівських борід, а картонні кошички-подарунки були повні печивом і карамельками, серед яких можна було знайти дві-три пристойних цукерки, одна з яких неодмінно була гранітним зубодробильним грильяжем, облитим зверху шоколадом. Але зайвого кошичка, окрім того, який видавали за пред'явленим запрошенням, можна було заробити, якщо вийти на сцену, коли персонажі новорічної казки, зайчики, лисички, їжачки та інша нечисть, починали закликати дітей із залу до участі в інтерактивних, сказати б, забавах. І якщо наступити на горло власній гідності та під регіт залу з зав'язаними очима почати збирати на сцені картонні мухоморчики, то потім з рук нафарбованої лисички років сорока п'яти сміливець отримував додаткового кошичка з тим самим (а часом і збідненим на одну шоколадну цукерку) набором.

Це вже потім у його житті були виходи на сцену в складі "сімки", а ще пізніше – і як письменника, автора текстів, оживлених на цих підмостках. Сьогодні теж... хоча – навряд, ну якщо вже дуже бурхливі будуть оплески, й Маульвюрф вискочить із-за лаштунків у своєму фраєрському светрі, і взявшись за руки з акторами, почне очима, ротом, усією постаттю викликати його, та ще і з зали хтось гукне "Автора!", фальшиво підверескнувши в кінці слова, тоді вже можна знехотя, ніби ніяково, бочком вийти, цмокнути у щоку Ізабеллу і скромненько так стати скраєчку...

Зі спогадів його повернули не події на сцені, де сяйлива Ізабелла і далі бездоганно виговорювала текст, а якесь легеньке, ледь чутне подзенькування й пожвавлення публіки в перших рядах. Напруживши зір в напівтемряві зали й подивившися ліворуч, Шлойма роздивився невелику темну тінь, яка повільно рухалася бортиком оркестрової ями. Саме цей рух і народжував дзеленчання. Примруживши, Шлойма краще роздивився прояву. Це був Боніфацій.

Котисько цілеспрямовано й безгучно йшов оксамитовим бортиком, трохи прищулившись і час від часу посвічуючи зеленими очима на людей з першого ряду, від яких його відділяв метр відстані. Часом хтось зухвало простягав руку, щоб його погладити, й тоді кіт відкривав рота і шипів, також нечутно, самим ультразвуком: аххха!.. Порівнявшись зі Шлоймою, звір понюхав простір перед собою, потім присів, неначе для стрибка, але задня лапа йому спорснула з бортика і він не стрибнув, а просто повалився господареві на коліна. Шлойма підхопив його, легенько провів рукою по котовій голові, по шиї, й там, під горлом, на мотузочці намацав якийсь продовгуватий металевий предмет. Це був маленький ключик жовтого мосянжного сплаву. Шовкова мотузочка сама собою розв'язалася і ключик м'яко зісковзнув йому в долоню. Ось і все.

***

Тепер навіть кінця першої дії чекати не потрібно. Можна і належить це робити вже, зараз. Не те, щоб не можна вичекати ще кілька хвилин, але ж вони вже нічого, нічогісінько не вирішують. Дія триває. Тобто – мусить тривати. Тобто – не мусить перериватися. Тому – пора діяти.

Письменник Шлойма Ецірван якомога тихіше й непомітніше підвівся зі свого першого місця у першому ряді й широким кроком ступив за штору, яка затуляла двері в коридор. Наступні двері, побіля туалету, в глибину театру, за лаштунки. Ними ти вже проходив сьогодні, щойно, неповну годину тому, й там, за цими дверима Георг з Ізабеллою дали тобі знати, що...

Так, тут треба обережніше. Ліворуч – сцена, якщо зиркнути через плече, можна спостерегти Ізабеллу в кріслі, себто, звичайно, дикторку Олесю й постать ватажка терористів, яка брилою в плямистому камуфляжі нависає над нею. Зараз сцена закінчиться і почнеться наступна, одна з ключових у п'єсі, Георг її інтерпретував просто фантастично. Двоє терористів катують Олесю спеціальною вівчаркою, видресируваною для сексуальних атак на жінку. Сцена у цей час завішується тонкою єдвабною фіранкою, крізь яку видно тільки тіні, силуети жінки і тварини. Музичний супровід теж фантастичний – бонги й барабани, цілком аритмічні. В першому варіанті тексту у Шлойми такої сцени не було, але Георг наполіг, настояв, що потрібно, необхідно щось шокуюче екстраординарне – і Ецірван дописав тих кілька сторінок.

Службовий ліфт стояв на першому поверсі й відчинився в ту ж мить по натисненні кнопки. Далі щось потрібно зробити з ключиком, запхати його до якоїсь шпарини на пульті... Ось вона. Ключик входить без жодних проблем. Кнопка з літерою "П", що означає "підвал" і нічого більше. Натиснувши її, Шлойма замислився: а чи потрібно витягати ключика зі шпарини зараз, чи аж тоді, як ліфт доїде до місця призначення. Та двигун ліфта запрацював і ключик сам висковзнув зі шпарини. Шлойма не встиг підхопити його і шматочок металу дзеленькнув на підлогу. Механічно нагнувшися за ним, Ецірван побачив прямо перед носом, на підлозі білий аркуш паперу формату А4, складений утроє. Це була програмка на виставу, видрукувана у трьох кольорах на лазерному принтері. Копнутий носаком черевика, листочок підпухнув, по-метеличному змахнувши загнутими досередини краями й розпростався середньою своєю третиною, тією, що ховалась усередині, поки він був згорнутим.

По боках, на відгорнутих крильцях стовпчиком ішли "Дійові особи та виконавці", а також якісь залапковані цитати чи то з тексту п'єси, чи з рецензій на попередні постановки Маульвюрфа. Але на середній третинці рівненько відформатованим жирним шрифтом проступав якийсь зовсім інакший, не причетний до сьогоднішньої вистави текст.

Шлойма відсахнувся угору, тобто випростався на повен зріст. І так, стоячи, прочитав з висоти своїх метра вісімдесяти – далекозорість, яка виразно проявилась у нього одразу після сороківки, дозволяла це робити без проблем.

МИ, ПРЕДСТАВНИКИ ТРУДЯЩИХ ТА ПРОГРЕСИВНОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ ЗАХІДНОГО, ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНОГО В МИНУЛОМУ СЕКТОРА М. РОВНО НА СЬОГОДНІШНЬОМУ УРОЧИСТОМУ ЗІБРАННІ ОДНОГОЛОСНО ПРИЙМАЄМО ТА ГАРЯЧЕ ПІДТРИМУЄМО ДОВГОЖДАННИЙ ВИЗВОЛЬНИЙ РЕЙД ЗБРОЙНИХ СИЛ СРУ, ВНАСЛІДОК ЯКОГО НАРЕШТІ ВІДБУЛОСЯ ВОЗЗ'ЄДНАННЯ НАШОГО БАГАТОСТРАЖДАЛЬНОГО МІСТА. ПОПЕРЕДНЄ ПРОТИПРИРОДНЕ СТАНОВИЩЕ НЕ МОГЛО ВЖЕ ДОВШЕ ТРИВАТИ – НА КАРТІ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ УКРАЇНИ ГАНЕБНИМ ТАВРОМ ЯТРИЛАСЬ ОБНЕСЕНА СТІНОЮ І КОЛЮЧИМ ДРОТОМ ВИРАЗКА. І НАШІ СТРАЖДАННЯ ВСЕРЕДИНІ ЦЬОГО ІЗОЛЬОВАНОГО ГЕТТО ПЕРЕХОДИЛИ ВСІ МОЖЛИВІ МЕЖІ. В ТАК ЗВАНОМУ "ЗАХІДНОМУ РІВНОМУ" ПЕРЕСЛІДУВАЛАСЬ САМА ІДЕЯ СОЦІАЛІЗМУ, В ТОЙ ЧАС, КОЛИ ЖОРСТОКА СУЩНІСТЬ КАПІТАЛІЗМУ, НЕ СОРОМЛЯЧИСЬ, ПОКАЗУВАЛА СВОЇ ВОВЧІ ІКЛА. СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТИЧНА ПАРТІЯ ЗАХІДНОГО СЕКТОРА РОВНО БУЛА ПОЗБАВЛЕНА МОЖЛИВОСТІ БРАТИ УЧАСТЬ І ПЕРЕМАГАТИ У ВИБОРАХ ДО МІСЬКОЇ УПРАВИ. І В ТОЙ ЖЕ САМИЙ ЧАС КАПІТАЛІСТИЧНА ПРОПАГАНДА ВМІЛО СПЕКУЛЮВАЛА НА ТИМЧАСОВИХ ТРУДНОЩАХ, СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РЕСПУБЛІКИ УКРАЇНИ, РЕТРАНСЛЮЮЧИ ПО ЗАХІДНОРОВЕНСЬКИХ КАНАЛАХ ТБ ВИПУСКИ ТЕЛЕВІЗІЙНИХ НОВИН, ПРИЗНАЧЕНІ ДЛЯ ПЕРЕГЛЯДУ ТІЛЬКИ ГЛЯДАЧАМИ СРУ. ТА ВСУПЕРЕЧ АГОНІЗУЮЧИМ КОНВУЛЬСІЯМ КАПІТАЛІСТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА, СОЦІАЛІЗМ ТАКИ ЗДОБУВ НОВУ, ЧЕРГОВУ ПЕРЕМОГУ. НА ПОЛІТИЧНІЙ КАРТІ СВІТУ СТЕРТО ЩЕ ОДНУ КРИВАВУ ПЛЯМУ, ЗРУЙНОВАНО ІЩЕ ОДИН ОСЕРЕДОК ПРИГНОБЛЕННЯ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРУДЯЩИХ.

ЗІБРАВШИСЬ СЬОГОДНІ В ОБЛАСНОМУ МУЗИЧНО-ДРАМАТИЧНОМУ ТЕАТРІ, МИ ГАРЯЧЕ ВІТАЄМО ПРИСУТНІХ НА ЗБОРАХ ПРЕДСТАВНИКІВ РОВЕНСЬКОГО ОБКОМУ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ СРУ Й УРОЧИСТО ПРОГОЛОШУЄМО АКТ ПРИЄДНАННЯ ЗАХІДНОГО, ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНОГО В МИНУЛОМУ СЕКТОРА М. РОВНО ДО ОБЛАСНОГО ЦЕНТРУ СРУ.

17 вересня 200* року

ОСОБИСТИЙ ПІДПИС_____

Як довго гуде машина ліфта, десь там, високо, під стелею... Скільки ж це їхати донизу, ці півтора поверхи, від сцени у підвал? Чи, може, ти вже в якомусь іншому вимірі, і їдеш зараз крізь роки, роки минулі, забуті й незабутні, крізь їхню твердь, крізь їхню темну масу, й вони сходяться над головою, наче кільця стовбура дерева: дев'яності, вісімдесяті, сімдесяті, шістдесяті...

Цікаво, а що зараз там, по той бік Стіни? У каналізаційних підземеллях, чи як ще сказати – шахтах? тунелях? – зараз вишикувались підрозділи, одягнені в спеціальні костюми. На них, напевно, маски типу аквалангів, з трубочками... З якими іще трубочками? Вони ж ідуть на повне занурення! В них дихальні апарати з балонами і шлангами. За плечима в кожного між балонами припасований автомат, звісно, що "Калашніков", укорочений, десантний варіант з алюмінієвим прикладом. Автомат обгорнено спеціальним чохлом, щоб субстанція, крізь яку вони плистимуть, не пошкодила, не роз'їла мастило-оворонінння. В іншому чохлі – довгий ніж, спецназівський кинджал, при боці – саперна лопатка, вона в окремих випадках буває набагато ефективнішою за кинджал. Кілька гранат на поясі... Хоча ні, це вже перебір, навіщо їм гранати, не кидатимуть же вони у людей, хоча б з того погляду, що осколки й їх самих дістати можуть...

Вони виринуть, їхні ґумово-латексні костюми вже не блищатимуть, фекалії стікатимуть по їхніх грудях, по боках, по овальних скельцях їхніх масок. Вони увійдуть в зал знизу, з оркестрової ями, як сьогодні вранці сказав Маульвюрф – "тсе путе такий неспотіваний хіт." Це буде цілком несподіваний хід... Сморід від їхніх скафандрів швидко переб'є весь той парфумний букет, який зараз розливається від балконів до партеру, сліди їхніх ластів по килимовому покриттю, яким вистелені проходи між рядами назавжди пов'їдаються продовгуватими бурими плямами – як послання грядущим поколінням! Послання дослідникам, археологам,

подібні до тих, що їх любили закладати у фундаменти новобудов будівничі соціалізму: "А ми супутник запустили, а ми для діточок Нікарагуа сто тонн медикаментів зібрали, а ми телевізора купили, чорно-білого, "Німан" називається, в Білорусії зроблений, а ми атомну електростанцію будувати почали, а ми Степана в Афганістан провели, нехай служить, листи пише, а я в попа обідала, сирітка сказала..." Це послання читатиметься без літер, самим лише запахом своїм. Колись ти на розкопках у Звенигороді здивувався, що гній коней ще князівської доби і крізь віки зберігає запах. Запах – річ стійка саме через свою безтілесність...

Проте, досить про запах. Пора до дії. Та, умовна, нехай собі потриває на сцені, а ти берись до конкретної. Невиправної. Неповторної. Невідворотньої Ось вже нарешті ти прибув. Приїхав. Опустився. Вже підвал.

***

Двері ліфта різко розчахнулись у напівтемряву підвального коридора і Шлойма сахнувся – прямо перед дверима хтось стояв. Та цей миттєвий чи то шок, чи то мандраж зменшився і зник одразу, як він роздивився, що в напівтемряві підвалу перед ним стоїть солдатик – один з тих, котрі несли варту перед металевими дверцятами з написом "ATTENTION!"

Це був молоденький польський жолнєжик, світловолосий, акуратний, вмитий і поголений, тільки що добряче виснажений десятигодинним стоянням на варті в театральному підвалі. Побачивши Шлойму, він по-військовому клацнув підборами й майже відрапортував – видно було, що всі фрази ним заготовані заздалегідь, вишикувані в необхідній послідовності й перевірені на предмет доцільності кожного слова. Десяти годин варти на це вистачало з головою.

"Czekam na pana juz od dawna! Moj kolega nie doczekal sie i odszedl. Prosze, niech pan to zrobi najszybczej. Czeka na to Ukraina, i Polska na to czeka. Wreszcie uwolnimy sie od siebie."

Проказавши це усе єдиним духом, воячок різко й водночас плавно відступив убік, звільняючи Шлоймі дорогу. Ецірван пройшов повз нього, навіть не озирнувшись. Він добре знав, куди йому тепер.

***

Затиснувши в долоні розпроклятого ключика (а він аж пропікає руку своїм холодним металевим доторком!), я повільно йду коридором, в темне черево театру, в глибину його підземель. Видно, уникнути свого призначення мені сьогодні не дано, не судилося. Ця прем'єра, увесь цей люд, Оксана, Зоммер, Маульвюрф, навіть Боніфацій – усі хочуть від мене цього вчинку. Зрештою, я ж сам завжди картав себе за нерішучість, за ті дурні рефлексії-медитації, в наслідку яких я стільки пропустив, не встиг, недобрав у своєму житті. Так ось він тепер переді мною – мій шанс на чин, на дію, на звитягу! Більшість люду в залі, там, нагорі, вбрані у свої найкращі строї, надухані парфумами, радісні й збуджені – та більшість безперечно заслуговує на це. На цю... на цю зміну декорацій, даруйте літературно-театральний термін, але я ж усе-таки драматург! Творити дію – моє призначення, моє завдання! Я намагався про це сказати у своєму сумбурному виступі – хто ж їм винен, що вони реготалися?..

Що ж, бувай, прощавай, моє любе, маленьке, затишне моє місто, моє Західне Рівне, моє Рівне вечірнє, Рівне ранкове, Рівне полуденне й опівнічне, залите сонячним, місячним і світлом ліхтарів, занурене в тумани осені, всипане інеєм і снігом, залите дощем, бите раптовим градом, безкінечно рідне й дороге. Місто моє... Недо-місто моє... Як люблю я тебе і як я тебе ненавиджу, і повік не розділю цих двох відчуттів, і ніколи не визначу, яке з них сильніше, яке з них правдивіше. По усих тих Парижах, Берлінах та Амстердамах я гуляв тимчасовим зайдою, минущим туристом, – і мав я там хліба шматок, і пива ковток, і слави кавалок, і півсотні розумак-інтелектуалів зазирали мені до

пломбованого рота на читаннях та прес-конференціях, і гонорарні суми з кількома нулями я отримував там в акуратних конвертиках, щоб там-таки їх розпустити-розтринькати, але тільки в твоєму рідному затхлому лоні бував я щасливий з десятьма копійками в кишені. На твоїх вулицях, під твоїми дахами пізнавав я уперше і пекуче нестерпне щастя, і таку солодку ганьбу. Пил доріг твоїх, вулиць і площ, алей, стежок і завулків повік віків не струшу я зі стіп своїх. Блідий і грішний стою перед лицем твоїм, безлике й пересічне місто моє, велике й опереточне місто моє, заздрісне і шляхетне, жадібне і продажне, велико— і малодушне, часом навіть цілком бездушне, всепрощаюче й незлопам'ятне. Зі зціпленими зубами, з закушеними губами люблю тебе усе – і селянські хати у Тинному, і котеджі довкіл Грабника, і стару забудову на Замковій, і крупнопанельну безликість Льонокомбінату й Ювілейного. Люблю тебе й ненавиджу, обожнюю і проклинаю, плачу й сміюся в передчутті того, що зараз муситиму зробити.

А зрештою – що такого я зараз зроблю? Приведу в дію примітивний механізм – та й то, якщо вдасться. З'єднаю два умовно, лише умовно роз'єднаних потоки нечистот, два космоси фекалій, два моря гівна, які течуть собі із Заходу й зі Сходу. Вони й самі, без мене колись у майбутньому, трохи пізніше окислили б, роз'їли б ті вельми символічні ґрати і безперешкодно злилися б воєдино. Та й чи зроблю я це, і як я це зроблю? І чом би я не мусив це зробити, адже ж я не останній, не найгірший між блудних синів твоїх, блудне місто моє. Блудний батьку, сам прийди та покайся перед лице блудного сина твого – і простить тобі син, як і ти простив би його, і багатьох братів і сестер його, ще навіть не народивши і не зачавши їх...Місто зіллється з містом, місто уявне з містом реальним, і друге поглине перше, як, власне, і має бути. Ніколи тебе не існувало, моє вимріяне, моє несправжнє, присутнє лише на кількох десятках попередніх сторінок місто. Ніколи досі й ніколи опісля. Тільки зараз, тут і тепер, доки читач перебігає очима ці майже заключні рядки. Зрідка десь у майбутньому ходитимуть поодинокі туристи моїм сьогоднішнім маршрутом, гортаючи пожовтілі сторінки зачитаного видання мого роману в пом'ятій м'якій палітурці з заламаними краями, лякатимуть недоречними запитаннями простодушних перехожих на

вулицях твоїх, і ті здивовано витріщатимуться у відповідь – який роман? який Шлойма Ецірван?

Це вже кінець. Кінець роману й кінець незалежному місту, оточеному місту. Західному Рівному – кінець. Стіна не впаде, вона просто щезне, розтане в вечірній імлі. Місто об'єднується, поєднується, возз'єднується. Зникають, неначе розвіюються, розчиняються в повітрі яскраво ілюміновані башти п'ятизіркових готелів готелів над містом – раз і нема їх. "Європейський-Гоф", "Театральний-Редіссон", "Холідей Інн"... Щезають ресторани й прогулянкові тераси понад Устею – весь той Гідропарк перетворюється на понуру, заболочену і кримінальну місцину. Базар побіля Стадіону залишається, але немає вже на ньому ні турків, ні китайців з в'єтнамцями – таких екзотичних, таких яскравих і незвичайних. Без них вже місто – не те. Бо кілька десятків іноземних студентів водного інституту – це лише затуркані азіати, ялові, нездатні створити обличчя міста, додати йому своїх неповторних рис. Один по одному зачиняються дорогі крамниці-бутіки, вмить перетворюючись на пересічні державні установи зі стінами, помальованими олійною фарбою нестерпно ординарних кольорів, з облупленими сходами-переходами, запльованими слиною вдячних і вдоволених відвідувачів.

Ключик підійшов до металевих дверей, увійшов до шпари легко, ніби змащений. За дверима був вузенький пенал, десь метр на метр, не більше. Нештукатурена цегла де-не-де взялась павутиною, але просто за дверима, чисто протерта, на висоті грудей чоловіка середнього зросту темніла вертикальна шпарина, облямована металом. Зі шпарини стриміла донизу, приблизно на "за двадцять п'ять сьома" металева ручка, звичайний шматок арматури з нагвинченою згори невеликою круглою ебонітовою кулькою.

Як все просто... Зараз ти лише піднімеш цю ручку, до кінця, на повний клац – і все. Який короткий зрозумілий вчинок, або "чин", як то полюбляють писати радикальні газети, поведені на чистоті граматичних форм.

Немов з висоти пташиного польоту побачив Шлойма рідне своє Рівне. Він неначе летів понад трасою, зі сходу, з боку Антополя, понад рестораном "Горинь", понад зоопарком, понад корпусами обласної лікарні, понад недолугим пальцевидним шпилем кострубатого монумента до якоїсь там річниці якоїсь там Перемоги, обставленого танками, гарматами та іншим мілітарним залізяччям, яке згори здавалося бурими земляними жабами, що посповзалися на своє жаб'яче весілля. Понад автовокзалом, друкарнею, понад перехрестям Відінська-Соборна, яка там іще Ленінська. Чи вже – Київська? Місто лежало під ним, ціле і єдине. Снували тролейбуси, автобуси й автомобілі, перехожі перебігали вулиці, людський мурашник кипів і вирував. Чверть мільйона людей, якщо не триста тисяч. Не велике й не мале, дуже середнє місто...

Письменник Шлойма Ецірван глибоко видихнув і поклав руку на чорну ебонітову кульку, яка вінчала ручку рубильника.

***

Надвечірнім травневим парком йшли хлопчик з дівчинкою. Точніше – хлопець з дівчиною. Йшли вони непоквапно, майже гуляючи. Йшли від центру, повз фонтан з богатирем, повз каскад водограїв, повз танцмайданчик-пательню, повз атракціони-каруселі. Дерева розпрямляли над ними своє свіже, ще липке молоде листя, не запилюжене, мошкою не поточене. Хмари пливли у небі, рожеві й легкі. Хлопчик, дивлячись дівчині у сірі-сірі очі, ритмічно похитувався й римував свого першого вірша у житті. Слова незвично перевалювалися, переливалися, зливалися, злипалися і солодко терпли на вустах: сіресирітстводнів маєглибиннийзміст містомоїхснів містомоїхміст чашанектаруйлайна вип'юїїдодна ценемоявина ценемоявина аледлякогожіще налитавонаущерть ущертьналитавона бувменізнакщоя зовсімінакшийія всецепізнавши втямивназавше ценевинамоя середтвоїхслів здравиційматюки середтвоїхсинів ялишодинтакий хочіневсівони бевзітамудаки духтвійненачедзвін внебоповільносплива виростеіншийсин якнавеснітрава можепротебевін знайдеінакшіслова

На місто повільно опускалися сутінки. І місто в них було було одне. Одне єдине.

1995 р.Берлін. 1999-2000 р.р. Рівне-Ірпінь